

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Staš Praznik

Naslov naloge: Cestni časopis kot oblika pomoči in samopomoči brezdomcem

Kraj: Ljubljana

Leto: 2008

Št. strani: 103

Št.slik: 1

Število tabel: 39

Št. bibl. opomb: 26

Št. prilog: 2

Mentor: doc.dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: brezdomec, brezdomstvo, cestni časopis, ulični časopis, pomoč, samopomoč, stigmatizacija, socialna varnost, socialna izključenost, revščina, ranljive skupine, nevladna organizacija, društvo, socialna politika.

Povzetek: Pri diplomski nalogi sem se v teoretičnem delu osredotočal na različne teorije in avtorje. Pisal sem o ETHOS - evropski definiciji brezdomstva, politiki do brezdomcev v Sloveniji, teoriji stigmatizacije in cestnih časopisih. Teoretična podlaga mi je pomagala pri sestavi vprašalnika za intervjuje v empiričnem delu. Intervjuje sem opravil s prodajalci cestnega časopisa. Rezultati so pokazali, da cestni časopis nudi reden vir dohodka, je alternativa beračenju, omogoča razvoj nove alternativne socialne mreže, ponuja aktivno udeležbo pri soustvarjanju člankov in druge aktivnosti. Poleg tega uspešno ozavešča in informira širšo javnost o brezdomski problematiki ter zmanjšuje stigmatizacijo in diskriminacijo brezdomstva. Cestni časopis pa ne nudi redne zaposlitve in s tem socialne varnosti. Prodajalci niso zdravstveno zavarovani, ne teče jim pokojninska doba in nimajo starostnega zavarovanja, kar kratkoročno sicer ne prinaša posledic, vendar se lahko učinki pokažejo v kasnejših življenjskih obdobjih.

Title: Street newspaper: form of help and self-help for homeless

Descriptors: homeless person, homelessness, street newspaper, help and self-help, stigmatization, social security, social exclusion, poverty, vulnerable groups, non-governmental organization, homeless association, social policy.

Abstract: The theoretical part of this dissertation concentrates on different authors and different theories. It contains ETHOS – european definition of homelessness, Slovenian policy toward homeless, theory of stigmatization and data on street newspapers. It helps to change general perception of homelessness and helps to reduce stigma and discrimination of vulnerable groups. Theoretical groundwork helped me to compose questionnaire for interviews, which were made with street newspaper vendors. Results presented, that street newspaper offers a reliable source of income, provides alternative solution for begging, enables alternative social network, offers active participation in creating and editing the street newspaper and other activities. However, selling street newspaper doesn't offer a steady employment and social security. Street newspaper vendors doesn't have health, old-age and pension insurance. In short-term life period, selling street newspaper has positive effects, but long-term period can result in a negative effect.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**CESTNI ČASOPIS KOT OBLIKA POMOČI IN SAMOPOMOČI
BREZDOMCEM**

Mentor: doc.dr. Vesna Leskošek

Staš Praznik

Ljubljana 2008

Zahvaljujem se

*Maji Kozar in Kseniji Rupnik za nasvete in čas,
mentorici za vzpodbudo in napotke,
mami za podporo in potrpežljivost.*

PREDGOVOR

Pisanju o cestnem časopisu in o njegovih prodajalcih "Kraljih ulice" je botrovalo več razlogov. Prijateljica je kot prostovoljka in danes sodelavka prisotna na Kraljih ulice že od samega začetka delovanja društva. Govorila sva o problematiki brezdomstva in o težavah, s katerimi se v društvu srečujejo. Kmalu po omenjenem pogovoru sem začel z zbiranjem gradiva in bil osupel nad naraščanjem števila brezdomcev ter nad uspehom cestnih časopisov v svetu. Zanimivo je, da je kljub razširjenosti cestnih časopisov na Fakulteti za Socialno Delo dostopno malo gradiva o tej tematiki.

Kralji ulice se od tujih cestnih časopisov razlikujejo. V večini držav prevladuje tematika o slavnih ljudeh in nima nič skupnega z brezdomsko problematiko. Ustanovitelji društva Kralji ulice so se odločili drugače. Pišejo izključno o brezdomski problematiki in o delovanju društva ter o njegovih projektih. Posebnost je, da se lahko brezdomci aktivno vključujejo v pisanje člankov in prispevkov. Ob prebiranju člankov in raziskav s področja brezdomstva sem ugotovil, da je cestni časopis najuspešnejša oblika reintegracije brezdomcev v delovno okolje. Poleg le-tega ni noben program reintegracije tako uspešen in ne zajema toliko različnih ranljivih skupin, ki ga sprejmejo.

Zanimalo me je, kakšna je razlika med življenjem brezdomca pred prodajo cestnega časopisa in življenjem danes ter kakšen vpliv ima prodaja na povečanje občutka pripadnosti in vključenosti v družbo pri prodajalcih. Zahajati sem začel v dnevni in distribucijski center društva Kralji ulice, kjer sem spoznal prodajalce časopisov, pisce člankov, zaposlene, prostovoljce in vse ostale, ki so kakorkoli povezani z društvom. Postopoma sem spoznaval, kaj brezdomstvo sploh pomeni in s kakšnimi problemi se ljudje, ki živijo na ulicah, spopadajo.

Ljudje, ki jih brezdomec na ulici prosi za drobiž, imajo do tega človeka različne predsodke. Pri večini povzroča beseda ali misel »brezdomstvo« neprijetne občutke ali jezo. To se dogaja predvsem tistim, ki so tudi sami na robu socialnega preživetja, in s tem povzročajo nenamerno stigmo. Cestni časopis kot oblika reintegracije v delovno okolje pomaga presegati takšne občutke, saj brezdomce prikazuje kot delovne ljudi, ki poizkušajo preživeti iz dneva v dan. Na ta način se obe strani zbližujeta, stigma in diskriminacija brezdomstva pa se zmanjšuje.

Med pisanjem diplomske naloge mi je delovanje v okviru prostovoljnega dela v društvu Kralji ulice omogočalo pomagati brezdomcem, pobliže spoznati problematiko brezdomstva in socialnega izključevanja.

KAZALO VSEBINE

1	TEORETIČNI DEL.....	9
1.1	UVOD	9
1.2	OPREDELITEV BREZDOMSTVA	10
1.2.1	<i>PREGLED PRAVNE OPREDELITVE BREZDOMSTVA SKOZI ZGODOVINO</i>	<i>10</i>
1.2.2	<i>BREZDOMSTVO, SOCIALNA IZKLJUČENOST IN REVŠČINA</i>	<i>13</i>
1.2.3	<i>KDO SO BREZDOMCI?</i>	<i>16</i>
1.2.4	<i>EVROPSKA TIPOLOGIJA BREZDOMSTVA.....</i>	<i>19</i>
1.2.5	<i>POLITIKA DO BREZDOMSTVA V SLOVENIJI.....</i>	<i>21</i>
1.2.5.1	Nacionalni program socialnega varstva 2006-2010.....	21
1.2.5.2	Zakon o varstvu zoper javni red in mir.....	23
1.3	TEORIJA STIGMATIZACIJE	25
1.3.1	<i>OPREDELITEV POJMA STIGMA</i>	<i>26</i>
1.3.2	<i>STIGMA KOT IDENTITETA</i>	<i>27</i>
1.3.3	<i>STIGMA KOT DRUŽBENO KULTURNI KONSTRUKT.....</i>	<i>28</i>
1.3.4	<i>UPRAVLJANJE S STIGMO IN IDENTITETNE STRATEGIJE</i>	<i>29</i>
1.4	CESTNI ČASOPIS	34
1.4.1	<i>NASTANEK IN RAZVOJ CESTNIH ČASOPISOV V SVETU</i>	<i>34</i>
1.4.2	<i>USTANOVITEV CESTNEGA ČASOPISA V SLOVENIJI.....</i>	<i>35</i>
1.4.3	<i>PROGRAMSKA USMERITEV DRUŠTVA KRALJI ULICE</i>	<i>37</i>
1.4.4	<i>DEJAVNOSTI DRUŠTVA KRALJI ULICE.....</i>	<i>38</i>
1.4.4.1	Časopis.....	38
1.4.4.2	Dnevni center	39
1.4.4.3	Terensko delo	39
1.4.4.4	Podpora prostovoljcem.....	40
1.4.4.5	Usposabljanje strokovnih delavcev	40
1.4.4.6	Sodelovanje s sorodnimi organizacijami in interesnimi skupinami.....	40
1.4.4.7	Univerza pod zvezdami.....	41
2	EMPIRIČNI DEL.....	42
2.1	PREGLED PROBLEMATIKE	42
2.2	PROBLEM.....	42
3	METODOLOGIJA.....	44
3.1	VRSTA RAZISKAVE.....	44
3.2	SPREMENLJIVKE.....	44
3.3	MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	44
3.4	POPULACIJA IN VZORČENJE	45
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	46
4	REZULTATI.....	47

4.1	EKONOMSKA SITUACIJA	47
4.1.1	VIRI DOHODKA OD DRŽAVNIH INSTITUCIJ.....	47
4.1.2	DRUGI VIRI DOHODKA.....	48
4.1.3	PREBIVALIŠČE	49
4.1.3.1	Problemi s prebivališčem	51
4.1.3.1.1	Problemi s prebivališčem pred prodajo cestnega časopisa	51
4.1.3.1.2	Problemi s prebivališčem danes.....	52
4.1.4	VIŠINA DOHODKOV IN STROŠKOV	53
4.2	SOCIALNA MREŽA.....	55
4.2.1	STIKI S SORODNIKI.....	55
4.2.2	STIKI S PRIJATELJI IN ZNANCI	56
4.2.3	PARTNERSKI ODNOSI	58
4.2.4	ODNOSI S SODELAVCI	59
4.2.5	ODNOSI Z DRUŠTVI IN NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI.....	60
4.2.5.1	Vključevanje v aktivnosti društev in nevladnih organizacij	62
4.2.5.1.1	Vključevanje v aktivnosti društev in nevladnih organizacij pred prodajo cestnega časopisa	62
4.2.5.1.2	Vključevanje v aktivnosti društev in nevladnih organizacij danes.....	62
4.2.6	STIKI Z NEZNANCI NA ULICI.....	63
4.3	ZDRAVSTVENO STANJE	65
4.3.1	ZDRAVSTVENA SITUACIJA.....	65
4.3.2	ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE.....	66
4.3.3	ALKOHOL IN NEDOVOLJENE DROGE.....	68
4.3.3.1	Razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog.....	69
4.3.3.1.1	Razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog pred prodajo cestnega časopisa.....	69
4.3.3.1.2	Razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog danes.....	70
4.3.4	HIGIENA	71
4.4	SAMOPODOBA.....	72
4.4.1	OBČUTEK IZKLJUČENOSTI.....	72
4.4.1.1	Občutek izključenosti pred prodajo cestnega časopisa	72
4.4.1.2	Občutek izključenosti danes.....	73
4.4.2	KAKO INTERVJUVANCI VIDIJO SAMI SEBE	74
4.4.2.1	Kako ste videli samega sebe pred prodajo cestnega časopisa?.....	74
4.4.2.2	Kako vidite samega sebe danes?	75
4.4.3	KAKO VAS DRUGI DOJEMAJO?	76
4.4.3.1	Kako so vas drugi dojemali pred prodajo cestnega časopisa?	76
4.4.3.2	Kako vas drugi dojemajo danes?.....	77
4.5	OCENA STROKOVNIH SLUŽB	78
4.5.1	ISKANJE POMOČI	78
4.5.2	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA CENTRIH ZA SOCIALNO DELO.....	79
4.5.3	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA ZAVODIH ZA ZAPOSLOVANJE.....	81
4.5.4	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI V DRUŠTVIH IN NEVLADNIH ORGANIZACIJAH....	83

4.5.5	<i>PREDLOGI IN MNENJA PRODAJALCEV ZA IZBOLJŠAVE IN SPREMEMBE V DRUŠTVU KRALJI ULICE</i>	85
5	RAZPRAVA	86
6	SKLEP	89
7	PREDLOGI	90
8	LITERATURA	91
9	POVZETEK	94
10	PRILOGE	95

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Sedem teoretično možnih vrst brezdomstva	16
Tabela 2:	Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS – 2005), kot jo je oblikovala FEANTSA	19
Tabela 3:	Starostna struktura	46
Tabela 4:	Vrsta socialne pomoči pred prodajo cestnega časopisa	47
Tabela 5:	Vrsta socialne pomoči danes	48
Tabela 6:	Drugi viri dohodka pred prodajo cestnega časopisa	48
Tabela 7:	Drugi viri dohodka danes	49
Tabela 8:	Prebivališče pred prodajo cestnega časopisa	50
Tabela 9:	Prebivališče danes	50
Tabela 10:	Višina dohodkov in stroškov pred prodajo cestnega časopisa	54
Tabela 11:	Višina dohodkov in odhodkov danes	54
Tabela 12:	Stiki s sorodniki pred prodajo cestnega časopisa	55
Tabela 13:	Stiki s sorodniki danes	56
Tabela 14:	Stiki s prijatelji in znanci pred prodajo cestnega časopisa	56
Tabela 15:	Stiki s prijatelji in znanci danes	57
Tabela 16:	Partnerski odnosi pred prodajo cestnega časopisa	58
Tabela 17:	Partnerski odnosi danes	58
Tabela 18:	Odnosi s sodelavci pred prodajo cestnega časopisa	59
Tabela 19:	Odnosi s sodelavci danes	59
Tabela 20:	Odnosi z društvi in nevladnimi organizacijami pred prodajo cestnega časopisa	60
Tabela 21:	Odnosi z društvi in nevladnimi organizacijami danes	61
Tabela 22:	Stiki z neznanci na ulici pred prodajo cestnega časopisa	63
Tabela 23:	Stiki z neznanci na ulici danes	64
Tabela 24:	Zdravstveno stanje pred prodajo cestnega časopisa	65
Tabela 25:	Zdravstveno stanje danes	66
Tabela 26:	Zdravstveno zavarovanje pred prodajo cestnega časopisa	67

Tabela 27: Zdravstveno zavarovanje danes	67
Tabela 28: Uživanje nedovoljenih drog in alkohola pred prodajo cestnega časopisa.....	68
Tabela 29: Uživanje nedovoljenih drog in alkohola danes	68
Tabela 30: Higiena pred prodajo cestnega časopisa	71
Tabela 31: Higiena danes	72
Tabela 32: Iskanje pomoči pred prodajo cestnega časopisa	78
Tabela 33: Iskanje pomoči danes.....	78
Tabela 34: Doživljanje strokovne pomoči na CSD pred prodajo cestnega časopisa	79
Tabela 35: Doživljanje strokovne pomoči na CSD danes	80
Tabela 36: Doživljanje strokovne pomoči na Zavodu za zaposlovanje pred prodajo cestnega časopisa.....	81
Tabela 37: Doživljanje strokovne pomoči na Zavodu za zaposlovanje danes.....	82
Tabela 38: Doživljanje strokovne pomoči v drugih društvih in nevladnih organizacijah pred prodajo cestnega časopisa	83
Tabela 39: Doživljanje strokovne pomoči v drugih društvih in nevladnih organizacijah danes	84

KAZALO SLIK

Slika 1: Tri področja brezdomstva in stanovanjske izključenosti.....	15
--	----

1 TEORETIČNI DEL

1.1 UVOD

Brezdomstvo nujno ne pomeni živeti na ulici. Lahko ga smatramo tudi kot spanje na kavču pri prijatelju, ker si izgubil svoje stanovanje, življenje v prepolnih garsonjerah ali sobah s svojo družino, dokler si ne najdeš nekaj svojega in večjega, spanje v avtomobilih, pod mostovih, v šotorih, v zavetiščih. Kako postanejo ljudje brezdomci in zakaj se ne morejo postaviti nazaj na noge? Lahko se vprašamo: »Zakaj ne verjamemo, da brezdomci delajo vse, kar je v njihovi moči?« Življenje na robu socialne varnosti in trud za plačevanje najemnine, ločitve, ki vodijo v prodajo stanovanj, ali težke bolezni, ki so ovira pri rednih zaposlitvah, so glavni dejavniki, ki lahko »normalnega« človeka pripeljejo v brezdomstvo. Brezdomci, ki dobijo redno zaposlitev, se že zaradi dejstva, ker so brezdomci, morajo soočiti s težavami pri najemu stanovanja. Tisti brezdomci, ki zaposlitve nimajo, se ob iskanju le-te srečujejo s podobnim problemom, ko na razgovoru za delavno mesto povedo naslov stalnega prebivališča. Kadar potencialen delodajalec ugotovi, da je stalno prebivališče prijavljeno v zavetišču ali na Centru za socialno delo, se v večini primerov zgodi brezpogojna in neutemeljena zavrnitev oziroma odpustitev. Nekateri brezdomci si ne morejo urediti stalnega prebivališča niti v zavetišču za brezdomce niti na Centru za socialno delo, kar posledično pomeni, da si ne morejo urediti najosnovnejših dokumentov (osebna izkaznica, zdravstveno zavarovanje, davčna številka, bančni račun, izpit za avto). Brezdomci, ki so izgubili stalno prebivališče in nosijo vse svoje premoženje ves in denar s seboj, so na ulici velikokrat oropani, saj nimajo možnosti odpreti bančnega računa. Zaradi izgleda in oblačil življenje na ulici vodi v diskriminacijo brezdomstva, celo v institucijah, ki delajo z brezdomci. Kadar ljudje z nečistim izgledom in umazanimi oblačili vstopajo v razne institucije, se jih avtomatsko obravnava drugače. Zaposleni v institucijah so samo ljudje in za njih je pogosto težko odreagirati nepristransko. Veliko brezdomcev ima takšne izkušnje, kadar gredo na urgenco ali k osebnemu zdravniku. Pogosto jih zavrnejo z razlogom, da niso odzivni na zdravljenje, postavljena domneva ali diagnoza je, da za njih tako ne morejo nič več storiti. Zanimivo je predpostavljjanje, da lahko brezdomci v stiski gredo v zavetišče. Temu ni vedno tako, saj zavetišče tistim najbolj potrebnim pomoči pogosto sploh ne nudi prave pomoči. Zakaj nekateri brezdomci raje spijo na cesti kot v zavetišču? Ugotovimo lahko, da zaradi hišnih pravil, ki narekujejo prepovedano pitje alkoholnih pijač v nočnem času. Brezdomci, ki imajo težko obliko zasvojenosti z

alkoholom, niso sposobni celo noč abstimirati. Brez rednih odmerkov alkohola, bi najverjetneje padli v abstinenčni delirij, posledično bi sledila hospitalizacija ali celo smrt.

Brezdomstvo je torej kompleksen družbeni problem, ki zahteva temeljito preučitev in pravilen pristop, k reševanju tovrstne problematike. V Sloveniji politika tega pojava zaenkrat še ne priznava in ga navadno rešuje v poletnih mesecih. Po mojem mnenju veliko odgovornih ljudi, ki pri nas piše in sprejema zakone, o reševanju brezdomske problematike pogosto razmišlja na brezskrbnem dopustu v toplih krajih.

1.2 OPREDELITEV BREZDOMSTVA

1.2.1 PREGLED PRAVNE OPREDELITVE BREZDOMSTVA SKOZI ZGODOVINO

V zgodovini so najpogosteje srečevali različne oblike represivnih ukrepov zoper klateže in potepuhe. Ti so se v veliki meri obdržali še danes, čeprav se v vseh družbenih sistemih ugotavlja, da ne prinašajo pravih rešitev problema klateštva, brezdomstva in brezdelja in da z njimi teh pojavov bistveno ne reducirajo. (Smrekar, 1993:6)

Če govorimo o brezdomcih jih v pogovornem jeziku lahko označimo za klošarje. Opredelitev socialnega pojava lahko povežemo z izvorom besede klošar, ki izhaja iz Francije. Francoska beseda clocher pomeni zvonik ali cerkveni stolp ali župnijo ali občino, v kateri je zvonik. Včasih so namreč z zvonjenjem oznanjali razdeljevanje brezplačne hrane za ljudi, ki so bili brez sredstev za preživljanje – prav njih pa se je oprijela oznaka clochard, ki pomeni brezdomec ali potepuh. Ob tem se na besedo cloche vežejo tudi drugi pojmi, npr. slab delavec, nesposobnež, neroden, zapit, len ipd. Že sam izraz torej nakazuje, da je zelo težko označeno opredeliti ta pojav, podobno kot je težko opredeliti pojem revščine. Za namen tega prikaza zadostuje, če rezerviramo pojem klošarstva za tisti del revežev, ki so brez vsakršnih sredstev za preživljanje, brez prebivališča ter redne zaposlitve in brez trajno izraženega interesa, da bi si to pridobili. (Dragoš, 1993:153)

Pogled v zgodovino kaže da se družbe med sabo niso razlikovale po tem, ali so imele opraviti s tovrstnimi pojavi ali ne, pač pa po odnosu do njih. V antiki je bilo npr. mogoče vsakega, ki je brez sredstev za preživljanje in brez prebivališča, takoj narediti za sužnja; srednji vek se je

odlikoval po represivni zakonodaji kot poskusu dokončne rešitve problema potepuštva; Karel Veliki npr. na začetku 9. stol. odredi, da je treba vse potepuhe izgnati, s čemer se problem potepuštva še bolj zaostri; čas od 14. do 16. stol. pa je znan po krutosti t.i. beraških redov, ki so za brezdelništvo in potepuštvo predvidevali naslednje kazni: bičanje, žigosanje, rezanje ušes, prisilna dela, natezovalnice, suženjstvo na galejah, iztrganje jezika, smrtna kazen z mučenjem; Henrik VIII. v skladu s tovrstno zakonodajo pobesi 8000 potepuhov. Vsa skrb za reveže je bila prepuščena karitativni dejavnosti, v imenu katere je cerkev obdavčila kmete s cerkveno desetino ter se obogatila s prodajo »odpustkov« (kar je bil tudi razlog razkola znotraj nje). Premik se zgodi šele z reformacijo in humanizmom, ko se v reševanje tovrstnih problemov vključi država; prvo organizirano izvajanje skrbstva za reveže na oblastveni ravni se uvede na Nurenbergu leta 1522 in v Strassburgu leta 1523. V času zgodnjega kapitalizma se problem brezdelnežev in potepuhov še zaostri z nastankom rezervne industrijske armade (prvotna akumulacija kapitala), na ta način prizadetim ni bil naklonjen niti marksizem množice, ideologija in gibanje izkoriščanih. (Dragoš, 1993:6)

Pravne opredelitve brezdomcev in klatežev v zakonodaji so nastale iz potrebe po razpoznavanju, obvladovanju in zatiranju pojava. Razglas iz leta 1701 v Franciji je še danes vzorec za pravno definicijo brezdomca, saj obsega elemente, ki tvorijo delikt klateštva. Za brezdomca so proglašeni vsi tisti, ki so brez poklica, brez zaposlitve, brez stalnega bivališča, brez prebivališča in ki niso družbeno priznani ter ne morejo s pričanjem verodostojnih oseb dokazati primerne življenja in morale. (Smrekar, 1993:5)

Na slovenskem prostoru je bilo ubožno skrbstvo organizirano šele po prvi svetovni vojni, do takrat pa je to bila pristojnost domovinskih občin. Tako je bil 12.3.1873 sprejet poseben zakon *»o javni skrbi ubogih (siromakov)«*, ki je s kar 61 členi zavezoval občino, da *»podpira pod pogoji tega zakona le one, kateri se vsled zunanjih, od njihove volje neodvisnih okoliščin nikakor ne morejo sami živeti (hraniti), ali pa v bolezni so sami in iz svojega in s svojimi močmi sredstva za ozdravljenje in potrebno postrežbo spraviti«*.

Če je bil torej v prejšnjem stoletju siromakom in brezdomcem namenjen poseben zakon (*»o javni uskrbi ubogih«*), je bila v stari Jugoslaviji tovrstna problematika že vključena v kazenski zakonik 1931, v novi Jugoslaviji pa v Zakon o prekrških zoper javni red in mir. Staro-jugoslovanski kazenski zakonik je za brezdelnost (v obliki potepanja, vlačugarjenja, beračenja, ukvarjanja z igrami na slepo srečo) določal zapor do enega leta ali celo od enega do

petih let. Ko je v novi Jugoslaviji delomrzništvo, potepušstvo, beračenje ipd. prešlo iz kazenskega zakonika v predpise o prekrških, se je zmanjšala tudi zagrožena kazen, ki je za večino prekrškov znašala do enega meseca zavora (izjemoma, za hujše prekrške, do dveh mesecev). (Dragoš, 1993:155)

Sodobni slovenski Zakon o prekrških zoper javni red in mir je ostrejši in v 10. členu določa zaporno kazen do 60 dni tudi za tistega, »kdor se klati, potepa ali berači«.

Poleg številnih zavetišč in zavodov je bila pomembna ponudba Ljubljanske cukrarne, v kateri so bili leta 1938 ustanovljeni socialni zavodi. V cukrarni je takrat delovala ljudska kuhinja, namenjena brezposelnim, dana je bila možnost prenočevanja (50 postelj). Cukrarna je opravljala svojo funkcijo tudi v povojnem socializmu, vse dokler je leta 1986 niso zaprli. S tem so vrgli na cesto trideset brezdomcev, Ljubljana (ali Slovenija) pa je ostala več let brez kakršnekoli ustanove, ki bi dajala brezdomcem streho nad glavo. To je bil glavni povod za ustanovitev ljubljanskega Zavetišča za brezdomce (1989). Gre za prvo ustanovo te vrste pri nas, ki poleg tega dobro ilustrira družbeno pozornost do tovrstne problematike. Zavetišče za brezdomce je enota CSD Ljubljana Center. Do odprtja tega zavetišča so brezdomce »reševali« organi pregona, sodišče in organi za izvajanje kazenskih sankcij. (Dragoš, 1993:156)

Z ustavo se je Republika Slovenija razglasila za pravno in socialno državo, ki zagotavlja državljanom pravico do socialne varnosti pod pogoji in na način kot ga določa zakon. Po Zakonu o socialnem varstvu prevzema država skrb za posameznike in skupine, ki se znajdejo v socialnih stiskah ter jim zagotavlja strokovno pomoč, socialno oskrbo ter različne oblike pomoči pri reševanju gmotnih težav. V ta namen organizira, vodi in financira sistem javne službe ter druge dejavnosti, pomembne za socialno varnost državljanov. (Nacionalni program socialnega varstva do leta 2000, 1995:57)

Temeljni pogoj za delovanje Slovenije kot socialne države je usklajen gospodarski in socialni razvoj. Strategijo socialnega razvoja usmerja socialna politika kot sklop ciljev, ukrepov in drugih instrumentov, ki jih država razvija in uporablja z namenom, da bi posamezniki in skupine prebivalstva lahko zadovoljevali svoje osebne in skupne interese ter delovali kot polnopravni in enakopravni člani družbe in države. Socialno politiko v ožjem smislu opredeljujejo ukrepi za zagotavljanje socialne varnosti posameznika. Socialno varnost določajo načela, pravila in dejavnosti, ki posamezniku omogočajo, da se vključi in ostane

vključen v družbeno okolje in v njem aktivno deluje. (Nacionalni program socialnega varstva 2000 - 2005)

1.2.2 BREZDOMSTVO, SOCIALNA IZKLJUČENOST IN REVŠČINA

V industrijskih družbah se revščina širi, kar se skoraj povsod kaže v rastočem številu ljudi na cesti. Brezdomstvo kaže na nove oblike in mehanizme nastajanja revščine v (post)modernih družbah ter družbah v tranziciji, te pojave pa tudi na specifičen način problematizira. Zanimivo je, da z brezdomstvom postaja revščina vidna, na prehranjevalnem področju pa jo je možno ohraniti v zasebnosti. (Independent Commission on Population and Quality of life, 1996:20)

Socialno izključenost je konceptualiziral Parkin (1967), ki pravi, da je družbeno zapiranje proces, v katerem skušajo skupine ohraniti nadzor nad viri in drugim dostop do teh virov omejujejo ter jih s tem izključujejo. Po Parkinu lahko razumemo, da se izključevanje nanaša le na boj za nadzor nad dobrinami, ki jih skupine uporabljajo. V širšem smislu lahko izključenost razumemo kot množico različnih stanj, ki so posledica teh strategij.

V programih evropskih skupnosti za boj proti revščini se je izključenost v ožjem smislu nanašala na zaposlitev in priložnosti za zaposlitev, vendar so bili široko pojmovani subjekti izključenosti: posamezniki, lokalne skupnosti in regije. (Dean, 1996:63)

Če pojem socialna izključenost apliciramo na stanovanjsko področje, lahko na eni strani najdemo zavestne strategije izključevanja konkretnih skupin iz uporabe stanovanjskih virov, na drugi strani pa bi lahko izključenost opredelili v smislu raznovrstnih oblik neenakosti pri raznih vidikih stanovanjskih standardov. Socialna izključenost na stanovanjskem področju ima vrsto pojavnih oblik, med njimi je tudi brezdomstvo. Za brezdomstvo je specifično, da gre za zelo intenzivno, celo skrajno obliko izključenosti, ki se praviloma pojavlja hkrati z vsaj še eno obliko izključenosti, predvsem v zvezi z zaposlitvijo in sorodstvenimi socialnimi mrežami. (Mandič, 1997:136)

Ne obstaja samo en tip brezdomstva, ena vrsta življenjske kariere brezdomca, samo eno življenje brezdomskega življenjskega sloga. Brezdomec lahko postaneš v različnih življenjskih obdobjih, zaradi različnih razlogov in z različnim življenjskim ozadjem. Vseeno pa je vsemu brezdomstvu (ali skoraj vsemu) v razvitih (zahodnih) državah skupno pretrganje

konvencionalnih socialnih mrež, bolj ali manj večstransko obubožanje (z vidika različnih kapitalov) in slab ali poslabšujoč dostop do različnih družbenih izvorov. (Dekleva in Razpotnik 2007a: 66)

Obstaja več različnih definicij brezdomstva, ki niso odvisne le od tega, v kolikšni meri je v nekem okolju problem politično in socialno priznan, ampak tudi od političnih in ekonomskih sredstev, ki so na voljo za iskanje rešitev. Strokovnjaki Sveta Evrope, Komisija za socialno politiko, definirajo brezdomce kot posameznike ali družine, ki so brez trajne nastanitve v primernem osebnem stanovanju. Gre torej za trajno in ne začasno nastanitev, osebno in ne institucionalno ali kolektivno (npr. v zavetišču, hotelu, domu) ter kakovostno in cenovno primerno. (Mandič, 1999:13)

Brezdomstvo je kompleksen in strukturiran družbeni pojav, ki je pogosto rezultat kopičenja socialne in drugih izključenosti na več nivojih. Brezdomstvo je povezano z odsotnostjo bivališča ali negotovo obliko bivanja. Hkrati je brezdomstvo povezano tudi z revščino, obubožanostjo, nezaposlenostjo, nizko izobraženostjo, šibkimi socialnimi mrežami ali celo popolno odsotnostjo podpornih mrež, zelo pogosto pa še z odvisnostjo od alkohola ali drugih dovoljenih in nedovoljenih drog, psihiatrično diagnozo ter različnimi težkimi življenjskimi izkušnjami (smrt bližnjega, konflikti z bližnjimi, zlorabe, nasilje ipd.) (Dekleva in Razpotnik, 2006: 287)

Najožjo definicijo brezdomstva je postavil Program Stanovanjski indikatorji, ki ga je podprla Svetovna banka. Tukaj so brezdomci definirani kot »ljudje, ki spijo zunaj stanovanj (t.j. na cestah, po parkih, postajah in pod mostovi) ali v začasnih zavetiščih«. (Mandič, 1999:14)

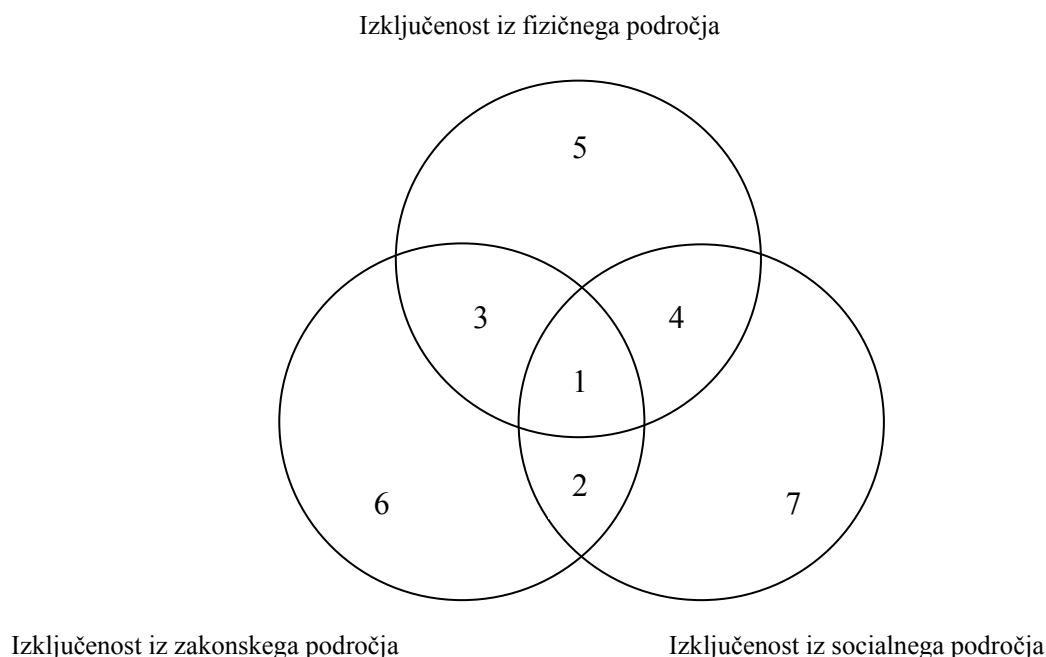
Evropska opazovalnica brezdomcev pri Evropski zvezi nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomci (FEANTSA¹), definira brezdomstvo kot odsotnost trajnega, osebnega in primerne stanovanja. Brezdomci so ljudje, ki nimajo dostopa do osebnega, stalnega in primerne stanovanja, ali ki takega stanovanja zaradi finančnih ali drugih omejitev ne morejo vzdrževati, ali pa tisti, ki do takega stanovanja ne morejo ali ga ne morejo vzdrževati, ker sami ne morejo imeti popolnoma neodvisnega življenja in potrebujejo nego in podporo, ne pa institucionalizacije. (Avramov, 1997: 15)

¹ Fr. *Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri*, ang. *European Federation of National Organisations working with the Homeless*.

Najpomembnejša je t. i. ETHOS²-definicija brezdomstva v Evropi. To definicijo je izdelala FEANTSA skupaj z Evropsko opazovalnico brezdomstva.³ (Edgar in Meert, 2005). Ta definicija izhaja iz stališča, da je treba brezdomstvo razumevati znotraj širšega konteksta socialnega izključevanja in izključenosti (oziroma vključenosti). *»Tako razumevanje združuje različne razlage brezdomstva in prepoznava pomembnost tako strukturnih in institucionalnih kot tudi odnosnih in osebnih dejavnikov,«* pravijo Edgar in drugi. (Dekleva, Razpotnik 2007a:16)

ETHOS opredeljuje tri osnovna področja brezdomstva in stanovanjske izključenosti ter njihove kombinacije, ki so prikazane na Sliki 1.

Slika 1: Tri področja brezdomstva in stanovanjske izključenosti

Vir: Edgar in Meert 2005:14.

Brezdomstvo se nedvomno uvršča med najhujše oblike socialnega izključevanja. FEANTSA je zato razvila svojo konceptualno definicijo izključenosti iz omenjenih treh področij. Kot lahko vidimo, so v krogih in njihovih presekih označena polja s številkami. Ta določajo sedem teoretično možnih vrst brezdomstva, ki so podrobneje opisane v Tabeli 1. (Edgar in Meert 2005:14)

² Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti, ang. *European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*.

³ ang. *European observatory on homelessness*

Tabela 1: Sedem teoretično možnih vrst brezdomstva

		Konceptualna kategorij	Fizično področje	Zakonsko področje	Socialno področje
BREZDOMSTVO	1	Brez strehe	Nima prebivališča (strehe)	Ni zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov
	2	Brez hiše	Ima prostor za življenje, ki je primeren za bivanje	Ni zakonsko upravičen Do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov
STANOVANJSKA IZKLJUČENOST	3	Negotovi in nezadostno stanovanje	Ima prostor za življenje, ki pa ni varen in ni primeren za bivanje	Nima varnosti najema	Ima prostor za socialne odnose
	4	Nezadostno stanovanje in socialna izoliranost ob zakonitem bivanju	Nezadostno stanovanje (ni primerno za bivanje)	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov
	5	Nezadostno stanovanje (ob varnem najemu)	Nezadostno stanovanje (ni primerno za bivanje)	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Ima prostor za socialne odnose
	6	Negotovo stanovanje (ob zadostnem stanovanju)	Ima prostor za življenje	Nima varnosti najema	Ima prostor za socialne odnose
	7	Socialna izoliranost ob zadostnem in varnem stanovanju	Ima prostor za življenje	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov

Vir: Edgar in Meert 2005:15.

1.2.3 KDO SO BREZDOMCI?

Brezdomci so tisti, ki nimajo možnosti do osebnega stanovanja ali stanovanja zaradi fizičnih, finančnih in še kakih omejitev niso sposobni vzdrževati. Sem spadajo tudi tisti, ki sami niso sposobni popolnoma samostojnega življenja ter potrebujejo nego in podporo v socialnem smislu. »Povezava med brezdomstvom in duševno stisko je velika in pojavlja se vprašanje, kaj je posledica česa: brezdomstvo duševne stiske ali duševna stiska brezdomstva.« (ur. Mandič S. : Flaker 1999:43)

Boškić in Zajc (1997) v prvi vrsti kot brezdomce pojmujejo ljudi v začasnih zatočiščih, ki so jih priskrbele javne in prostovoljne organizacije, in tiste, ki bivajo v kratkoročno najetih sobah, ki ne nudijo nobene varnosti zatočišča in tudi nobenega obeta za doseg varnega stanovanjskega razmerja. Ti po njunem mnenju tvorijo najbolj številno jedro brezdomcev tako v drugih evropskih državah kot tudi pri nas. Brezdomci pri nas so ljudje, ki jim pomagata javni in volonterski sektor, tisti, ki so izčrpali vse osebne strategije, s katerimi so se kosali z življenjskimi izzivi, zdaj pa so odvisni od družbene solidarnosti. Med brezdomce lahko poleg tistih, ki živijo na prostem, štejemo tudi ljudi, ki plačujejo za negotovo prenočišče v najetih sobah, v podstandardnem stanovanju ali v kakšnem penzionu; skratka živče v oblikah nastanitve, ki jih zaradi njihove negotovosti in neustreznosti ne moremo šteti za dom.

Brezdomci so torej ljudje, ki nihajo med javnimi zavetišči in prostori, ki jih ponudi volonterski sektor, med penziji in sobami, ki so na meji normalnega ("spodobnega") najetega prenočišča, med kočami, zabojniki in nelegalno zasedenimi bivališči, občasno pa bivajo pri prijateljih ali sorodnikih. So kategorija ljudi, ki ne morejo priti do ustreznega osebnega stanovanja z lastnimi sredstvi, ljudje, ki ne morejo zadržati osebnega prenočišča brez zagotovljene pomoči skupnosti (Boškić in Zajc, 1997; Kosec, 1995).

Edgar in Meert (2005:11) navajata ugotovitve nizozemske ekspertne skupine, ki je brezdomce opredelila kot ljudi, ki:

- niso dovolj sposobni, da bi si sami priskrbeli vse potrebne stvari za življenje (zavetišče, hrano, dohodek, socialne stike, ustrezno skrb zase);
- doživljajo več problemov hkrati, kar lahko vključuje nezadostno skrb zase, socialno izoliranost, propadle bivalne in življenjske okoliščine, pomanjkanje stalne ali trajne namestitve, velike dolgove, težave z duševnim zdravjem in odvisnostmi;
- ne prejmejo, po ocenah strokovnjakov iz poklicev pomoči, toliko skrbi in podpore, da bi se lahko obdržali v družbi;
- ne izražajo potreb po pomoči na tak način, ki bi ustrezal običajnim načinom delovanja običajnih skrbstvenih ali podpornih ustanov (kjer običajno iščejo pomoč sorodniki, sosedje ali opazovalci), in zato prejemajo neustrezno, nezadostno ali neusklajeno pomoč.

Posebno slabši položaj znotraj imajo t.i. ogrožene podskupine brezdomcev. To so predvsem tisti s težavami v duševnem zdravju, tisti, ki so prvič postali brezdomni v mlajših letih, manj

izobraženi ter vsakodnevni uporabniki prepovedanih drog. Posamezniki z dvojnimi diagnozami oziroma pri katerih se prekriva več ogrožajočih dejavnikov, so še v posebni nevarnosti razvoja vzorca brezdomskega načina življenja. Posebno ogroženo podskupino predstavljajo tisti s t.i. dvojnimi diagnozami. Tem bi morala biti posvečena posebna pozornost v strokovnem delu in razvijanju programov, saj so v povprečju bolj psihosocialno oškodovani, imajo slabši položaj in več dejavnikov tveganja. To bi moral biti eden od ciljev politike na tem področju, pa čeprav ti brezdomci verjetno hkrati predstavljajo tudi skupino, ki jo strokovni in laični delavci, ki delajo z njimi, doživljajo kot težjo in morda tudi manj perspektivno. (Dekleva, Razpotnik 2006:289-290)

Prikrito brezdomstvo predstavljajo ljudje, ki sicer imajo neko streho nad glavo, nimajo pa doma v pravem pomenu besede. O njihovi prikritosti oziroma skritosti govorimo iz več razlogov: zato, ker ti ljudje niso vselej opazni in v javnosti prisotni kot berači niti jih ne moremo zlahka zajeti v statistike, saj ne prihajajo vsi v stik z zavetišči ali drugimi organizacijami, ki so lahko vir podatkov o številu brezdomcev. V ruralnem okolju ali manjših mestih temu pojavu toliko bolj botruje nelagodje posameznikov zaradi njihovega položaja. To pomeni, da se kot brezdomci niso pripravljani javno izpostaviti; možno pa je tudi, da so njihove potrebe do neke mere pokrite s strani skupnosti, da torej ne umrejo od lakote ali žeje, ker jih skupnost nekako vzdržuje. Pogosto gre za odmaknjen in izoliran način življenja posameznika, ki se, kolikor je le to mogoče, izogiba socialnim stikom oziroma jih nikoli ni imel. (Dekleva, Razpotnik 2007a: 14)

1.2.4 EVROPSKA TIPOLOGIJA BREZDOMSTVA

Tabela 2: Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS – 2005), kot jo je oblikovala FEANTSA

Konceptualna kategorija		Operacionalna kategorija		Generična definicija
Brez strehe (<i>Roofless</i>)	1	Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)	1.1	Spijo pod milim nebom, nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve/ nimajo bivališča
			1.2	Dostopni s terenskim delom
	2	Ljudje, ki živijo v nočnih zavetiščih in so prisiljeni nekaj ur na dan preživeti na javnih prostorih	2.1	Nizkopražna zavetišča, ki vključujejo le nočitve (spanje v Ljubljani v zabojnikih)
			2.2	Poceni penzioni
			2.3	Kratkotrajne hotelske namestitve
Brez stanovanja (<i>Houseless</i>)	3	Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/ kratkoročnih	3.1	Zavetišče (hostel) za brezdomce z začasno nastanitvijo
			3.2	Začasno bivanje (brez določenega roka)
			3.3	Začasno bivanje (s prehodnim rokom)
			3.4	Začasno bivanje (z daljšim rokom)
	4	Ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/ varnih hišah za ženske	4.1	Nastanitev v zavetiščih za ženske, varne hiše
			4.2	Podprte (razpršene) namestitve
	5	Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence	5.1	Začasne nastanitve/sprejemni centri (azili)
			5.2	Nastanitve za repatriirance
			5.3	Bivališča za priseljske delavce (samski domovi)
	6	Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij	6.1	Kazenske institucije (pripori, zapori)
			6.2	Medicinske institucije
	7	Ljudje s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)	7.1	Skupinske podprte (varovane) namestitve
			7.2	Individualne podprte (varovane) namestitve
			7.3	Namestitve v foajejih
			7.4	Nastanitve za najstniške starše

Negotovo (<i>Insecure</i>)	8	Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema)	8.1	Začasno bivanje s sorodniki/prijatelji (ne po svoji izbiri)
			8.2	Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe
	9	Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo	9.1	Pravne prisilne izselitve najemnikov
			9.2	Pravne prisilne izselitve zaradi spremembe lastnine (zaradi denacionalizacije)
	10	Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja	10.1	Življenje pod grožnjo nasilja s strani partnerja, staršev ali drugih
Neprimerno (<i>Inadequate</i>)	11	Začasne strukture	11.1	Mobilno domovanje (v avtu, prikolici, kolibi, vagonu)
			11.2	Ilegalna zasedba zemljišča (npr. Romi)
			11.3	Ilegalna zasedba stavbe (skvotiranje, bivanje v »baz«, bivaku)i
	12	Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih	12.1	Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde)
	13	Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti	13.1	Glede na nacionalno normo prenaseljenosti

Vir: Edgar in Meert, 2005:16.

Prvi dve kategoriji predstavljata odkrito ali vidno, *cestno* brezdomstvo, drugi dve kategoriji pa skrito ali manj vidno brezdomstvo. Razumevanje obeh oblik je pomembno, ker se iz skritega brezdomstva oblikuje odkrito, kar pomeni, da se je potrebno – še posebej če želimo delovati preventivno – ukvarjati tudi s prikritim brezdomstvom.

1.2.5 POLITIKA DO BREZDOMSTVA V SLOVENIJI

1.2.5.1 NACIONALNI PROGRAM SOCIALNEGA VARSTVA 2006-2010

V obdobju 2006-2010 ostaja temeljno izhodišče politike socialnega varstva zagotavljati takšne razmere oziroma pogoje, ki bodo posameznikom v povezavi z družinskim, delovnim in bivalnim okolju omogočale ustvarjalno sodelovanje in uresničevanje njihovih razvojnih možnosti ter doseganje take ravni socialnega blagostanja, ki bo primerljiva z drugimi v okolju in ustreza merilom človeškega dostojanstva. Kadar si posamezniki zaradi delovanja zunanjih ali notranjih dejavnikov socialne varnosti in blagostanja ne morejo zagotoviti sami, so upravičeni do pomoči. Vse strokovne službe in druge ustanove so pri odločanju za nudenje pomoči dolžne upoštevati načelo subsidiarnosti, kar pomeni, da je za socialno varnost in blagostanje sebe in svoje družine prvenstveno odgovoren vsak posameznik sam.

Načela, na katerih temelji izvajanje sistema, so:

- zagotavljanje človekovega dostojanstva
- socialna pravičnost,
- solidarnost in
- odgovornost posameznika za zagotavljanje lastne socialne varnosti in socialne varnosti njegovih družinskih članov.

Vodila pri delovanju na vseh ravneh so:

- enak dostop,
- prostovoljnost vključitve,
- prosta izbira,
- individualizacija obravnave,
- zagotavljanje človekovega dostojanstva,
- gospodarno ravnanje s proračunskimi sredstvi,
- dogovarjanje med izvajalci in uporabniki.

Sistem socialnega varstva predstavljajo:

- programi, katerih namen je preprečevati nastajanje socialnih težav,
- programi, storitve in prejemki, ki so namenjeni ljudem, ki so se znašli v socialnih težavah.

Storitve socialnega varstva, ki jih zagotavljajo država in lokalne skupnosti, določa zakon (storitve javne službe). Upravičenost do storitev in do vključitve v program je odvisna od socialnih razmer ali/in osebnostnih stanj, ki utemeljujejo potrebo po storitvi oziroma vključitvi v program. Ob pogojno enakih socialnih razmerah ali osebnostnih stanjih je pravica do storitev oziroma vključitve v program lahko:

- dostopna vsem brezplačno ali
- dohodkovno odvisna ali dostopna vsem proti plačilu, katerega višina je odvisna od plačilne sposobnosti.

Socialni prejemki, ki so kot pravica zagotovljeni vsem, in pogoji za njihovo prejemanje se na ravni države določijo z zakonom, na ravni lokalne skupnosti pa z aktom lokalne skupnosti. Pogoji se določijo tako, da je upravičenost odvisna od dohodkovnih ali drugih socialnih razmer. Do prejemkov, storitev in vključitev v programe so upravičeni državljani Republike Slovenije, ki prebivajo v državi ali se imajo vanjo namen vrniti ter tujci, ki v državi prebivajo zakonito.

Namen programov, storitev in prejemkov, ki se izvajajo v okviru sistema socialnega varstva, je:

- omogočanje in povečevanje socialne vključenosti,
- krepitev moči uporabnikov sistema socialnega varstva in razvijanje sposobnosti za njihovo vsakdanje življenje,
- pomoč in oskrba v primerih nezmožnosti opravljanja nujnih življenjskih opravil,
- zagotavljanje temeljne socialne varnosti v kriznih obdobjih izpada drugih virov za življenje,
- preprečevanje revščine.

V izvajanje sistema so vključeni:

- država, lokalne skupnosti in institucije socialnega zavarovanja kot regulatorji in financerji,
- javne, zasebne in nevladne organizacije kot izvajalci,
- posamezniki, družina, sorodstvo, organizacije za samopomoč, prostovoljske organizacije in drugi, ki sestavljajo socialna omrežja uporabnikov sistema socialnega varstva.

Sredstva za plačila izvajanja storitev in programov zagotavljajo financerji, in sicer za upravičence do brezplačnih storitev samim izvajalcem, za izvajanje storitev in programov, ki

so povezani s plačilom, pa neposredno upravičencem. (Nacionalni program socialnega varstva 2006 - 2010)

1.2.5.2 ZAKON O VARSTVU ZOPER JAVNI RED IN MIR

Zakon o prekrških zoper javni red in mir je eden najstarejših predpisov, saj je v veljavi od leta 1974 in je bil v času veljavnosti petnajstkrat spremenjen ali dopolnjen. Omenjeni zakon je nadomestil Zakon o varstvu zoper javni red in mir (ZJRM-1), ki je v veljavi od 21.6.2006. V zakonu je navedeno, da je temeljni namen *»učinkovito zagotavljanje javnega reda in mira z namenom uresničevanja pravice posameznika do varnosti in dostojanstva«* ter *»spodbujanje proti diskriminacijskega delovanja«*. (Zakon o varstvu zoper javni red in mir, 2006)

Iz slednjega lahko sklepamo, da posamezniki, ki prenočujejo na ulici in beračijo sami niso ogrožena skupina, ampak skupina, ki potencialno ogroža varnost drugih. Po tem zakonu učinkovito zagotavljanje javnega reda in miru pomaga uresničevati naše pravice do varnosti in dostojanstva. Odsotnost (socialne) varnosti in dostojanstva tistih, ki beračijo in spijo na ulici, pa ni v domeni zakonodajalcev, ampak je posameznikova individualna odgovornost.

Zakona o varstvu zoper javni red in mir ponuja naslednje zaključke:

- Iz statistike o kršitvah javnega reda in miru v letih 2002-2004 je razvidno, da število kršitev upada. V letu 2004 je v kategoriji *»klatenje, potepanje«* opažen 33.9% upad glede na predhodno leto. Podobno velja za večino ostalih kategorij, omembe vreden porast je opazen le v kategoriji *»streljanje z ogrožanjem ljudi«*.
- V mednarodni primerjalno-pravni analizi so predlagatelji zakona ugotavljali, da *»večina držav nima tako podrobno in s posebnim zakonom urejenega varstva javnega reda in miru«*. Vsiljivo, neprimerno in organizirano beračenje vsebuje le deželni zakon zvezne dežele Dunaj, ki ga sankcionira z globo 700€ in možnostjo nadomestitve globe z enotedenskim zaporom, in francoska zakonodaja, ki dokaj jasno definira *»organizirano beračenje«* in *»zlorabo beračenja«* sankcionira z zaporom do treh let ali denarno kaznijo 45.000€.
- Javni kraj je opredeljen kot *»vsak prostor, ki je brezpogojno ali pod določenimi pogoji dostopen vsakomur«*.

- 9. člen (ZJRM-1) se nanaša na beračenje na javnem kraju: *»Kdor na vsiljiv ali žaljiv način koga nadleguje z beračenjem za denar ali druge materialne dobrine, se kaznuje z globo 41,73€.«*
- 10. člen (ZJRM-1) pa ureja področje prenočevanja na javnem kraju: *»Kdor prenočuje ali spi na javnih krajih ali drugih dostopnih prostorih, ki za to niso namenjeni, in s takšnim ravnanjem koga vznemirja, se kaznuje z globo 83,46€.«* Obrazložitev člena pravi, da se sankcionira *»predvsem spanje po hodnikih, stanovanjskih blokih, kletih, avtobusnih ali železniških postajah, čakalnicah, parkih, klopih in drugih neprimernih krajih, pod pogojem, da se s tem vznemirja druge ljudi. Če ni motenja drugih ljudi, ni elementov prekrška.«*
- Za nadzor in izvajanje 10. člena je odgovorna policija, za izvajanje 9. člena pa tudi mestno redarstvo.
- Predlagatelji zakona so ugotavljali, da je *»javni red in mir«* dobrina, ki pomeni *»varno in mirno počutje ljudi, njihovo neovirano gibanje na javnih krajih in drugih površinah, uporabo javnih objektov, stanovanj in drugih prostorov«* ter da je *»nek minimum socialnih pravil, ki jih velika večina prebivalstva razume kot nujno potrebne za svoje sožitje«*.

Očitno je, da tovrstne zakone pišejo politično in ideološko motivirani ljudje, brez strokovnega znanja in poznavanja problematike (v tem primeru brezdomstva). Njihov namen ni iskanje rešitev niti celovito soočanje s problematiko. Nekatera določila so ohlapno definirana in nedorečena, poleg tega policistom in mestnim redarjem dajejo prevelika in preveč ohlapno definirana pooblastila in pristojnosti. Sodeč po primerjalnih in statističnih podatkih kršitve omenjenega področja zakonodaje niso v porastu in torej ni realne potrebe po zaostrovanju in dopolnjevanju zakonodaje. Večina evropskih držav področja beračenja in morebitnih spornih praks pri izvajanju le-tega ne vključuje v svojo zakonodajo.

Zakon jasno navaja, da morata kršitvi 9. in 10. člena vznemirjati, motiti ali nadlegovati druge ljudi, če tega ni, ni prekrška. Na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcem Kralji ulice se pogosto srečujejo s sklepi o uklonilnem zaporu in neplačanih globah, ki jih na društvo prinesejo uporabniki v upanju, da jim pomagajo najti ugodno rešitev. Policisti praviloma napišejo kazen brez predhodne prijave tretje osebe, ki bi ga beračenje ali spanje na klopci vznemirjalo in motilo. Sodišče izreče kazen brez prisotnosti obtoženega, dovolj je policijski zapisnik. Ker je večina brezdomcev brez stalnega bivališča, je vročitev sklepa sodišča otežena

in navadno povzroča kopičenje sklepov in neplačanih glob. Posameznik lahko na ta način v roku devetih mesecev zbere tudi do dvajset sklepov sodišča. Kopičenje dolgov do države pa njegovo stisko in izključenost samo še pogloblja. Za dešifriranje pravnega jezika in uspešno pošiljanje ugovorov ali predlogov za nadomestitev kazni z družbeno koristnim delom v točno določenih rokih, nujno potrebujejo neko zunanjo pomoč, ki pa je velika večina nima. Kazni za spanje na prostem izrekajo očitnim brezdomcem, ki le sedijo na klopci v jutranjih urah. Na vprašanje, kje naj nekdo, ki je brezdomec spi, odgovarjajo: »Kjerkoli, samo tukaj ne.«

ZJRM do brezdomcev pristopa represivno in problem brezdomstva razume kot problem nelagodja in ogrožanja varnosti ter dostojanstva tistih, ki naj bi jih berači in ljudje, ki spijo na cesti spravljali v nevarnost. Problematike se ne loteva celostno ter pravice brez potrebe omejuje.

Vidno revni posamezniki kršijo moralni red kapitalizma, kar je vidno iz intenzivne segregacije, ki so ji izpostavljeni, in iz pravnih ureditev, ki želijo nadzirati njihovo obnašanje v javnosti. Takšno delovanje je usmerjeno proti ljudem, ki že z golim obstojem kršijo idejo o javnem prostoru kot skupnem prostoru in ogrožajo idealistično upanje na kapitalistični uspeh. Prisotnost vidno revnih in socialno izključenih posameznikov skruni podobo mestnih jeder, nakupovalnih središč kot centrov lastnine in simbolov kapitalističnega uspeha. Družbeni problem postanejo v trenutku, ko začnejo v javnem prostoru, ki naj bi po lepo zveneči definiciji pripadal vsem, početi tisto, kar naj bi počeli v doma, v zasebnosti (npr. spanje). Biti brezdomen tako pri nas pomeni biti izven družbenega reda. (Kozar, 2007:8)

1.3 TEORIJA STIGMATIZACIJE

Pomembno je, da v diplomski nalogi izpostavim vse najpomembnejše in stalne komponente, ki spremljajo brezdomstvo. Pri opredelitvi stigmatizacije se bom opiral na Goffmanovo teorijo. Preko opisa stigmatizacije želim poglobiti vpogled v brezdomstvo in v stigmatizacijo le-tega od nas dobromislečnih ljudi, ki verjamemo, da mi že nismo tisti, ki bi s svojim vedenjem povzročali stigmatizacijo brezdomcev. Osnovna ideja, ki jo razvija Goffman (1963) v svojem delu, temelji na predpostavki, da šele stigmatizirana oseba s svojim vedenjem omogoča stigmatiziranje in posledično tudi kategoriziranje sebe kot stigmatiziranega posameznika. Zavedne ali nezavedne strategije za preseganje in rešitev identitetnega problema zaznamovanega posameznika se lahko razvijejo šele takrat, ko posameznik tudi sam

zase sprejeme določeno stigmo in določi kakšno od svojih osebnih značilnosti za stigmatizirajoč defekt.

1.3.1 OPREDELITEV POJMA STIGMA

Termin stigma izhaja iz grščine in v svojem izvornem pomenu označuje pečat ali znak, ki so ga vžgali ali vrezali na sužnja, zločinca ali izdajalca z namenom, da bi ga prepoznali na javnih prostorih in se mu izognili. Krščanstvo je izrazu dodalo nov pomen in z njim označevalo pojav božjih ran na telesu. V zgodnji medicini pa se je termin uporabljal za poimenovanje telesnih znakov, ki so posledica psihičnih motenj. V sodobnem vsakdanjem jeziku termin stigma ohranja svoj izvorni pomen zaznamovanosti, vendar se bolj kot na sramotne telesne znake, nanaša na sam atribut sramotnosti in nezaželenosti. (Goffman, 1986:11)

Goffman (1986:14) stigme razvrsti v tri kategorije. Na prvem mestu so *telesne oziroma fizične deformacije*, druge so *individualne osebnostne pomanjkljivosti*, ki se kažejo v šibki volji, prevladujočih in nenaravnih strasteh ter nagnjenjih, prevratnih in rigidnih prepričanjih, kot so na primer zasvojenost, duševne motnje, homoseksualnost, suicidalnost, nezaposlenost, radikalna politična prepričanja ipd., v zadnjo kategorijo umešča *podedovano oziroma skupinsko stigmo*, ki na osnovi rase, narodnosti ali religije prizadene celotno družinsko mrežo oziroma člane nekega rodu.

Če ob različnih tipih stigme upoštevamo tudi prej omenjeno grško razumevanje stigme, ugotovimo njene skupne značilnosti: posameznik, ki bi lahko bil v običajnih socialnih interakcijah z lahkoto sprejet, poseduje lastnost, ki vzbuja pozornosti in odvrča ljudi, s katerimi se srečuje; pri tem diskreditirajoča lastnost prevlada nad ostalimi lastnostmi. Obenem ta nezaželen atribut potrjuje *normalnost* drugega, ki tega atributa ne poseduje, in tako sam po sebi ni nekaj negativnega ali pozitivnega. Za razumevanje stigme je torej ključno raziskovanje družbenih odnosov in ne posameznih atributov. Posamezniku se na podlagi ene pomanjkljivosti pripišejo še druge negativne lastnosti in je pogosto percipiran kot *ne čisto človeški*. Diskriminacije, ki učinkovito in pogosto nenamerno sledijo iz takega razumevanja posameznika z nezaželenimi lastnostmi, drastično zmanjšujejo njegove življenjske možnosti, ga diskvalificirajo iz polne družbene sprejetosti ter ga reducirajo na njegovo posebnost. Ta redukcija postane poglavitno orodje za interpretiranje njegovih dejanj in razumevanje njegove identitete. Obenem se njegove ostale spodrsrljaje in napake interpretira kot neposreden izraz

njegove stigmatizirane drugačnosti. Pri tem gre za konstruiranje ideologije o nevarnosti, ki jo stigmatiziranec predstavlja za normalne, s katero opravičujemo svojo nenaklonjenost do njega, ki včasih temelji tudi na ostalih razlikah (npr. družbeni razred). Njegovo defenzivno reakcijo na svojo situacijo interpretiramo kot neposreden izraz njegovega defekta, ki ga tako, skupaj z njegovo reakcijo, dojemamo kot povračilo za nekaj, kar so storili njegovi starši ali njegovo pleme, in tako racionaliziramo naš odnos do njega. (Goffman, 1986: 16)

Coleman (v Ule, 1999: 198) pravi, da stigma predstavlja življenjski pogled: skupek osebnih in družbenih konstruktov; skupek socialnih zvez in socialnih odnosov; obliko družbene realnosti. Pravi tudi, da je bila stigma za teoretizacijo težak koncept, kajti odraža lastnost, proces, obliko socialne kategorizacije in emocionalno stanje.

Link in Phelan (v Blume 2002: 1) definirata stigo v smislu štirih medsebojno povezanih komponent, ki nakazujejo na psihosocialni aspekt stigmatizacije: prva komponenta zajema razlikovanje in etiketiranje človeških razlik. V drugi komponenti prepričanja dominantne kulture povezujejo etiketirane posameznike z nezaželenimi lastnostmi – negativnimi stereotipi. Tretja komponenta razvršča etiketirane posameznike v kategorije z namenom vzpostavljanja določene stopnje ločenosti med *nami* in *njimi*. Četrta komponenta označuje diskriminacijo in izgubo statusa, ki ga utrpijo stigmatizirani posamezniki.

1.3.2 STIGMA KOT IDENTITETA

Goffmanov (1986: 12–13) koncept stigmatizirane identitete izhaja iz izvirne teze, da je stigma identiteta, ki zajema tri kategorije, ki jih posameznik med seboj uravnava: *socialno*, *osebno* in *jaz identiteto*. Pri tem se *socialna identiteta* nanaša na normativna pričakovanja drugih ljudi do posameznika in se deli na virtualno in aktualno socialno identiteto. Virtualna socialna identiteta temelji na karakterizaciji drugih, torej na načinu, kako posameznika vidijo v *efektu* oziroma katere lastnosti glede na skupinsko pripadnost mu pripišejo. Aktualno socialno identiteto oblikujejo kategorije in lastnosti, ki jih pri posamezniku dejansko lahko najdemo. Neskladje med obema oblikama socialne identitete je ključnega pomena za razumevanje stigmatizacije kot diskreditirajoče lastnosti, saj se normativna pričakovanja pogosto preoblikujejo v zahteve, in če posameznik tem zahtevam ne ugotovi, postane zaznamovan.

Stigma v odnosu na lastnost, ki ni družbeno zaželena, torej nastane iz neskladja med virtualno in aktualno socialno identiteto kot odziv na dilemo razlike. (Goffman, 1986: 12) Pri tem

stigma ne izhaja iz objektivne osebnostne lastnosti posameznika, temveč iz posebnega odnosa med lastnostjo in stereotipom. Iz tega sledi, da je stigma konstrukt, ki ga določajo družbeno oblikovane norme, saj lastnost posameznika sama po sebi ni problematična, če je družbeno-kulturno okolje in posledično posameznik ne prepoznata kot take.

Coleman (v Ule, 1999: 198–202) proces stigmatizacije razlaga podobno, saj pravi, da do njega pride v mejah psihološko konstruiranih ali dejanskih socialnih odnosov, sama izkušnja pa odraža relativne primerjave, kontrastiranje zaželenih in nezaželenih razlik. Primerjamo lahko šele, ko občutimo razliko; posledica socialne primerjave je stigmatizacija ali občutek stigmatiziranosti. Stopnja stigmatizacije je odvisna tudi od tega, kako nezaželena je razlika v določeni družbeni skupini. Proces stigmatizacije je povezan z vedenjskimi (socialna kontrola), čustvenimi (strah, odpor) in kognitivnimi (percepcija razlik, socialna kategorizacija, stereotipiziranje) komponentami stigme.

1.3.3 STIGMA KOT DRUŽBENO KULTURNI KONSTRUKT

Analiza družbenih, kulturnih in zgodovinskih dejavnikov je nujen okvir preučevanja stigme. Norme in vrednote, ki obstajajo v določeni družbi, določajo svojim pripadnikom sprejemljive lastnosti in vedenje. Vsaka družba namreč vzpostavlja mehanizme socialne kontrole, ki zagotavljajo, da se posamezniki v družbi tem normam in vrednotam podreajo. V kolikor jim to ne uspeva, jih družba sankcionira tako, da s stigmo legitimizira izločenost posameznika. Stigma tako postane univerzalni družbeni koncept, kljub temu pa so vrste stigmatizacij in dejavniki, ki stigmo konstituira, kulturno in zgodovinsko relativni. Slednje kaže na vpliv kulturnih norm, vrednot in struktur, ki konstituira vsakdanje razumevanje posameznikovega sveta po principu samoumevnosti in kot nezaveden proces. Stigma se tako definira kot refleksija kulturnega konteksta znotraj procesa kategorizacije. (Goffman, 1986: 166) Kar je stigmatizirano v nekem družbenem ali zgodovinskem obdobju, lahko v drugem obdobju postane zaželena norma.

Stigmo je nujno potrebno povezati tudi s strukturno neenakostjo, ki je značilnost vsake družbe, tudi tiste, ki poudarja enakost kot pomembno vrednoto. Družbena struktura in vrednostni sistem namreč določata, kdo poseduje več družbene moči in kakšna je oblika te moči. Več moči in vpliva določena družbena skupina ali posamezniki posedujejo, bolj lahko ostalim pripadnikom družbe vsiljujejo svoje norme, vrednote in prepričanja. Z močjo in

avtoriteto lahko dosežejo t.i. *institucionalizacijo* stigme, ki stigmatiziranim posameznikom ovira dostop do ekonomskih, političnih, izobraževalnih in družbenih institucij. Za stopnjo stigmatizacije, ki jo bo posameznik doživel, je ključna njegova pozicija na družbeni lestvici. Pripadniki marginaliziranih družbenih skupin, ki prepoznavno kažejo svoj status skozi jezik, izgled in vedenje, v interakciji z javno institucijo tako izpadejo kot drugorazredni državljani, medtem ko so osebe z določenim družbenim vplivom lahko za nenavadno vedenje celo nagrajene, ali označene kot *ekscentrične*. (Goffman, 1986: 173)

Goffman (1986: 163) poudarja, da pojav stigmatiziranja ne temelji na dveh ločenih, neprehodnih kategorijah – stigmatiziranec in *normalen*, temveč na dvoplastnem družbenem procesu, v katerem je vsak posameznik v določenih obdobjih svojega življenja vključen v obe kategoriji. *Normalni* in stigmatizirani tako nista osebi, ampak perspektivi. Vsak posameznik se lahko znajde v situaciji, ko se zaradi kakšne od svojih značilnosti počuti stigmatiziran ali izključen. Torej se mora vsakdo naučiti voditi stigmatizirano identitetno politiko, kajti kriterijev normalnosti preprosto ni mogoče v celoti izpolniti, saj so protislovni.

Identitetna politika stigmatiziranja je ena temeljnih vedenjskih strategij vseh ljudi, le da se tega največkrat ne zavedamo in svoje strahove in bojazni toliko bolj projiciramo v tiste, ki jih imamo za *nenormalne*. Vsakdo mora zato obvladati strategijo *normalne identitete* in tudi strategijo *nenormalne identitete*, pri čemer je normalnost prav tako nekakšna socialna igra, igra vlog, kakor nenormalnost, le da tisto, kar je pri nenormalnem vedenju tako poudarjeno, pri normalnem ne stopi v ospredje ali se sploh ne opazi. (Ule, 2000: 185–186)

Ljudje imajo iracionalen občutek, da bodo zmanjšali tveganje za pridobitev stigme, če se bodo izolirali pred stigmatiziranimi posamezniki, ter da lahko z izolacijo posameznikov izolirajo tudi problem. Če se za stigmo ne zmenijo, se lahko odgovornost za njen obstoj prenese drugam. Poskrbeti, da se stigmatizirani čutijo odgovorne za svojo lastno stigmo, omogoča nestigmatiziranim, da opustijo breme za ustvarjanje pogojev, ki stigmo obdajajo. (Coleman v Ule 1999: 211)

1.3.4 UPRAVLJANJE S STIGMO IN IDENTITETNE STRATEGIJE

Stigmatizirane osebe razvijejo različne načine upravljanja s svojo stigmo in napetostjo v odnosih, ki iz nje izhaja, oziroma kontrole informacij o svoji stigmi. Stigmatizirani in osebe, s katerimi prihajajo v interakcijo, v medsebojnem odnosu doživljajo neugodje in čustvene

odzive (odpor, gnus, strah, pretirana prijaznost), zato se na obeh straneh razvijajo strategije za preseganje tega občutka. (Goffman, 1986: 23) Strategije upravljanja s stigmo omogočajo kontinuiteto družbene interakcije in so učinkovito izhodišče za individualne akcije. Glavni strategiji upravljanja s stigmo, ki ju identificira Goffman (1986: 57) sta: upravljanje z neodkrito in neočitno diskreditirajočo informacijo o sebi – *skrivanje*⁴ in upravljanje z napetostmi, ki jih generirajo socialni kontakti – *prikrivanje*⁵.

Goffman (1986: 12) razlikuje med tistimi, ki posedujejo stigmo, ki je očitna ali znana,⁶ in tistimi, katerih stigma ni očitna niti znana.⁷ V primeru, ko stigma ni popolnoma vidna, se posameznik vedno znova znajde v dilemi, ali jo razkriti oziroma kako prikriti določene informacije o sebi, ki bi ga lahko diskreditirale, saj se kljub svoji pomanjkljivosti (v smislu osebne identitete) želi predstaviti kot poseben, enkratni pripadnik družbe. Stigmatizirani posameznik mora torej voditi občutljivo identitetno politiko usklajevanja med virtualno in aktualno socialno identiteto ter virtualno in aktualno osebno identiteto ter med socialno in osebno identiteto.

Stigmatizirani posameznik postane *situacijsko osveščen*⁸ in nenehno na preži za možne diskreditirajoče situacije, kar ima zanj realne posledice. V t.i. *mešanih interakcijah* med *normalnim* in stigmatiziranim posameznikom je ena izmed strategij, ki se je lahko poslužujeta oba akterja, izogibanje kontaktu. Kar lahko pri stigmatiziranemu posamezniku pripelje do poglobljanja njegove odtujenosti in izključenosti ter v sovražnost in depresivnost. Njegove interakcijske aktivnosti zaznamuje občutek ambivalence, saj je nenehno v dvomih, kako bo sprejet, ter se sprašuje, ali je deležen določene obravnave zaradi svojih osebnostnih značilnosti ali negativnih stereotipov, ki se pripisujejo njegovi kategoriji. Tako je pogosto vse, kar naredi ali pove, interpretirano znotraj njegove stigme. V okviru negativnih stereotipov, ki veljajo za njegov skupino, se interpretirajo tudi njegove napake in ostale pomanjkljivosti ter služijo za opravičevanje njegovega marginaliziranega položaja. (Goffman, 1986: 23–26)

Posameznik svoj marginaliziran položaj opravičuje z lastnostmi, zaradi katerih ga družba izloča oziroma etiketira, in ob tem reagira na različne načine: v nekaterih primerih se posameznik trudi popraviti tisto, kar sam zaznava kot objektivni razlog stigmatizacije (npr.

⁴ ang. *passing*

⁵ ang. *covering*

⁶ ang. *discredited*

⁷ ang. *discreditable*

⁸ ang. *situation concius*

plastična operacija fizično deformirane osebe), svojo pomanjkljivost kompenzira na drugih področjih, vzpostavi obrambni mehanizem, s katerim reinterpreтира svojo socialno identiteto in jo prilagodi lastni realnosti, stigmo lahko uporablja kot izgovor za izogibanje obveznostim in družbenim odgovornostim. Stigmo lahko razume tudi kot blagoslov, ki mu omogoča posebna izkustva. (Goffman, 1986: 19–22)

V želji preseči identitetni konflikt, stigmatiziran posameznik išče doktrine in racionalne razlage za svoj položaj. Gre za refleksijo stigme – strategijo, ki se je posameznik poslužuje z namenom soočiti se z razlogi svoje drugačnosti. Ena izmed možnih reakcij je tudi prevzemanje stigme in poistovetenje z njo, v smislu, da posameznik dejansko postane tak, za kakršnega ga imajo drugi. (Goffman, 1986: 132–134)

Možna reakcija na stigmatizacijo je tudi neformalna sprememba osebnega imena in uporaba psevdonima ter preselitev v večje mesto, kjer je stopnja neformalne socialne kontrole nižja. (Goffman, 1986: 76, 100) Obe omenjeni strategiji izvirata iz teorije o referenčni skupini, ki nakazuje na sentimentalno zaskrbljenost posameznika za ohranitev dobrega imena pri ljudeh iz njegove preteklosti. Uporaba privzetega imena, psevdonima ali preimenovanje nakazuje na posameznikovo oddaljevanje od njegove osebne identitete in nakazuje na določen razdor med njegovo sedanostjo in preteklostjo. Kadar za podpisovanje uporablja svoje inicialke ali ohrani kak drug aspekt osebnega imena, posameznik na ta način ohranja določeno stopnjo svoje *jaz identitete*. (Goffman 1986: 130)

Na odločitev, katero od dveh glavnih strategij bo posameznik izbral, vpliva več faktorjev: očitnost stigme, stopnja, do katere je stigma pozornost vzbujajoča, ter *fokus zaznave*, ki določa, do kakšne mere neka stigma diskvalificira lastnika. (Goffman, 1986: 65–66)

Skrivanje je strategija, ki se je poslužujejo tisti posamezniki, katerih stigma ni očitna ali vidna na prvi pogled. *Normalnost* je v družbi zaželena in nagrajevana, zato vsi, ki imajo možnost svojo diskreditirajočo lastnost skrivati, pogosto izberejo to strategijo. Konflikt med iskrenostjo in dostojanstvom je namreč pogosto rešen v prid slednjemu. Stigmatizirana oseba tako prične živeti nekakšno dvojno življenje, kjer se vzpostavita dve nasprotni si skupini – manjša skupina, ki ji stigmatizirani pove vse in ga dejansko pozna, ter druga skupina, ki jo predstavlja večina ljudi, pred katerimi posameznik informacije selekcionira, zato ga pozna le omejeno. Posledično se pojavi delitev njegove socialne identitete, torej načina, kako ga vidijo drugi. Zaradi laži, ki so potrebne za vzdrževanje podobe o sebi, se zapleta v vedno nove

situacije, ko je prisiljen lagati, zaradi česar se njegova stigma pogloblja. Pri tem je negotovo, ali so drugi njegovo stigmo zaznali in ali želijo, da se stigma razkrije, kar je posebej izrazito v odnosih z ljudmi s podobno stigmo. Zelo verjetno je namreč, da bo oseba s stigmo razkrivanje stigme zavračala, kajti če hoče skriti svojo pomanjkljivost, želi, da jo skrijejo tudi ostali. (Goffman, 1986: 106–109)

Običajne tehnike, ki se jih poslužuje oseba s skrivnim defektom pri upravljanju s ključnimi informacijami o sebi, so: skrivanje ali uničenje znakov, ki so simboli stigme, zavračanje pripomočkov, namenjenih ublažitvi posledic določenih hendikepov, ker so obenem simboli stigme, ter predstavljanje simbolov stigme kot atributov nečesa drugega, manj diskreditirajočega. (Goffman, 1986: 114–117)

Kot posledico skrivanja Goffman omenja visoko psihološko ceno, ki jo plača posameznik, ki svojo stigmo skriva zaradi nenehnega strahu, da bo razkrinkan in potem dvojno obsojen: ker poseduje stigmatiziran atribut in ker je lagal ter ga skrival. Poleg tega je nenehno razpet med dvema svetovoma: v svoji novi skupini se počuti odtujeno, po drugi strani pa ga razjedajo občutki krivde zaradi nezvestobe in izdaje svoje stare skupine. Skrivanje od njega zahteva nenehno organiziranje in sprotno krmarjenje dejavnosti, ki jih ostali izvajajo spontano. (Goffman, 1986: 109)

Strategijo prikrivanja stigme uporabljajo tisti stigmatizirani posamezniki, katerih stigma je sicer očitna ali znana, vendar z namenom reduciranja napetosti, do katerih prihaja v družbenih interakcijah, svojo stigmo prikrivajo ali zakrivajo. Čeprav je posameznikova pomanjkljivost znana, ni potrebno, da je v središču pozornosti ali pozornost vzbujajoča. Tehnike, ki se jih posamezniki poslužujejo pri prikrivanju, so podobne tehnikam skrivanja: skrb za socialno informacijo, ki se lahko po naključju poveže s stigmo omejevanje vidnosti tistih pomanjkljivosti, ki se takoj povezujejo s stigmo (asimilativne tehnike etničnih manjšin), ter natančno organiziranje socialnih situacij na način, da je stigma čim manj očitna. (Goffman, 1986: 125–127)

Zanimiv je tip stigme, ki njenega lastnika postavlja v situacijo, ko določeni skupini svojo stigmo vedno prikriva (policija, znanci, družinski člani), drugi skupini pa jo nenehno razkriva (mimoidoči, partnerji, klienti). V to skupino stigmatiziranih posameznikov Goffman uvršča: prostitutke, homoseksualce, berače, odvisnike itd. (Goffman 1986: 92) Beračenje od posameznika tako zahteva samostigmatizacijo, saj mora biti njegova stigma (oziroma

revščina) mimoidočim čim bolj vidna. Posameznik namerno ali nenamerno nosi simbol stigme na vidnem mestu, in tako javno razglaša svojo pomanjkljivost, saj mora pri mimoidočih vzbuditi usmiljenje.

Ker stigma na poseben način organizira in strukturira posameznikov prostor, je tudi vprašanje razkritja vezano na situacijski kontekst. Posameznik s stigmo se lahko znajde v treh vrstah prostorov: v *prepovedanih prostorih*, kjer bi bil v primeru, če bi se tam pojavil, izključen; v *civilnih prostorih*, kjer bi se ljudje do njega obnašali previdno in ravnali z njim, kot da je sprejet, čeprav v resnici ni; ter *zaščitniški* prostori, kjer mu stigme ni potrebno skrivati – ti prostori so mnogokrat dovoljeni samo družbi ljudi z enako stigmo, diskreditacija oseb s stigmo pa se pojavi, če v prostor vstopi *normalna* oseba. (Goffman, 1986: 102–103)

Izhajajoč iz predpostavke, da stigmatiziran posameznik prevzame identitetne standarde in prepričanja širše družbe, ki mu služijo za okvir samoumestitve in samoidentifikacije, kljub dejstvu, da jih ne more v celoti izpolniti, je njegova tendenca k stratificiranju članov njegove skupine glede na stopnjo očitnosti njihove stigme logična in razumljiva. Pogosto posameznik v obravnavanju drugih, katerih stigma je bolj očitna, prevzame in posnema vedenje *normalnih*. (Goffman, 1986: 130)

Ena izmed strategij upravljanja in obenem preseganja stigme je združevanje v interesne, akcijske in samopomočne skupine, nacionalna združenja in mreže, ki je pomembno tako z vidika posameznika kot celotne družbe ali skupnosti. Tovrstno združevanje posameznikov, ki pripadajo neki kategoriji, omogoča povezovanje, širjenje socialnih mrež, proizvaja občutek pripadnosti in poistovetenja ter opolnomoča sicer izključeno družbeno skupino. Glavna naloga predstavnika, ki je glasnik določene skupine, je zastopanje interesov skupine ter delovanje v smeri destigmatizacije ter implementacije milejše označbe za skupino, ki jo reprezentira. Govorimo lahko o profesionalizaciji stigme, ki ima dve glavni funkciji: funkcijo opozarjanja na problematiko ter funkcijo participacije v javnem prostoru, ki implicitno sporoča, da je določena družbena skupina vredna pozornosti. Skupine z določeno stigmo pogosto izdajajo tudi publikacijo, ki pripadnikom te skupine omogoča kulturno in družbeno participacijo, saj jim omogoča izražanje in opisovanje svojega položaja in stališč na način, ki ga sami izberejo. (Goffman, 1986: 35–40)

1.4 CESTNI ČASOPIS

1.4.1 NASTANEK IN RAZVOJ CESTNIH ČASOPISOV V SVETU

V zadnjih desetletjih se je v več državah pojavila nova oblika delovanja na področju brezdomstva – brezdomski oziroma cestni časopisi. Skupni so jim: inovativnost, pristop nizkega praga, omogočanje ekonomske in kulturne participacije ter istočasno naslavljanje tako brezdomcev kot tudi širše družbe. Njihova glavna značilnost je, da temeljijo na principu participacijske komunikacije, kar pomeni da jih (so)ustvarjajo, (so)oblikujejo in distribuirajo brezdomci in ostali socialno ogroženi. Osnovni namen časopisa je brezdomcem omogočiti pridobivanje dohodka na legitimen način in z lastnim delom, kot alternativa beračenju in drugim družbeno manj sprejemljivim načinom pridobivanja denarja socialno ogroženih delov prebivalstva. S prodajo si tako nabirajo delovne izkušnje in se preizkušajo pri konstruktivnem vključevanju v družbo. Prodajalci kupijo časopis relativno poceni in ga potem prodajajo po mestnih ulicah. Precejšen delež zaslužka od prodaje obdržijo prodajalci, ostalo porabi neprofitna organizacija, ki časopis izdaja, za tisk in pripravo naslednje številke oziroma ta podpora brezdomcem in socialno izključenim. (Kozar, 2007:19)

Cestni časopisi so razmeroma nov pojav v svetu medijev. Prvi takšen (moderni) cestni časopis se je pojavil novembra leta 1989, ko je v New Yorku izšla prva številka cestnih novic (*Street news*). Howley (2003) časopis opiše kot socialno-kulturni hibrid, sestavljen iz enakih delov skupnostnega programa, poskusa razviti zavedanje javnosti in subkulturnega (underground) časopisa. Časopis so njegovi ustvarjalci poimenovali *ameriški motivacijski neprofitni časopis*, ki je ponujal svojim prodajalcem skromno, a vseeno realno alternativno možnost beračenju. Soustvarjali in prodajali so ga brezdomci po cestah ter pred vhodi v postaje metroja in obdržali po 50 centov od 75 centov, kolikor je bila cena časopisa. Časopis je hitro postal popularen, kmalu so ga začele podpirati mnoge javne osebnosti in lokalne organizacije. S pomočjo zaslužka od prodaje se je 75 prodajalcev preselilo iz brezdomskih zavetišč v lastna najeta stanovanja.

Kmalu so tudi v drugih mestih in državah začeli posnemati to zamisel. Obliko cestnega časopisa je v Evropo prinesel eden od menedžerjev fundacije *The Body Shop*, ki je razumel, da se ta zamisel dobro sklada s konceptom socialno odgovornega podjetja. Fundacija *The Body Shop* je tako vložila kapital v produkcijo prvega evropskega cestnega časopisa z

imenom *The Big Issue*, ki je prvič izšel septembra 1991. Tudi ta časopis je doživel velik uspeh in je sprva izhajal kot mesečnik v nakladi 30.000 izvodov. Naslednje leto je postal štirinajstdnevnik in izhajal v 50.000 izvodih. V juniju 1993 je postal tednik in se razširil po drugih britanskih mestih (Manchester, Glasgow, Cardiff, Bristol, Birmingham), kjer so začeli izdajati lokalne sestrške časopise *The Big Issue*. V naslednjih letih so začeli izhajati še *The Big Issue* v Avstraliji, Južni Afriki in Namibiji, kasneje pa še v ZDA.

Po začetku izhajanja *The Big Issue* in njegovem uspehu se je v Evropi začelo prvo gibanje oziroma je prišlo do »eksplozije« nastajanja cestnih časopisov. Leta 1994 je nastala Mednarodna mreža cestnih časopisov (INSP⁹), v katero je danes vključenih skoraj 80 časopisov iz 27 držav po vsem svetu (INSP: Europe, 2007), od teh v Evropi 38 časopisov iz 17 držav, iz obeh Amerik 34 časopisov ter iz drugih kontinentov 6. Po podatkih te mreže prodajo vsi njeni člani (to je – izdajatelji časopisov) 2 milijona izvodov mesečno. (Dekleva in Razpotnik, 2007b)

1.4.2 USTANOVITEV CESTNEGA ČASOPISA V SLOVENIJI

Cestni časopisi so alternativen medij, katerega glavni namen je spreminjanje socialnih okoliščin v smeri izboljšanja preko opisovanja in objavljanja konkretnih primerov in dokazov ekonomske nepravilnosti. Zaradi načina produkcije in distribucije, ki sta podprta z idejo ekonomske pravičnosti, jih lahko razumemo kot instrument progresivne družbene spremembe. Gre torej za vrsto medijskega aktivizma, ki opozarja na očitne razlike v moči med tistimi s precejšnjim ekonomskim, materialnim in simbolnim kapitalom in tistimi z malo ali nič dostopa do teh resursov. (Kozar, 2008:20)

Projekt Kralji ulice se je začel jeseni leta 2004¹⁰ v skupini študentov in raziskovalcev oziroma visokošolskih pedagogov. Skupina je začela s študijem strokovne literature na temo brezdomstva ter s terenskim delom, ki se je zaključilo s projektom »24 ur bivanja z brezdomci«. Ob prehodu iz leta 2004 v leto 2005 se je rodila ideja brezdomskega časopisa, ki so jo povezali s podobnimi idejami, ki so se že razvijale v tujini. V sredini leta 2005 so začeli izvajati raziskovalno nalogo »Brezdomstvo v Ljubljani«, v okviru katere so izvedli akcijsko raziskovalno spremljanje razvoja ideje izdajanja tovrstnega časopisa. Na osnovi vzpostavitve

⁹ ang. *International Network of Street Papers*

¹⁰ Takrat še ne pod tem imenom.

precej obsežnih terenskih izkušenj in navezanih stikov z brezdomci ter pozitivnih izkušenj iz tujine so junija 2005 (še pod okriljem Združenja za socialno pedagogiko) izdali prvo poskusno številko cestnega časopisa za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja z imenom Kralji ulice. Prodajna cena je bila 200SIT od tega pa je prodajalcu ostalo pol¹¹. V treh ponatisih so skupno natisnili 2.800 izvodov prve številke, v njeno prodajo pa se je vključilo 62 brezdomcev. Prodajalci so lahko izvode za prodajo prevzeli v organizacijah, ki že delujejo na področju brezdomstva in s katerimi so vzpostavili kar optimalno sodelovanje. Navdušenje, pripravljenost na sodelovanje in zaupanje, ki so ga izkazali brezdomci, in pozitiven odziv bralcev ter širše javnosti so bili razlogi, ki so botrovali nadaljevanju projekta izdajanja časopisa.

Druga številka časopisa je izšla novembra 2005. Poleg Ljubljane se je tokrat časopis prodajal tudi v Mariboru, manjše število izvodov pa je potovalo tudi v manjša slovenska mesta. Natisnili so 11.000 izvodov, ki so bili v nekaj dneh razprodani. Medijski odziv na prodajo je bil zopet zelo intenziven in pozitiven, prav tako se je med kupci opazilo, da idejo sprejemajo in so se začeli navezovati na nekatere prodajalce.¹² Tudi število brezdomcev, ki prodajajo časopis, je naraslo in se približalo številu 100.

V letu 2005 so izdali dve številki cestnega časopisa in koledarček. Zaradi dobrega odziva tako piscev in prodajalcev kot tudi bralcev in medijev se je projekt nadaljeval. Leta 2006 je časopis začel izhajati vsak mesec, predvidoma 21-ega v mesecu v nakladi 10.000 izvodov. Julija 2006 so z odprtjem distribucijskega dnevnega centra za brezdomce v centru Ljubljane, na Poljanski 14, načrtovali tudi širitev prodajne mreže po večjih slovenskih mestih. Začetek prodaje tretje številke so obeležili s stojnicami v Ljubljani (21. marca), Celju (25. marca) in Mariboru (25. marca), časopis pa je potoval tudi na Obalo.

Januarja 2007 so Kralji ulice postali člani mednarodne zveze cestnih časopisov INSP. V letu 2007 so izdali deset številk cestnega časopisa Kralji ulice, več informativnih letakov, ponatisnili so posebno stripovsko prilogo časopisu Street S-trip-nik ter izdali cestni Kraljedar.

Do maja 2008 je društvo izdalo 24 številk cestnega časopisa, dvojni ponatis posebne stripovske priloge Street S-trip-nik več info letakov in dva ulična Kraljedarja.

¹¹ Danes je cena cestnega časopisa Kralji ulice 1€, prodajalcem pa od prodanega izvoda ostane 0,5€.

¹² npr. Jaz časopis vedno kupim pri svojem prodajalcu.

Vsebinsko časopis prinaša paleto zgodb, anekdot, pripovedi, refleksij, razmišljanj, slikovnega gradiva, pesmi, strokovnih prispevkov, poročil in drugih gradiv, ki iz različnih zornih kotov osvetljujejo brezdomstvo pri nas. Večino člankov so prispevali brezdomci, nekaj pa drugi avtorji, ki se za omenjeno problematiko zanimajo ali se z njo strokovno srečujejo. Nabor prispevkov je plod terenskega dela, v katerem so se angažirali ustvarjalci časopisa - strokovnjaki, študentje in brezdomci sami. (Predstavitev Društva Kralji ulice, 2006)

1.4.3 PROGRAMSKA USMERITEV DRUŠTVA KRALJI ULICE

Društvo združuje strokovnjake in strokovnjakinje ter druge posameznike in posameznice, ki se ukvarjajo z brezdomstvom in z njim povezanimi situacijami ter pojavi. To pomeni, da skrbijo za proučevanje, spoznavanje in raziskovanje brezdomstva in različnih težav, ki izhajajo iz brezdomskega načina življenja. Društvo je usmerjeno v preprečevanje brezdomstva, izboljševanje pogojev življenja brezdomcev in brezdomk ter razvoj praktičnih oblik dela na področju brezdomstva. Deluje v smislu izobraževanja javnosti, opolnomočenja brezdomcev in brezdomk, aktivacije vseh družbenih skupin, ki so povezane s problematiko brezdomstva, promocijo dejavnosti na področju brezdomstva in uveljavljanja strokovnih spoznanj v zvezi z brezdomstvom pri razvijanju in uresničevanju socialne, zdravstvene, izobraževalne, kriminalne in drugih politik.

Program je namenjen brezdomcem in drugim socialno ranljivim skupinam prebivalstva. Nudijo jim strokovno pomoč in podporo pri vključevanju v formalne in neformalne oblike pomoči ter omogočajo in povečujejo dostopnost do družbenih virov. Društvo deluje v smislu zmanjševanja osebne, socialne, ekonomske in pravne škode ter dodajanja moči, hkrati pa preko cestnega časopisa izobražuje širšo javnost in promovira lokalno in širše družbeno delovanje na področju brezdomstva. Program je usmerjen v celostno reševanje brezdomske problematike, saj deluje na individualnem, skupnostnem in družbenem nivoju. Gre za vzpostavljanje komunikacije brezdomcev s širšo javnostjo preko sodelovanja pri časopisu in njegovi prodaji ter konstruktivno vključevanje v širšo javnost. Program vključuje: dnevni distribucijski center, terensko delo, ustvarjanje in distribucijo časopisov, sodelovanje z drugimi organizacijami, podporo prostovoljcem, odprto kulturno izobraževalno obliko Univerza pod zvezdami in športno sekcijo. (Interni dokument Društva Kralji ulice, 2007)

Cilji programa so naslednji (Interni dokument Društva Kralji ulice, 2007):

- zagotavljanje legitimnega vira zaslužka za brezdomce (namesto beračenja, kraje in drugih nesprejemljivih oblik pridobivanja finančnih sredstev – zmanjševanje škode);
- omogočanje prostora, kjer lahko brezdomci bivajo čez dan in kvalitetno ter bolj smiselno preživljajo čas;
- usposabljanje brezdomcev za boljši dostop do družbenih virov, družbeno vključevanje, vključno z vstopom na trg dela in stanovanj;
- pridobivanje delovnih izkušenj in razvijanje delovnih navad brezdomcev;
- omogočanje samoreflektivnosti in vzpodbujanje solidarnosti med brezdomci;
- spodbujanje oblik samopomoči in samoaktivacije brezdomcev;
- dekriminizacija brezdomskega načina življenja;
- spreminjanje družbenega odnosa do brezdomstva v smeri razvoja solidarnosti in vzpostavljanja ugodnejših pogojev v skupnosti za vključevanje brezdomcev vanjo;
- sodelovanje s sorodnimi organizacijami;
- vključevanje prostovoljcev in usposabljanje strokovnjakov na področju brezdomstva.

1.4.4 DEJAVNOSTI DRUŠTVA KRALJI ULICE

1.4.4.1 ČASOPIS

Najbolj pomembna dejavnost društva Kralji ulice je redno mesečno izdajanje cestnega časopisa ob sodelovanju brezdomcev. Pri tem gre za pisanje člankov, urejanje in postavljanje časopisa, medsebojno sodelovanje ter timsko delo. Cestni časopis Kralji ulice izhaja mesečno v nakladi 10.000 izvodov in se prodaja na ulicah večjih slovenskih mest. Prodajalcu od vsakega prodanega izvoda ostane polovica denarja. Poleg tega si uporabniki s sodelovanjem pri oblikovanju in prodajanju časopisa vzpostavljajo, širijo in utrjujejo nove socialne mreže (preko stikov s sodelavci časopisa, s kupci in s širšo javnostjo), ki lahko povečajo socialno mobilnost in reintegracijo. Z avtorji prispevkov se vzdržuje redne stike, z njimi se pogovarja o njihovih prispevkih in sodelovanju v prihodnje. Bolj aktivne sodelavce se glede na njihove interese vključuje v pokrivanje različnih stalnih rubrik v časopisu in jih kot novinarje pošilja na različne kulturne dogodke, katerih recenzije potem zapišejo za časopis. Nudi se jim pomoč pri izvedbi nalog, spremljanje in učenje uporabnih novinarskih ter računalniških veščin. Redno se sestaja tudi uredniški odbor, ki je sestavljen iz brezdomnih prodajalcev,

ustvarjalcev, strokovnih sodelavcev in prostovoljcev. V tej delovni skupini se obravnava različne prispevke in možnosti njihove objave v časopisu ter se predlaga teme za naslednje številke časopisa.

1.4.4.2 DNEVNI CENTER

Dnevni center Kralji ulice se nahaja na lahko dostopni lokaciji v središču mesta Ljubljane in je odprt od ponedeljka do sobote. To je prostor, kjer brezdomni prodajalci prevzemajo časopise, uporabljajo računalnike, internet in telefon, pišejo prispevke, dobijo različne informacije, se lahko pogrejejo ali popijejo topli napitek in se pogovorijo s strokovnimi delavci ter prostovoljci. Od bralcev dobivajo veliko donacij v obliki oblačil in obutve. V ta namen je v kleti urejena posebna garderoba, kjer se uporabniki lahko preoblečejo. V »Frizeraju Kralji ulice« se lahko uporabniki zastonj poslužujejo frizerskih storitev. Ponujena je tudi možnost shranjevanja osebne lastnine brezdomcev in denarja (projekt banka - kjer uporabniki varčujejo za vnaprej zastavljen cilj). Strokovni delavci društva nudijo uporabnikom svetovanje, za kar so uvedeni »svetovalni pogovori« (individualno načrtovanje in svetovanje), katerih namen je vzpodbujati uporabnike, da se samoiniciativno oziroma na lastno pobudo odločajo za svetovanje. V dnevnem centru potekajo tudi sestanki uredniškega odbora, aktivov prodajalcev in prostovoljcev, timski sestanki ter različne samopomočne skupine.

1.4.4.3 TERENSKO DELO

Strokovni delavci in prostovoljci se s prodajalci časopisa srečujejo tudi na terenu, kjer se z njimi družijo, jih informirajo, nudijo nasvet ali pogovor. Prodajalce začetnike in tiste bolj negotove podpirajo pri prodaji, z njimi dlje časa vztrajajo na enem mestu, ogovarjajo mimoidoče in jim predstavljajo njihovo delo. Vzporedno opravljajo tudi terensko delo z mladimi brezdomci, ki še ne sodelujejo pri programu. Z njimi navezujejo stike, preživljajo prosti čas, jih informirajo o cestnem časopisu in o drugih možnih oblikah sodelovanja, se dogovarjajo za nova srečanja in jih povabijo k sodelovanju pri Univerzi pod zvezdami. V nekaterih primerih jim nudijo tudi informacije, kje je določena vrsta pomoči ali storitev na voljo, jih spodbujajo in spremljajo pri urejanju osebnih dokumentov ter jim pomagajo sprožiti postopek na upravni enoti za prijavo stalnega prebivališča na centru za socialno delo. Dodatno

se razvija terensko delo z mladimi brezdomci, ki so v zavodih za prestajanje kazni. Gre za obiskovanje v zaporih, vzdrževanje stikov, podpiranje in vzpodbujanje vključevanja v dejavnosti programa tudi po vrnitvi iz zapora. Tovrstno delovanje je preventivno usmerjeno, saj gre za preprečevanje povratništva v kriminal in brezdomstvo.

1.4.4.4 PODPORA PROSTOVOLJCEM

Podpora prostovoljcem je program, pri katerem gre za usposabljanje in spremljanje prostovoljnega dela, vključuje pa tudi redne sestanke in supervizijo. V programu sodelujejo številni prostovoljci, predvsem študenti in druge občane, ki so izrazili željo, da bi se brezdomcem približali ter jim pomagali preko socialnih stikov, druženja in skupnega preživljanja prostega časa. Prostovoljno delo se izvaja z namenom večje participacije izključenih brezdomcev in širjenja njihovih socialnih mrež onkraj meja brezdomskih krogov. Socialne mreže lahko kompenzirajo nezadosten dostop do družbenih virov in omogočajo vir moči za zadovoljivo spoprijemanje z življenjskimi izzivi. Prostovoljcem je omogočeno zavzemanje aktivne družbene vloge ter delovanje v splošno dobro skupnosti.

1.4.4.5 USPOSABLJANJE STROKOVNIH DELAVCEV

V okviru obvezne študijske prakse se lahko študenti socialnega dela in socialne pedagogike seznanjajo in vključujejo v delo na področju brezdomstva in večkratne socialne izključenosti. Ponujeno jim je mentorstvo, strokovno spremljanje, prisotnost in sodelovanje v vseh stopnjah dela z uporabniki ter izkušnjo samostojnega izvajanja individualnega dela z uporabniki, načrtovanja in inovacij.

1.4.4.6 SODELOVANJE S SORODNIMI ORGANIZACIJAMI IN INTERESNIMI SKUPINAMI

Uspešno se razvija sodelovanje s številnimi organizacijami, ki pomagajo ali so pomagale pri nastajanju časopisa časopisa. Sodelovanje s sorodnimi organizacijami in interesnimi skupinami poteka v povezavi z distribucijo cestnega časopisa po Sloveniji, mreženjem, pretokom informacij, predstavitvijo v časopisu, predstavljanjem širši javnosti in vzpostavljanjem medsebojnega dialoga. Te organizacije oziroma interesne skupine so: Zavetišče za brezdomce Ljubljana, Zavetišče za brezdomce Maribor, Združenje DrogArt,

Združenje za socialno pedagogiko, Društvo Altra, odbor za novosti v duševnem zdravju, enota Zavetišče, Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, Škofijska Karitas Koper, Škofijska Karitas Maribor, Župnijska Karitas Štepanja Vas, Rdeči križ – OZRK Vič, Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega varstva – Pro bono, Javni zavod Socio – Zavetišče za brezdomce Celje in Center za socialno delo Koper.

1.4.4.7 UNIVERZA POD ZVEZDAMI

Univerza pod zvezdami je odprta in alternativna oblika neformalnega izobraževanja namenjena posameznikom, ki so izključeni iz ostalih oblik izobraževanja. Univerzo pod zvezdami so ustanovili udeleženci delavnice kreativnega pisanja. Gre za omogočanje dostopnih, kvalitetnih in izobraževalnih vsebin mladim brezdomcem preko organiziranega delovanja najrazličnejših interesnih skupin ter različnih delavnic. Aktivnosti v okviru Univerze pod zvezdami zajemajo: redno organiziranje filmskih večerov v dnevnem centru, organiziranje gledališke, fotografske, računalniške, glasbene, zaposlitvene delavnice, delavnice novinarskih osnov in terapevtskega pisanja ter redno organiziranje športnih aktivnosti v okviru športne sekcije (pohodi, plavanja, nogomet, košarka ipd.). V dnevnem centru so s pomočjo podarjenih knjig vzpostavili tudi Knjižnico Kralji ulice, ki jo nameravajo v prihodnje nadgrajevati. Zanimivo je novinarsko izobraževanje, pri katerem sodelujejo strokovnjaki iz različnih področij in uporabniki programa Kralji ulice. Projekt je usmerjen v ozaveščanje in izobraževanje tako profesionalnih kot tudi neprofesionalnih novinarjev (uporabniških medijev, kot je Kralji ulice) glede medijskega poročanja o socialnih tematikah. (Interni dokument Društva Kralji ulice, 2007)

2 EMPIRIČNI DEL

2.1 PREGLED PROBLEMATIKE

Problematika brezdomstva je zelo kompleksna, rešuje se jo na več načinov in z različnimi pristopi. Pri nas je relativno nov pojav. V času pred osamoosvojitvijo je bilo brezdomstvo prisotno v manjših oblikah in ni bilo vidno. Danes se soočamo z vidnim brezdomstvom. Število posameznikov, ki so ostali brez vsega, nenehno narašča, kar se lahko opazi pri vse večjem povpraševanju po brezplačnih obrokih. Brezdomstvo je danes tretirano pod okriljem Zakona o varstvu zoper javni red in mir. Represivna kazenska politika brezdomstvo definira kot nekaj nezaželenega in ljudem škodljivega, po drugi strani pa socialna politika financira večji del nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z brezdomsko problematiko.

Samo brezdomstvo ne bi bilo tako problematično v primerjavi s škodo, ki nastane zaradi stigmatizacije s strani državljanov in institucij ter kriminalizacije s strani države. Socialna politika je usmerjena predvsem v namenjanje sredstev programom za pomoč brezdomcem, varuh človekovih pravic pa opozarja, da je na tem področju potrebno storiti še kaj več.

Težave brezdomcev se kažejo pri vstopu na trg dela, pri pridobitvi najemniških stanovanj, pri odnosu s strani socialnih mrež, zdravstva in posameznikov, s katerimi se srečujejo na ulicah. Navedene težave vodijo do občutka izključenosti in poraza v boju z birokratskimi postopki.

Dobra praksa na poti k vključevanju brezdomcev v delovno okolje je prodaja cestnega časopisa. Brezdomcem nudi občutek nestigmatiziranega delavnega okolja in vir rednega zaslužka.

2.2 PROBLEM

Problem brezdomstva zajema različne ranljive skupine. V teh skupinah so ljudje, ki so nekoč imeli stabilno življenjsko pot, danes pa životarijo in ne morejo izstopiti iz začaranega kroga. Brezdomstvo je večplastna oblika socialne, fizične in zakonske izključenosti. Problemi se kažejo na ekonomski, socialni, zdravstveni in osebostni ravni. Brezdomec ima konkretno probleme z rednim dohodkom, s pridobitvijo stanovanja, s pridobitvijo stalnega prebivališča in ostalih dokumentov, ki so vezani na stalno prebivališče. Problemi se kažejo na

zdravstvenem področju zaradi neurejenih dokumentov in izgube zdravstvenih zavarovanj. Disfunkcionalne socialne mreže brezdomcu onemogočajo, da bi si pomoč poiskal na osebnostni ravni pri sorodnikih, prijateljih in partnerjih. Brezdomca običajno že zaradi izgleda in zanemarjenosti vse institucije, v katere vstopa, obravnavajo drugače. Tako v institucijah kot tudi na ulici se brezdomec nenehno srečuje s stigmo in diskriminacijo. Zgoraj navedeni problemi vplivajo na samopodobo človeka, njegovo dostojanstvo in ponos.

Pomoč ranljivim skupinam se najboljše obnese pri nizkopražnih programih, kot je društvo Kralji ulice in izdajanje cestnega časopisa. Namen diplomske naloge je ugotovitev, kako cestni časopis vpliva na življenje brezdomnih prodajalcev in kaj konkretno jim nudi. V raziskavi sem se poglobil v življenje brezdomnih prodajalcev pred vključitvijo in v življenje po vključitvi v prodajo cestnega časopisa. Ugotavljal sem vpliv prodaje na pomoč in samopomoč prodajalcev. Zanimalo me je predvsem, kako prodajalci občutijo prodajanje in kako se jim je življenje spremenilo v povezavi s socialno vključenostjo.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

V diplomski nalogi sem uporabil kvalitativno metodo raziskovanja. Osnovno gradivo sestavljajo intervjuji, ki omogočajo vpogled v življenjska stanja prodajalcev cestnega časopisa pred in po prodaji le-tega. S to metodo sem prišel do celovite slike življenjskih okoliščin prodajalcev časopisa, njihovim stanjem v preteklosti in danes.

3.2 SPREMENLJIVKE

Vsebinske spremenljivke, ki sem jih zajel v vprašalniku so:

- Ekonomska situacija
- Socialna mreža
- Zdravstveno stanje
- Samopodoba
- Ocena služb

3.3 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke za empirični del diplomske naloge sem zbral s pomočjo individualnega vprašalnika, ki sem ga sestavil s pomočjo mentorice in strokovnih delavcev iz društva Kralji ulice. Vprašanja so sestavljena iz petih sklopov življenjske slike prodajalca cestnega časopisa, in sicer pred in po prodaji. Vseh pet sklopov vprašanj in sama vprašanja sem prilagodil spremenljivkam, kar podaja rezultate, koliko in kako prodajanje cestnega časopisa vpliva na življenje prodajalcev. Vire podatkov sem dobil z intervjuvanjem prodajalcev, ki sem jih spontano spoznaval v dnevnem centru Kralji ulice. Intervjuji so potekali izven dnevnega centra, v parkih ali drugih všečnih lokacijah intervjuvanca, saj je bilo nemoteno intervjuvanje predpogoj za dobre rezultate. Intervjuje sem snemal z diktafonom in jih kasneje pazljivo zapisal v elektronsko obliko. Intervjuje s prodajalci sem začel opravljati v aprilu 2008 in jih končal maja 2008. Dnevno sem opravil največ dva intervjuja, vendar intervjuvanje ni potekalo vsak dan. Za sodelovanje v intervjujih sem prodajalcem plačal pijačo. Posamezen

intervju je namreč trajal 20 do 30 minut, jaz pa sem nujno potreboval sogovornika, kateremu na koncu ne pešajo glasilke.

3.4 POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacija brezdomnih prodajalcev je različna po strukturi in številu. Ker natančnega števila trenutnih prodajalcev ni bilo mogoče določiti, lahko govorimo o skupnem številu ljudi, ki so se v kateremkoli času od ustanovitve društva vključevali v prodajo časopisa. Pri preštovanju prodajalcev in pregledovanju mesečnih evidenc za vsa slovenska mesta (Ljubljana, Maribor, Celje, Koper, Novo Mesto) se je od prve izdane številke časopisa pa do danes v prodajo vključevalo približno¹³ 250 do 300 ljudi. Od tega števila prodajalcev je ogromno prehodnih prodajalcev, ki se vračajo po besedah strokovnih delavcev na vsake pol leta ter prodajajo časopis mesec ali dva, dokler so v stiski.

Vsak mesec je zabeleženo približno 60 prodajalcev. Od tega števila je 40 prodajalcev, ki so stalni in redni. Ostali prodajalci se menjajo iz meseca v mesec. Če posplošim vso populacijo prodajalcev lahko rečem, da se v enem mesecu vključuje v prodajo 60 ljudi. Če govorimo o obdobju dveh mesecev je to število 80, če bi govorili o zadnjih 6-ih mesecih do enega leta, bi bila ta številka od 100 do 120 ljudi. Če govorimo o številu sodelujočih od ustanovitve društva Kralji ulice pa do danes, lahko govorimo o 250 do 300 ljudi, ki so bili ali so še na kakršenkoli način vključeni v prodajo cestnega časopisa.

Spolno strukturo prodajalcev sestavlja 80% moških in 20% žensk. Povprečna starost prodajalcev po mnenju strokovnih delavcev v društvu Kralji ulice znaša od 32 – 38 let¹⁴.

V diplomski nalogi sem opravil 10 intervjujev z aktualnimi prodajalci Kraljev ulice. Glede na spol sem opravil intervjuje z 8 moškimi in 2 ženskama. Povprečna starost intervjuvanih moških je 35,5 let, povprečna starost intervjuvanih žensk je 36 let. Povprečna starost celotnega vzorca znaša 35,6 let.

¹³ Govorim o približnem številu prodajalcev, saj natančnih evidenc v društvu Kralji ulice ne vodijo. Vodijo mesečne evidence prodajalcev po imenih in po številu prodanih časopisov in ne po številu vseh prodajalcev, zato je težko govoriti o točni številki. V društvu so poizkušali s preštovanjem vseh ljudi, ki so se od začetka pa do danes vključevali v prodajo in so prišli do zaključka, da lahko govorimo o približnem ne pa natančnem številu.

¹⁴ Ker v društvu ne vodijo evidence o starosti prodajalcev, lahko podam samo približno oceno starosti populacije, kot so jo ocenili strokovni delavci društva.

Intervjuvanci prihajajo iz cele Slovenije, vendar večina prebiva v Ljubljani že daljše obdobje 5 ali več let. Manjše število intervjuvancev v Ljubljani prebiva od 1 do 3 let. Eden od intervjuvancev prihaja iz Češke in živi v Ljubljani že skoraj dve leti.

Tabela 3: Starostna struktura

		Spol		Skupaj
		Moški	Ženske	
Starost	25-30	3		3
	31-35	1	1	2
	36-40	2	1	3
	41-45	1		1
	46-50	1		1
	Skupaj	8	2	10

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Gradivo za empirični del diplomske naloge sem pripravil tako, da sem intervjuje pazljivo transkribiral v Microsoft Word-ov dokument. Intervjuji so sestavljeni iz petih tematskih skupin. Vsaka tematska skupina ima podvprašanja, ki se nanašajo na preteklo in sedanje stanje brezdomca. Vsako podvprašanje sem razčlenil po kodiranih enotah. Kodiranje je potekalo s pomočjo Microsoft Excel-ovih tabel, v katere sem za vsa podvprašanja vpisoval možne odgovore, ki so mi jih intervjuvanci podali in jih združeval v skupine. Tako imamo lažji pregled nad izjavami intervjuvancev, ki jih urejene in pregledne lahko med seboj primerjamo. Pri nekaterih podvprašanjih sem za lažje razumevanje pod tabelami navedel izjave intervjuvancev, ki so najbolj ponazarjale prikazane rezultate. Samih izjav intervjuvancev nisem spreminjal, le stavke sem oblikoval za lažje branje. Pri nekaterih tematskih skupinah in njihovih podvprašanjih je sledilo oblikovanje *poskusne teorije*¹⁵, ki sem jo ilustriral z izjavami uporabnikov.

¹⁵ »Te teorije ali »teorije«, kakor hočete, so različnih vrst in segajo od preprostega poimenovanja empiričnih dogodkov do njihovih pojasnitev. Te sklepne poskusne teorije so lahko na primer: opis enostavne klasifikacije, diagnosticiranje in evalvacija, opis hierarhije pojmov, opis taksonomije, opis enostavnih odnosov med pojmi in kategorijami, tipologije, pojasnitve. (B. Mesec 1997: 24)

4 REZULTATI

4.1 EKONOMSKA SITUACIJA

Pred interpretacijo rezultatov *vrste socialne pomoči* in *drugi viri dohodka* je potrebno poudariti, da so mi intervjuvanci cestnega časopisa pri odgovorih za obdobje pred prodajo časopisa opisovali življenje v daljšem obdobju (5-10 let). Skoraj vsi intervjuvanci niso bili prejemniki denarnih socialnih pomoči in drugih pomoči ves čas pred prodajo, ampak se je večini od njih življenje spreminjalo in se vrtelo v krogu od redne zaposlitve, preko dela na črno, do prejemanja denarne socialne pomoči ali drugih vrst socialnih pomoči. Citiram izjavo, ki zelo dobro prikaže opisovanje uporabnikove preteklosti v daljšem obdobju: »Ko sem končal šolo, sem začel delat v železarnah Jesenice. Naš obrat je šel v stečaj, ostal sem brez zaposlitve in sem se prijavil na zavod za zaposlovanje. Eno obdobje sem dobival socialno pomoč. Ko sem spoznal partnerko, s katero imam otroka, sem socialno pomoč nehal dobivati in sem se zaposlil. S partnerko sva živela skupaj 6-7let. Socialne pomoči je takrat bilo okrog 40 tisoč tolarjev, to je cca. 150€. Zdaj jo je malo več.«

4.1.1 VIRI DOHODKA OD DRŽAVNIH INSTITUCIJ

Tabela 4: Vrsta socialne pomoči pred prodajo cestnega časopisa

	VRSTA SOCIALNE POMOČI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Denarna socialna pomoč	Otroški dodatek	Stanovanjska subvencija	Invalidska pokojnina	Nobene pomoči
Oseba 1	X				
Oseba 2	X				
Oseba 3	X				
Oseba 4					X
Oseba 5					X
Oseba 6	X				
Oseba 7	X	X			
Oseba 8	X				
Oseba 9		X	X		
Oseba 10	X				
SKUPAJ	7	2	1		2

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa je bilo sedem oseb prejemnikov *denarne socialne pomoči*, dve osebi sta prejemale *otroški dodatek*, ena oseba *stanovanjsko subvencijo*¹⁶, dve

¹⁶ Osebi, ki je bila samohranilec z otrokom in resnimi zdravstvenimi težavami, je bila dodeljena tudi stanovanjska subvencija.

osebi pa *nista* bili prejemniki socialne pomoči. Ena oseba je bila prejemnik *denarne socialne pomoči* in *otroškega dodatka*, ena oseba pa je prejela *otroški dodatek* in *stanovanjsko subvencijo*.

Tabela 5: Vrsta socialne pomoči danes

	VRSTA SOCIALNE POMOČI DANES				
	Denarna socialna pomoč	Otroški dodatek	Stanovanjska subvencija	Invalidska pokojnina	Nobene pomoči
Oseba 1	X				
Oseba 2	X				
Oseba 3	X				
Oseba 4					X
Oseba 5					X
Oseba 6	X				
Oseba 7					X
Oseba 8					X
Oseba 9				X	
Oseba 10					X
SKUPAJ	4			1	5

Danes štiri osebe prejema *denarno socialno pomoč*, ena oseba *invalidsko pokojnino*, pet oseb pa *ni prejemnikov* socialnih pomoči. Jasno lahko vidimo, da polovica vprašanih danes *ni prejemnikov* nobene socialne pomoči.

4.1.2 DRUGI VIRI DOHODKA

Tabela 6: Drugi viri dohodka pred prodajo cestnega časopisa

	DRUGI VIRI DOHODKA PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Zaposlitev	Delo na črno	Žicanje ¹⁷	Drugo	Brez dohodka
Oseba 1		X			
Oseba 2		X			
Oseba 3	X				
Oseba 4		X	X		
Oseba 5	X				
Oseba 6		X			
Oseba 7	X				
Oseba 8		X	X		
Oseba 9	X				
Oseba 10	X	X			
SKUPAJ	5	6	2		

¹⁷ Žicanje pogovorno pomeni prosjačenje za denar na ulici.

Pet oseb je bilo pred prodajo časopisa *redno* zaposlenih, šest oseb je *delalo na črno* in dve osebi sta *žicali* denar. Od tega sta dve osebi *delali na črno* in *žicali* na ulici, ena oseba pa je imela *redno zaposlitev* in *delala na črno*.

Tabela 7: Drugi viri dohodka danes

	DRUGI VIRI DOHODKA DANES					
	Zaposlitev	Delo na črno	Prodaja časopisa	Žicanje	Drugo	Brez dohodka
Oseba 1			X			
Oseba 2			X			
Oseba 3			X			
Oseba 4			X			
Oseba 5			X			
Oseba 6		X	X			
Oseba 7		X	X			
Oseba 8			X			
Oseba 9			X			
Oseba 10		X	X			
SKUPAJ		3	10			

Danes ni nobena oseba *redno* zaposlena, tri osebe *delajo na črno* in deset oseb *prodaja cestni časopis*. Tri osebe *delajo na črno* in *prodajajo cestni časopis*.

4.1.3 PREBIVALIŠČE

Pri navajanju prebivališč v obdobju pred prodajo časopisa in danes lahko pri večini oseb zasledimo, da so označene dve ali tri lokacije prebivališča. To interpretiramo tako, da so najprej živeli na prvi lokaciji, kasneje na drugi in nazadnje na tretji. Za boljše razumevanje citiram naslednja odgovora, ki mojo razlago potrdira: »Ko sem bil v stanovanju sem imel deložacijo, ker nisem redno plačeval. Potem, ko sem imel sobo, me je delodajalec nalagal. Ko sem bil pa v Rogu¹⁸, so me pa tudi ven vrgli. Nato pa v zapor za sedem let.«

»Jaz nisem Ljubljankanka, sem iz goriškega konca. Nekaj časa sem bila pri svojem zunajzakonskem partnerju, s katerim imam otroka. Ko je on šel v zapor, sem imela drugega partnerja, pri katerem sem dolgo časa živela. Nekaj časa sem bila v zavetišču tukaj pri Levu (Kolizej). Tudi na ulici sem bila. Vse po malem.«

¹⁸ Zapuščena Rogova tovarna v Ljubljani.

Tabela 8: Prebivališče pred prodajo cestnega časopisa

	PREBIVALIŠČE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA							
	Stanovanje, soba	Zavetišče	Skvot	Ulica(parki, podhodi)	Starši	Avto	Šotor	Zapor
Oseba 1			X					
Oseba 2	X		X					X
Oseba 3	X				X			
Oseba 4			X	X	X			
Oseba 5	X	X	X	X				
Oseba 6	X							X
Oseba 7	X							
Oseba 8	X			X				
Oseba 9	X							
Oseba 10	X				X			
SKUPAJ	8	1	4	3	3			2

Osem oseb je pred prodajo časopisa prebivalo v stanovanju ali sobi, ena oseba v zavetišču, štiri osebe v zapuščenih hišah (skvotih¹⁹), tri osebe so bile na ulici, tri osebe so bivale pri starših in dve osebi sta bili v zaporu. Ena oseba je prebivala v stanovanju - sobi, skvotu in zaporu, dve osebi sta prebivali v stanovanju - sobi in pri starših, ena oseba je prebivala v skvotu, na ulici in pri starših, ena oseba je prebivala v stanovanju - sobi, v zavetišču, skvotu in na ulici, ena oseba je prebivala v stanovanju - sobi in zaporu in ena oseba je prebivala v stanovanju - sobi in na ulici. Vidimo lahko raznolikost in nestalnost prebivališč pri večini intervjuvancev.

Tabela 9: Prebivališče danes

	PREBIVALIŠČE DANES							
	Stanovanje, soba	Zavetišče	Skvot	Ulica(parki, podhodi)	Starši	Avto	Šotor	Zapor
Oseba 1							X	
Oseba 2		X						
Oseba 3		X						
Oseba 4			X	X				
Oseba 5	X							
Oseba 6	X							
Oseba 7	X			X				
Oseba 8			X					
Oseba 9						X		
Oseba 10	X							
SKUPAJ	4	2	2	2		1	1	

¹⁹ Naselitev v za bivanje neprimerno zapuščeno zgradbo ali stanovanjsko poslopje.

Danes štiri osebe prebivajo v stanovanju - sobi, dve osebi v zavetišču, dve osebi prebivata v skvotu, dve osebi na ulici, ena oseba v avtu in ena oseba v šotoru. Pri eni osebi je prebivališče skvot in na ulici, pri drugi pa je prebivališče stanovanje oziroma soba in na ulici.

»Sedaj sem podnajemnik sobe, vendar moram spet ven, na ulico. To je krog, ki je začaran, ko imaš, pa nimaš, pa spet iščeš.«

4.1.3.1 PROBLEMI S PREBIVALIŠČEM

4.1.3.1.1 Problemi s prebivališčem pred prodajo cestnega časopisa

Probleme s prebivališčem pred prodajo časopisa je navedlo sedem oseb, tri osebe pa so izjavile, da problemov s prebivališčem niso imele. Ena oseba je izjavila, da je imela probleme s prenočiščem zaradi prepira s sostanovalcem: *»Do sedaj sem se še zmeraj nekako znašel, tako da nisem imel težav. V Rogu je bilo pa tako, da je problem nastal kasneje zaradi cimra, ker sva se skregala, in sem raje šel ven, kot pa da bi imel probleme.«*

Ena oseba je izjavila, da ji delodajalec ni redno plačeval ali pa sploh ni plačeval, kar je povzročilo, da ni bila zmožna redno plačevati najemnine. Temu je sledila deložacija, zatem neuspešno skvotanje in zapor: *»Ko sem bil v stanovanju sem imel deložacijo, ker nisem redno plačeval. Potem, ko sem imel sobo, me je delodajalec nalagal. Ko sem bil pa v Rogu, so me pa tudi ven vrgli. Nato pa v zapor za sedem let.«*

Ena oseba je priseljenec iz Češke republike in ima probleme s prebivališčem že deset let, odkar je pristal na cesti v svoji državi: *»Imam probleme, ves čas sem na cesti. Deset let. Poleti sem zunaj, po parkih in gozdovih, pozimi spim v zapuščenih bazah. Sobo si uredim nekje, kjer si malo zakurim, da ne zmrznem. Poizkusil sem pri nunah, kamor drugi hodijo spati, samo se nisem dobro počutil. Grozno je, ker sem skvoter²⁰, živim po bazah, malo si sam uredim in to je to. Kaj naj umrem?«*

Naslednja oseba je opisala problem, da je morala prenočišče dostikrat odslužiti s prostitucijo, če se je hotela umakniti iz ulice: *»Konkretni problemi so bili, da sem bila zelo privlačna mlada punca. Dostikrat so v principu za prenočišče zahtevali marsikaj od mene. To so bili*

²⁰ Brezdomec, ki živi v zapuščenih, za bivanje neprimernih stavbah in hišah.

konkretni problemi. Čisto iskreno povedano. Veliko deklet poznam, ki so še danes žrtve teh konkretnih problemov, o katerih trenutno govorim.»

Naslednja oseba je kot problem izpostavila ločitev in posledično prodajo stanovanja.

Ena oseba je izjavila, da so bili glavni razlogi za probleme s prenočiščem njegovi viri zaslužka in konflikti z lastniki ali s sostanovalci: *»Predvsem, ko sem iskal kakšno sobo, je bilo tisto poglavitno vprašanje vir dohodka. Ko poveš, da imaš samo socialno pomoč ali da se preživljaš na primer danes prodajo Kraljev ulice, sem bil odslovljen. Kot da to ni zanesljiv dohodek in te zaradi tega nočejo sprejeti v stanovanje. Ko sem pa že imel to srečo, da sem imel službo in sem lahko plačeval, je pa prišlo do konfliktov ali z lastnikom sobe ali s sostanovalci. Tako da sem moral, v bistvu tudi ko sem delal, iskati novo stanovanje na vsake 3-4 mesece.»*

Zadnja oseba je izjavila, da je imela probleme s prenočiščem po svoji krivdi, saj je kalila nočni red in mir.

4.1.3.1.2 Problemi s prebivališčem danes

Probleme s prebivališčem je navedlo pet oseb. Pet oseb pa danes teh problemov nima. Pri prvi osebi predstavlja problem bivanje v šotoru: *»Trenutno živim v šotoru, iščem stanovanje. Imam probleme, samo glavno je, da imaš mir pa ni pomembno, kje živiš. Pa da si nekje pod streho in da nisi ravno tam na vagonih ipd.»*

Ena oseba je izjavila, da ima trenutno probleme zaradi kršenja hišnega reda samskega doma, kjer živi: *»Zdaj sem imel komplikacije, ker sem dve ženski gor pripeljal, sedaj pa imam probleme. Fantje so bili malo ljubosumni in so me prijavili. Jaz sem drugače car.»*

Ena oseba je izjavila, da ima probleme kot podnajemnik, ker bi lastnik rad imel v sobi študentko, kateri bi lahko več zaračunaval za najemnino: *»Lastnik bi sedaj rad eno študentko noter vzel in tako naprej. Saj veš, kako se spreminja, pa drugi pride, pa lahko malo dražje spet poročuna. Vsak na eno korist gleda.»*

Naslednja oseba je izjavila, da trenutno živi v stari Rogovi tovarni in ima probleme s stanovalci, ki so pred njim živeli v Rogu na istem mestu in so zaradi kršenja pravil bili izseljeni: *»Ja, v bistvu je Rog sedaj odprt samo recimo temu za prenočišča za posameznike.*

Tisti, ki so ven leteli, malo grdo gledajo, ker vedo, da sem jaz noter; pa tudi probleme sem imel, da noter pridem, ampak če ne bi bilo te moje kolegice M. verjetno sploh ne vem, kje bi bil danes.»

Zadnja oseba je izjavila, da ima od leta 2006 konstantne probleme s prebivališčem, da se je dosti preseljevala in da so ji večkrat vlamljali v stanovanja: » Jaz si sobe niti ne iščem več, ker čakam, da se te zadeve rešijo. Od leta 2006 sva se s sinom selila osemkrat. Vsakič, ko sva se preselila, mi je bilo v roku enega tedna vlomljeno v stanovanje, izginile so razne stvari, hrana, obleke, tudi denar je šel. Potem, ko je šel tamali v začasno skrbništvo, si niti nisem razbijala glave s tem. V zadnjemu stanovanju, na Bledu sem imela sobo, v kateri so mi zalepili ključavnico. Od takrat sem pač na cesti. Sama sem se odločila tako in...ni bilo rešitve očitno.»

4.1.4 VIŠINA DOHODKOV IN STROŠKOV

Podatke o višini dohodkov in odhodkov se nanašajo na določeno življenjsko obdobje. V izjavah so intervjuvanci podajali več življenjskih obdobj, v katerih so bili viri dohodkov ali odhodkov različni. Nisem jih spraševal za vsako obdobje posebej, pri odgovorih me je zanimalo predvsem, katero obdobje bodo sami želeli izpostaviti. Citiram tri odgovore intervjuvanca: »Pred prodajo sem dobil socialno pomoč in otroške doklade. Socialne pomoči je bilo okoli 20.000, otroških dokladi tudi okoli 20.000.»

»Jaz sem delal, imel normalno, redno službo, vse je šlo gladko, tako da ni bil problem. Povprečna plača je bila normalna, tako kot bi zdaj rekel 700 evrov recimo. Bila je dosti solidna plača.»

»Jaz sem imel najemnino za stanovanje 60.000 tolarjev plus stroške, tako da je skupaj naneslo okrog 100.000 tolarjev.»

Tabela 10: Višina dohodkov in stroškov pred prodajo cestnega časopisa

	VIŠINA MESEČNEGA DOHODKA PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA			VIŠINA ODHODKOV PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA
	S strani državnih inštitucij	Zaposlitev	Delo na črno, ulica, drugo	Prenočišče
Oseba 1	212 €		70 €	0
Oseba 2	210 €		650 €	66 €
Oseba 3	170 €	400 €		160 €
Oseba 4	0		300 €	0
Oseba 5	0	500 €		250 €
Oseba 6	212 €		350 €	300 €
Oseba 7	170 €	700 €		400 €
Oseba 8	190 €		400 €	170 €
Oseba 9	160 €	900 €		350 €
Oseba 10	200 €	600 €		250 €

Pred prodajo cestnega časopisa je osem oseb prejelo *socialno pomoč*, pet oseb je bilo *redno zaposlenih*, pet oseb je *delalo na črno* ali si služilo denar *na ulici*. Dve osebi nista imeli stroškov z *prebivališčem*, osem oseb pa je plačevalo *stroške prebivališča*. Vidimo lahko, da se je višina prejetih socialnih pomoči gibala od 160€ do 212€ mesečno, plače od rednih zaposlitev od 400€ do 900€, zaslužki od dela na črno in ulični zaslužki pa od 70€ do 650€. Višina odhodkov za prenočišče je znašala od 66€ do 400€ mesečno.

Tabela 11: Višina dohodkov in odhodkov danes

	VIŠINA DOHODKA DANES				VIŠINA ODHODKA DANES
	S strani državnih inštitucij	Zaposlitev	Delo na črno, ulica, drugo	Prodaja cestnega časopisa	Prenočišče
Oseba 1	212 €		0	300 €	50 €
Oseba 2	217 €		0	150 €	150 €
Oseba 3	180 €		0	200 €	150 €
Oseba 4	0		0	250 €	0
Oseba 5	0		0	500 €	0
Oseba 6	215 €		300 €	150 €	142 €
Oseba 7	0		550 €	200 €	140 €
Oseba 8	0		250	350 €	0
Oseba 9	300 €		0	400 €	120 €
Oseba 10	0		650 €	150 €	215 €

Danes pet oseb prejema *socialno pomoč*, nihče ni *redno zaposlen*, štiri osebe si služijo denar z *delom na črno* ali *na ulici*, vseh deset oseb pa s *prodajo cestnega časopisa*. Sedem oseb ima stroške v zvezi s *prenočiščem*, tri osebe pa prenočišča ne plačujejo. Višina socialne pomoči se giblje od 180€ do 300€, višina zaslužka z delom na črno in na ulici od 250€ do 650€, višina

zaslužka s prodajo cestnega časopisa pa od 150€ do 500€ mesečno. Višina odhodka za prenočišče se nahaja med 50€ in 215€ mesečno.

4.2 SOCIALNA MREŽA

4.2.1 STIKI S SORODNIKI

Pri stikih s sorodniki sem rezultate razdelil v pet skupin. Odgovore sem razvrščal po kvaliteti stikov. V skupino *ne slabi, ne dobri* sem uvrstil vse tiste izjave intervjuvancev, ki so mi odgovarjali, da se z enim sorodnikom razumejo, z drugim pa ne: »Med sorodniki sem imel najraje strica, mlajšega brata od mame. S tem sva se vedno razumela. Z mamo se nisva nikoli dobro razumela. Očeta sem pa prvič srečal, ko sem bil star 17 let, in sem mu še jaz pijačo in cigarete plačal.«

Tabela 12: Stiki s sorodniki pred prodajo cestnega časopisa

	STIKI S SORODNIKI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Jih ni imel-a	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri	V obnavljanju
Oseba 1			X		
Oseba 2	X				
Oseba 3		X			
Oseba 4			X		
Oseba 5		X			
Oseba 6		X			
Oseba 7				X	
Oseba 8				X	
Oseba 9		X			
Oseba 10		X			
SKUPAJ	1	5	2	2	

Ena oseba pred prodajo časopisa *ni imela* stikov s sorodniki, pet oseb je stike ocenilo kot *slabe*, dve osebi kot *ne dobre, ne slabe* in dve osebi kot *dobre*. Vidimo lahko, da večina intervjuvancev ni imela kvalitetnih stikov s sorodniki.

Tabela 13: Stiki s sorodniki danes

	STIKI S SORODNIKI DANES				
	Jih nima	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri	V obnavljanju
Oseba 1				X	
Oseba 2	X				
Oseba 3			X		
Oseba 4		X			
Oseba 5					X
Oseba 6		X			
Oseba 7		X			
Oseba 8			X		
Oseba 9	X				
Oseba 10	X				
SKUPAJ	3	3	2	1	1

Danes tri osebe *nimajo stikov* s sorodniki, tri osebe jih ocenjujejo kot *slabe*, dve osebi kot *ne slabe, ne dobre*, ena oseba kot *dobre*, ena oseba pa poizkuša stike *obnoviti*. Razvidno je, da danes večina oseb nima stikov s sorodniki ali pa so le-ti slabi.

4.2.2 STIKI S PRIJATELJI IN ZNANCI

Tabela 14: Stiki s prijatelji in znanci pred prodajo cestnega časopisa

	STIKI S PRIJATELJI IN ZNANCI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Jih ni imel-a	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri	V obnavljanju
Oseba 1			X		
Oseba 2				X	
Oseba 3		X			
Oseba 4				X	
Oseba 5		X			
Oseba 6			X		
Oseba 7				X	
Oseba 8		X			
Oseba 9			X		
Oseba 10				X	
SKUPAJ		3	3	4	

Tri osebe so pred prodajo cestnega časopisa imele *slabe* stike s prijatelji in znanci, tri osebe so te stike ocenile kot *ne slabe, ne dobre* in štiri osebe kot *dobre*. Intervjuvanec, ki sem ga uvrstil v skupino *ne slabimi, ne dobrimi* odnosi, pravi: »Jaz sem imel v bistvu kar pristne stike. Ljudem sem zaupal. Veliko ljudi je bilo takšnih, ki mi je pomagalo. So bili pa tudi takšni, ki niso videli ničesar drugega, kakor tisti drobiž.«

Tabela 15: Stiki s prijatelji in znanci danes

	STIKI S PRIJATELJI IN ZNANCI DANES				
	Jih nima	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri	V obnavljanju
Oseba 1				X	
Oseba 2				X	
Oseba 3			X		
Oseba 4				X	
Oseba 5	X				
Oseba 6				X	
Oseba 7		X			
Oseba 8				X	
Oseba 9	X				
Oseba 10				X	
SKUPAJ	2	1	1	6	

Dve osebi danes *nimata* stikov s prijatelji in znanci, ena oseba jih ocenjuje kot *slabe*, ena oseba kot *ne slabe, ne dobre* in šest oseb kot *dobre*. Ena oseba pravi, da danes nima stikov s prijatelji, ker zanjo pojem prijateljstva ne obstaja: »*Nimam prijateljev. Odkrila sem, da jih ni. Na tej sceni ni prijateljev, ampak piranje. To so morski psi in kakor se naučiš plavati med morskimi psi, tako preživiš. Dejansko je ulica kruta in če se ne naučiš plavati med temi morskimi psi, si žrtev in potem si tak revež, kakor jih vidiš na ulici z litrom vina.*«

Ena oseba pravi, da se s prijatelji in znanci razume, čeprav ima z njimi včasih konfliktno situacijo: »*S prijatelji se včasih skregamo, samo se pa da lepo pogovoriti, ker smo vsi razumni. Potrebno je eden drugega razumeti, ne da bi se topli ali pa kaj podobnega. Lepa beseda lepo mesto najde.*«

4.2.3 PARTNERSKI ODNOSI

Tabela 16: Partnerski odnosi pred prodajo cestnega časopisa

	PARTNERSKI ODNOSI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA			
	Jih ni imel-a	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri
Oseba 1			X	
Oseba 2		X		
Oseba 3		X		
Oseba 4		X		
Oseba 5				X
Oseba 6			X	
Oseba 7				X
Oseba 8				X
Oseba 9				X
Oseba 10				X
SKUPAJ		3	2	5

Vidimo lahko, da so pred prodajo cestnega časopisa vsi intervjuvanci imeli partnerske odnose. Od tega so tri osebe imele *slabe* odnose, dve osebi *ne slabih, ne dobrih* in pet oseb *dobre* odnose s partnerji. Razvidno je, da so med intervjuvanci prevladovali *dobri* partnerski odnosi.

Tabela 17: Partnerski odnosi danes

	PARTNERSKI ODNOSI DANES			
	Jih nima	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri
Oseba 1	X			
Oseba 2	X			
Oseba 3	X			
Oseba 4	X			
Oseba 5	X			
Oseba 6	X			
Oseba 7				X
Oseba 8	X			
Oseba 9		X		
Oseba 10	X			
SKUPAJ	8	1		1

Danes osem oseb *nima* partnerskih odnosov. Ena oseba ima *slabe* odnose in ena oseba *dobre* odnose s partnerjem. Večina intervjuvancev nima partnerskih odnosov, ker nimajo urejenih življenjskih razmer z vidika ekonomskega stanja in socialnih mrež. Ena oseba pravi, da na ulici ne more imeti partnerskih odnosov: »Ta zadnji poizkus s fantom bi morala malo z rezervo vzeti, samo vseeno sem se malo navezala, niti ne zaljubila. Samo moški so moški, kaj hočem. Partnerski odnosi na ulici mi ne ustrezajo.«

4.2.4 ODNOSI S SODELAVCI

Tabela 18: Odnosi s sodelavci pred prodajo cestnega časopisa

	ODNOSI S SODELAVCI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA			
	Jih ni imel-a	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri
Oseba 1				X
Oseba 2				X
Oseba 3			X	
Oseba 4				X
Oseba 5			X	
Oseba 6		X		
Oseba 7				X
Oseba 8				X
Oseba 9				X
Oseba 10				X
SKUPAJ		1	2	7

Ena oseba je pred prodajo cestnega časopisa imela *slabe* odnose s sodelavci, dve osebi *ne slabih, ne dobrih* odnosov in sedem oseb *dobre* odnose s sodelavci. Čeprav velika večina ni imela slabih odnosov s sodelavci, je pet intervjuvancev izjavilo, da so imeli slabe izkušnje z delodajalci in nadrejenimi: »S sodelavci sem imel vedno odlične odnose. Kar sem imel problemov, je bilo v povezavi z vodilnim, nadrejenim osebjem. Zaradi tega nisem uspel obdržati službe za dalj časa.«

Tabela 19: Odnosi s sodelavci danes

	ODNOSI S SODELAVCI DANES			
	Jih nima	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri
Oseba 1				X
Oseba 2				X
Oseba 3				X
Oseba 4				X
Oseba 5		X		
Oseba 6				X
Oseba 7				X
Oseba 8			X	
Oseba 9			X	
Oseba 10				X
SKUPAJ		1	2	7

Danes je ena oseba v *slabih* odnosih s sodelavci, dve osebi imata *ne slabe, ne dobre* odnose in sedem oseb *dobre* odnose s sodelavci. Poudariti moram, da so sodelavci, o katerih je večina intervjuvancev podala mnenje, drugi prodajalci cestnega časopisa. Ena oseba je izjavila, da

odnosov s sodelavci *nima*, vendar lahko po njeni izjavi sklepamo, da so le-ti *slabi*: »Nobenih, ker sem ugotovila, da je med samimi sodelavci, med samimi prodajalci veliko rivalstvo, namesto, da bi bili prijatelji in timsko nastopali ter motivirali eden drugega. Če meni nekdo reče, da je že kupil Kralje ulice, se mu zahvalim za donacijo, čeprav je kupil od nekoga drugega. Ne bom pljuvala po nekemu drugemu, še dobro, da je kupil od drugega. To rivalstvo mi gre na jetra, na bruhanje. Ne maram spraševanja, koliko je kdo prodal.«

Ena oseba je izjavila, da ima slabe odnose s tistimi sodelavci, ki so na nedovoljenih drogah: »S tistimi, ki so na nedovoljenih drogah, imam predvsem slabe odnose. S tistimi, ki so "normalni" ni nobenih problemov. Z nekaterimi tudi sodelujem v gledališki skupini. Nekateri mi sedaj celo zavidajo mojo izpostavljenost, ker me ljudje na ulici prepoznavajo.«

4.2.5 ODNOSI Z DRUŠTVI IN NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI

Tabela 20: Odnosi z društvi in nevladnimi organizacijami pred prodajo cestnega časopisa

	ODNOSI Z DRUŠTVI IN NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA			
	Ni imel-a	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri
Oseba 1			X	
Oseba 2	X			
Oseba 3	X			
Oseba 4				X
Oseba 5		X		
Oseba 6	X			
Oseba 7	X			
Oseba 8				X
Oseba 9	X			
Oseba 10	X			
SKUPAJ	6	1	1	2

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa šest oseb *ni imelo* stikov z društvi in nevladnimi organizacijami, ena oseba je bila v *slabih* odnosih, ena oseba v *ne slabih, ne dobrih* odnosih in dve osebi v *dobrih* odnosih. Te rezultate lahko povežemo z redno zaposlitvijo, saj tisti, ki so imeli redno zaposlitev, načeloma niso prihajali v stik z društvi in nevladnimi organizacijami.

»Vse skupaj mi je bob ob steno. Tudi dnevni center Stigma se mi zdi takšen bob ob steno, takšen blef, dejansko blef. Prideš noter, pa vidiš par modelov, kako dremlje. Mislim, kaj naj jaz tam delam, zdi se mi neumno. Jaz bi sodelovala v enem takšnem društvu, ki bi mi dajalo nekakšen potencial, energijo, da lahko nekaj ustvarjam. Jaz rabim potencial, rabim energijo.«

»Odnosi so bili nekje na srednji poti. Lahko rečem Vincencijevi zvezi dobrote sem dobesedno malo zameril. Če hočeš človeku pomagati, potem mu pomagaj, potem mu ne postavljaš pogojev, usedi se, pa se pogovori z njim. Če potrebuje nekaj za obleči, mu daj, če imaš, če nimaš, mu ne moreš dati. Nič jih ne bom pohvalil, pa ne zaradi tega, ker bi hotel kaj kritizirati.«

»Z društvi in organizacijami sem imel stike po celi Evropi. V redu pomagajo brezdomcem. Vincencijeva zveza dobrote, ki jo imaš v Italiji in tukaj v Sloveniji, zelo pomagajo brezdomcem. S takšnimi organizacijami za brezdomce imam zelo dobre odnose.«

Tabela 21: Odnosi z društvi in nevladnimi organizacijami danes

	ODNOSI Z DRUŠTVI IN NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI DANES			
	Nima	Slabi	Ne slabi, ne dobri	Dobri
Oseba 1			X	
Oseba 2				X
Oseba 3				X
Oseba 4				X
Oseba 5				X
Oseba 6			X	
Oseba 7			X	
Oseba 8			X	
Oseba 9		X		
Oseba 10				X
SKUPAJ		1	4	5

Ena oseba je danes v *slabih*, štiri osebe v *ne slabih, ne dobrih* in pet oseb v *dobrih* odnosih z društvi in nevladnimi organizacijami. Oseba, ki ima *slabe* odnose z nevladnimi organizacijami, je navedla tudi *slabe* odnose z vladnimi organizacijami: »Na Centru za socialno delo v Trzinu še zmeraj ne vem, kaj tam počnejo, ampak to ni način. Pa ta društva tukaj. Bila sem v Vincencijevi zvezi dobrote recimo, tam je v redu. Jaz imam zaradi tega infarkta pa zaradi aspirina precej močne menstruacije in takrat sem jih pač prosila, če mi dajo malo več tistih osvežilnih robčkov ravno za ta čas, pa potem ne rabim. Rekli so mi - ti si pa ena taka lisica. Sem si mislila dobro, če je tako, ne grem več tja. Zmeraj ni bilo slabo, ampak v odločilnih trenutkih, ko bi bilo potrebno, tega pa ne znajo ločiti.«

Ena oseba pravi, da ne obravnavajo vseh ljudi enako: »Kolikor toliko je v redu, samo bi pa tole povedal za Kralje ulice, da niso korektni do vseh ljudi. Če delajo, morajo delati za vse enako, ne pa, da enemu pomagajo, enemu pa ne. Samo nikoli nimajo časa.«

4.2.5.1 VKLJUČEVANJE V AKTIVNOSTI DRUŠTEV IN NEVLADNIH ORGANIZACIJ

4.2.5.1.1 Vključevanje v aktivnosti društev in nevladnih organizacij pred prodajo cestnega časopisa

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa šest intervjuvancev ni imelo nobenih stikov z društvi in organizacijami in se tudi v aktivnosti organizacij niso vključevali. Dve osebi se nista vključevali v aktivnosti, vendar sta imele stike z društvi in nevladnimi organizacijami, dve osebi pa sta se tudi vključevali v njihove aktivnosti. Za prvo osebo so aktivnosti pomenile pogovori s souporabniki in strokovnimi delavci: *»Za mene so bile aktivnosti, da smo se veliko pogovarjali. Sam sem dal kakšen nasvet, si nabral nekaj izkušenj. Bili so pogovori s strokovnimi delavci...«*

Druga oseba se je vključevala v aktivnosti alternativnega, kulturnega društva: *»V Izbruhovem bazenu v Kranju, ki je zaseden prostor tako kakor Metelkova v Ljubljani. Tam se prirejajo koncerti in različne prireditve v okviru Alternativnega kulturnega društva Izbruh. Sodeloval sem predvsem pri pripravi koncertov, nekaj časa sem igral bas kitaro pri enem bendu, tako da sem bil kar vključen.«*

4.2.5.1.2 Vključevanje v aktivnosti društev in nevladnih organizacij danes

Danes se šest oseb vključuje v aktivnosti društev in nevladnih organizacij, vendar le v aktivnosti društva Kralji ulice. Preostale štiri osebe ne čutijo te potrebe. Aktivnosti, v katere se intervjuvanci vključujejo, so: pisanje člankov, recenzije, novinarstvo, fotografiranje za časopis, gledališka igra, nogometna ekipa, filmski večeri, pomoč v distribucijskem in dnevnem centru, akcije pobiranja igel po Ljubljani ter vključevanje v nov projekt brezdomske trgovine: *»Sem v gledališki skupini Pluribus unum, kjer smo naredili že par predstav. Poleg tega sem v nogometni ekipi brezdomcev, kjer sem kapetan. Trenutno pa delamo nov projekt - trgovina.«*

»Igram nogomet. Občasno napišem članke za Kralje ulice, pa se mi takole na momente dosti dogaja. Glavna aktivnost pa je nogomet.«

»Z društvom Kralji ulice sodelujem na maksimalni ravni. Za njih pišem članke, prodajam časopis, hodim na konference, ko me pošljejo kakor novinarja, pišem recenzije, hodim na predstave, sodelujem v gledališki skupini...«

4.2.6 STIKI Z NEZNANCI NA ULICI

Tabela 22: Stiki z neznanci na ulici pred prodajo cestnega časopisa

	STIKI Z NEZNANCI NA ULICI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Negativni	Večino negativni, nekaj pozitivnih	Enako pozitivni in negativni	Večino pozitivni, nekaj negativnih	Pozitivni
Oseba 1		X			
Oseba 2			X		
Oseba 3			X		
Oseba 4		X			
Oseba 5				X	
Oseba 6					X
Oseba 7	X				
Oseba 8		X			
Oseba 9			X		
Oseba 10			X		
SKUPAJ	1	3	4	1	1

Pred prodajo cestnega časopisa je ena oseba imela predvsem *negativne* stike z neznanci na ulici, tri osebe *večino negativnih, nekaj pozitivnih* stikov, štiri osebe *enako pozitivnih in negativnih* stikov, ena oseba je *večino pozitivnih in nekaj negativnih* stikov in ena oseba samo *pozitivne* stike. Razvidno je, da so pred prodajo cestnega časopisa imeli intervjuvanci več negativnih kot pozitivnih izkušenj z neznanci na ulici.

»Pred Kralji ulice, kar se zadeva beračenja? Pri beračenju sem imel več ali manj ljudi, ki so vsak dan prihajali mimo in mi stisnili po več evrov v roko. Drugi so me napadali, da sem mlad, zdrav in naj grem delat. Skoraj se je zgodil tudi fizični napad name, ampak je bil preprečen.«

»Človeka dejansko hitro spoznaš, prebrati ga ne moreš tako kot knjigo. Za vsakega si moraš vzeti čas in se z njim pogovoriti. Ko sem hotel spregovoriti besedo ali dve, me večina mimoidočih sploh ni opazila. Ko pa pride do stika, se energija kar sama pretaka. Notranja energija od človeka do človeka bo reagirala kakor magnet, ali ju bo skupaj potegnilo ali pa narazen odbilo.«

Tabela 23: Stiki z neznanci na ulici danes

	STIKI Z NEZNANCI NA ULICI DANES				
	Negativni	Večino negativni, nekaj pozitivnih	Enako pozitivni in negativni	Večino pozitivni, nekaj negativnih	Pozitivni
Oseba 1				X	
Oseba 2			X		
Oseba 3				X	
Oseba 4				X	
Oseba 5				X	
Oseba 6				X	
Oseba 7				X	
Oseba 8			X		
Oseba 9				X	
Oseba 10				X	
SKUPAJ			2	8	

Danes imajo z neznanci na ulici vsi intervjuvanci več pozitivnih kot negativnih stikov. Dve osebi imata *enako pozitivnih in negativnih* stikov, osem oseb pa *več pozitivnih ter nekaj negativnih* stikov.

»80 procentov stikov z neznanci je pozitivnih. Ljudje vedno bolj dojemajo, da revščina postaja del nas. Kljub temu pa veliko ljudi še vedno živi v prejšnjem sistemu in ne dojemajo, da smo prodajalci Kralji ulice delavci, da nismo žicarji za denar. To je skupina ljudi, ki sploh ne dojemajo in vse tlači v isti koš. So tudi zelo negativni stiki, ampak saj to imaš povsod, upoštevati je potrebno, da imajo določeni ljudje slabe dneve. Če znaš z ljudmi, je v redu.«

»Večinoma imam pozitivne stike, občasno pa pride tudi do negativnih stikov v smislu naj grem delat. Zdaj sem že imuna na to in je v redu. Prve tri mesece je bilo pa kar malo hudo. Ravno pred kratkim me je napadla ena gospa, da naj grem delat, enostavno sem ji rekla, saj za to delo dobim plačo, ker recimo vi doma za čistiti ne dobite nič. So pa tudi takšni, ki se derejo s 30-ih metrov, kakšni smo, pijanci, drogeraši - to je vse v enem. Pred Intersparom mi je ena gospa rekla, joj, kaj pa vi na ulici. Sem odgovorila, da imam probleme s starši, pač jih moram rešiti. Me prime za roko in vpraša, kaj pa »DROGA« ?(smeh). Ko eno obrv bolj dvigne kot drugo, pa čisto se nagne k tebi. Daj, ne me hecat. Ampak ta me je pa prav v smeh spravila. Takrat bi se morala pošaliti, gospa, pozabila sem iti na odmerek heroína, ali imate mogoče kakšno injekcijo za diabetes v torbi za posoditi.«

4.3 ZDRAVSTVENO STANJE

4.3.1 ZDRAVSTVENA SITUACIJA

Tabela 24: Zdravstveno stanje pred prodajo cestnega časopisa

	ZDRAVSTVENO STANJE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Zelo slabo	Slabo	Ne slabo, ne dobro	Dobro	Zelo dobro
Oseba 1		X			
Oseba 2	X				
Oseba 3					X
Oseba 4					X
Oseba 5		X			
Oseba 6					X
Oseba 7				X	
Oseba 8		X			
Oseba 9	X				
Oseba 10		X			
SKUPAJ	2	4		1	3

Pred prodajo cestnega časopisa sta dve osebi imeli *zelo slabo*, štiri osebe *slabo*, ena oseba *dobro* in tri osebe *zelo dobro* zdravstveno stanje. Razvidno je, da je več intervjuvancev v preteklosti imelo probleme z zdravjem. Osebi, ki sta imeli težke zdravstvene probleme, sta navedli kot vzroke hepatitis C, srčni infarkt in poškodbo glave.

»Zdravstveno stanje je že od zapora naprej slabo, ker sem dobil hepatitis C, tako da gre počasi skozi bolj na slabše.«

»Pred infarktom je bilo v redu. Pri 34-ih letih sem imela infarkt zaradi srčne napake. En sam strdek je bil kriv, da je prišlo do tega. To se je sedaj rešilo. Pozna se mi pa na kondiciji in na počutju. Ni več tako, kot je bilo. Imela sem tudi poškodbo glave. Šlo je za kaznivo dejanje. Bil je en moški, zdaj ne vem kako je oče z njim povezan. Ni bil oče, ampak vse kaže v tej smeri.«

Tabela 25: Zdravstveno stanje danes

	ZDRAVSTVENO STANJE DANES				
	Zelo slabo	Slabo	Ne slabo, ne dobro	Dobro	Zelo dobro
Oseba 1			X		
Oseba 2	X				
Oseba 3				X	
Oseba 4					X
Oseba 5			X		
Oseba 6		X			
Oseba 7				X	
Oseba 8				X	
Oseba 9				X	
Oseba 10					X
SKUPAJ	1	1	2	4	2

Danes ima ena oseba *zelo slabo*, ena oseba *slabo*, dve osebi *ne slabo, ne dobro*, štiri osebe *dobro* in dve osebi *zelo dobro* zdravstveno stanje. Opazimo lahko, da večina intervjuvancev pravi, da danes nima problemov z zdravjem.

»Hepatitis C. Niti se nočem zdraviti. Uživam, žuram, to lahko. Ko pa ne bom več mogel pa...«

»Danes sem jaz samo žejen, nič drugega. Malo težav imam s pritiskom, tako da bi moral dodatno zavarovane urediti, jemati tablete in manj piti. Jaz lahko neham piti.«

4.3.2 ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE

V tabelah, ki se nanašata na zdravstveno zavarovanje, sem zaradi večje preglednosti podatkov vsak stolpec namenil za posamezno vrsto zdravstvenega zavarovanja. Začel sem z osnovnim zavarovanjem in nadaljeval z zdravstvenimi zavarovanji, kakor so mi jih podajali intervjuvanci. Tako se v primeru, da je intevjuvanec imel ali ima več zdravstvenih zavarovanj, upošteva več odgovorov.

Tabela 26: Zdravstveno zavarovanje pred prodajo cestnega časopisa

	ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Osnovno	Dodatno	Nezgodno	Pokojninsko	Brez
Oseba 1	X	X			
Oseba 2	X				
Oseba 3	X	X			
Oseba 4					X
Oseba 5	X	X			
Oseba 6	X	X	X	X	
Oseba 7	X	X	X	X	
Oseba 8	X				
Oseba 9	X	X			
Oseba 10	X	X			
SKUPAJ	9	7	2	2	1

Pred prodajo cestnega časopisa je devet oseb imelo *osnovno* zdravstveno zavarovanje, od tega je imelo sedem oseb tudi *dodatno* zdravstveno zavarovanje in dve osebi *nezgodno* ter *pokojninsko* zavarovanje. Ena oseba je bila *brez* zdravstvenega zavarovanja. Razvidno je, da je pred prodajo časopisa večina intervjuvancev imela urejeno²¹ zdravstveno zavarovanje.

Tabela 27: Zdravstveno zavarovanje danes

	ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE DANES				
	Osnovno	Dodatno	Nezgodno	Pokojninsko	Brez
Oseba 1	X				
Oseba 2	X				
Oseba 3	X	X			
Oseba 4					X
Oseba 5	X				
Oseba 6	X				
Oseba 7	X	X			
Oseba 8					X
Oseba 9	X	X			
Oseba 10	X	X			
SKUPAJ	8	4			2

Danes ima osem oseb *osnovno* zdravstveno zavarovanje, od tega imajo štiri osebe tudi *dodatno* zdravstveno zavarovanje. Dve osebi sta *brez* zdravstvenega zavarovanja. Zdravstveno zavarovanje ima urejeno manj kot polovica intervjuvancev.

²¹ Pod »urejeno« zdravstveno zavarovanje smatram dodatno zdravstveno zavarovanje.

4.3.3 ALKOHOL IN NEDOVOLJENE DROGE

Pri uživanju alkohola in nedovoljenih drog sem tabeli uredil po izjavah, ki so mi jih podali intervjuvanci. Za vsako osebo so označene različne substance, ki jih je intervjuvanec užival.

Tabela 28: Uživanje nedovoljenih drog in alkohola pred prodajo cestnega časopisa

	UŽIVANJE NEDOVOLJENIH DROG IN ALKOHOLA PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA					
	Ni užival-a	Alkohol	Marihuana	Amfetamini	Heroin	Kokain
Oseba 1		X	X			
Oseba 2		X	X		X	X
Oseba 3		X	X			
Oseba 4		X	X	X		
Oseba 5		X	X		X	X
Oseba 6		X	X			
Oseba 7		X				
Oseba 8		X	X			
Oseba 9		X				
Oseba 10		X	X			
SKUPAJ		10	8	1	2	2

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa je vseh deset oseb uživalo *alkohol*. Poleg tega je osem oseb uživalo *marihuano*, ena oseba *amfetamine*, dve osebi pa *heroin* in *kokain*. Vidimo lahko, da sta dve osebi uživali eno substancno, pet oseb dve substanci, ena oseba tri substance in dve osebi štiri substance. V primeru, da oseba v istem obdobju uživa več različnih substanc, je izpostavljena večjim zdravstvenim tveganjem.

Tabela 29: Uživanje nedovoljenih drog in alkohola danes

	UŽIVANJE NEDOVOLJENIH DROG IN ALKOHOLA DANES					
	Ne uživa	Alkohol	Marihuana	Amfetamini	Heroin	Kokain
Oseba 1		X	X			
Oseba 2		X	X		X	X
Oseba 3		X				
Oseba 4		X	X			
Oseba 5		X				X
Oseba 6		X				
Oseba 7		X				
Oseba 8		X				
Oseba 9	X					
Oseba 10		X	X			
SKUPAJ	1	9	4		1	2

Danes ena oseba *ne uživa* nobene od zgoraj naštetih substanc. Devet oseb uživa *alkohol*, od tega štiri osebe uživajo tudi *marihuano*, ena oseba *heroin* in dve osebi *kokain*. Ena oseba torej ne uživa nobene substance, štiri osebe eno substanco, štiri osebe dve substanci in ena oseba štiri substance.

4.3.3.1 RAZLOGI ZA UŽIVANJE ALKOHOLA IN NEDOVOLJENIH DROG

4.3.3.1.1 Razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog pred prodajo cestnega časopisa

Na vprašanje o razlogih za uživanje alkohola in nedovoljenih drog je pet oseb izjavilo, da *jim je to odgovarjalo* ali v smislu, da *se samo enkrat živi* ipd. Te osebe se same načeloma niso zavedale razlogov ali pa o tem niso hotele spregovoriti z mano.

Ostalih pet oseb je imelo za uživanje alkohola in drog bolj tehtne razloge in razlage. Prva oseba se je *delno zavedala razloga* za uživanje alkohola in marihuane: »*Ne vem ali je razlog navada ali žeja. Jaz ga verjetno bolj za žejo spijem, ne zaradi tiste potrebe. Da mi nekaj občutka, malo ne dvigne. Pretiravat pa se ne sme z nobeno stvarjo.*«

Druga oseba je imela *depresijo* in *ni cenila same sebe*: »*Razlog je depresija. Ponavadi me zagrabi takrat, ko nisem aktivna. To so predvsem nedelje in takrat si privoščim kokain. Prej je bilo to vsak dan. Zapravila sem po 200-300 evrov na dan in to s svojim telesom. To lahko pove, koliko sem se cenila – nič.*«

Tretja oseba je izjavila, da pije iz *veselja* in ker je njegov zdravnik *dovolil*: »*Pitje mi odgovarja. Zdravnik pravi, da do mere lahko pijem, in jaz vedno do mere pijem. Odgovarja mi. Vendar ne pijem od žalosti, temveč od veselja, ker mi ugaja.*«

Četrta oseba je odgovorila, da pije zaradi *posledic prometne nesreče*: »*Poglavitni razlog je prometna nesreča, ki se mi je zgodila pred več kot desetimi leti. Sem imel in še danes imam sanje o tem...*«

Peta oseba je izjavila, da je pila alkohol v *službi* zaradi *nočnih del* in *občasnih zabav*: »*Alkohol smo pili med službo, če smo delali do šestih zjutraj. Žejen ne moreš biti. Pil sem tudi na občasno zabavo. To je bilo pa tudi to.*«

4.3.3.1.2 Razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog danes

Pet oseb je navajalo kot glavni razlog, da jim uživanje alkohola in drugih substanc *paše* ali *odgovarja*. Prva oseba je izjavila, da ne uživa drog in alkohola zaradi *zdravstvenih težav*: »Razlog - nikoli nisem. Včasih sem kadila, vendar sem kasneje nehala, ker sem izračunala, koliko cigaret podarim za šankom. Občasno sem pila. Potem po infarktu sem imela tablete, pri katerih nisem smela ne piti in ne kaditi. Zdravila za beta blokatorje sem imela in pri teh ne smeš nič. Še tiste tri pijače, ki sem jih prej popila čez vikend, sem potem prenehala. Začela sem drug način življenja in prehrano in vse skupaj. Hočeš, nočeš, moraš. To je to.«

Druga oseba navaja, da jemlje prepovedane substance, kadar ima *depresijo in neaktivne dneve*: »Razlog je depresija. Ponavadi me prime takrat, ko nisem aktivna. To so predvsem nedelje in takrat si privoščim kokain.«

Tretja oseba kot razloga navaja, da ji *prija*, ker se življenje zanjo *prehitro* odvija ter *ne zmore tempa*: »Paše mi, da se po celemu dnevu malo odkopim in zaspim, ko sem že vsega sit. Življenje gre preveč hitro, živimo pa vedno slabše. Temu se poskušam čimbolj izogibati. Najraje si privoščim pivo in marihuano.«

Četrta oseba pravi, da ima težave zaradi posledic *prometne nesreče* v preteklosti in zaradi *pritiska*, ki ga danes čuti na ulici: »Razlog je pritisk, ki ga čutim na cesti. In prometna nesreča, ki sem jo doživel. Predvsem prometna nesreča.«

4.3.4 HIGIENA

Tabela 30: Higiena pred prodajo cestnega časopisa

	HIGIJENA PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA (Tuširanje, umivanje zob, pranje oblačil)							
	Doma pri prijateljih	Najeta soba, stanovanje	Zavetišče	Pro Bono Socialna ambulanta	Vincencijeva zveza dobrote	Reka, morje	Ulica	Nikjer
Oseba 1				X	X		X	
Oseba 2		X						
Oseba 3		X						
Oseba 4	X				X	X	X	
Oseba 5		X			X			
Oseba 6		X						
Oseba 7		X						
Oseba 8							X	X
Oseba 9		X						
Oseba 10		X						
SKUPAJ	1	7		1	3	1	3	1

Pred prodajo časopisa je ena oseba skrbela za higieno *doma pri prijateljih*, sedem oseb v *najeti sobi* ali *stanovanju*, ena oseba v *socialni ambulanti Pro Bono*²², tri osebe v *Vincencijevi zvezi dobrote*, ena oseba v *reki* ali *morju*²³ in tri osebe na *ulici*²⁴. Ena oseba ni v preteklosti *nikjer*²⁵ skrbela za higieno. Sedem oseb je skrbelo za higieno na eni lokaciji, ena oseba na dveh lokacijah, ena oseba na treh lokacijah in ena oseba na štirih lokacijah.

²² V socialni ambulanti lahko brezdomci uporabijo tuše.

²³ Oseba skrbi za higieno v reki in občasno v poletnem času tudi v morju.

²⁴ V skupino, ki skrbi za higieno na *ulici*, uvrščam osebe, ki se umivajo v javnih WC-jih.

²⁵ Oseba, ki ni *nikjer* skrbela za higieno, je izjavila, da se ni umivala po tri mesece, ker ni poznala organizacij, v katerih nudi tuš. Občasno se je umil na javnem WC-ju.

Tabela 31: Higiena danes

	HIGIJENA DANES (Tuširanje, umivanje zob, pranje oblačil)							
	Doma pri prijateljih	Najeta soba, stanovanje	Zavetišče	Pro Bono Socialna ambulanta	Vincencijeva zveza dobrote	Reka, morje	Ulica	Nikjer
Oseba 1				X	X		X	
Oseba 2			X					
Oseba 3			X					
Oseba 4			X		X	X		
Oseba 5	X	X						
Oseba 6		X						
Oseba 7		X						
Oseba 8	X				X			
Oseba 9					X		X	
Oseba 10		X						
SKUPAJ	2	4	3	1	4	1	2	

Vidimo lahko, da danes dve osebi skrbita za higieno *doma pri prijateljih*, štiri osebe v *najeti sobi* ali *stanovanju*, tri osebe v *zavetišču*, ena oseba v *socialni ambulanti Pro Bono*, štiri osebe v *Vincencijevi zvezi dobrote*, ena oseba v *reki* ali *morju* in dve osebi na *ulici*. Pet oseb skrbi za higieno na eni lokaciji, tri osebe na dveh lokacijah in dve osebe na treh lokacijah.

4.4 SAMOPODOBA

4.4.1 OBČUTEK IZKLJUČENOSTI

4.4.1.1 OBČUTEK IZKLJUČENOSTI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA

Občutka izključenosti v obdobju pred prodajo cestnega časopisa niso imele štiri osebe. Kot razloge navajajo svoj *karakter*, da so *vesele* in *nekonfliktne* osebe: »Jaz sem takšen vesel človek, ker nimam toliko problemov. Povesod sem.«

»Občutka izključenosti nisem nikoli imel. Jaz imam takšen karakter. Povem, kar mislim, to je to. Če kdo noče imeti opravka z mano, ga tudi jaz nočem imeti z njim. Ponavadi se ujamem z drugimi. Kar mi ne odgovarja, povem v obraz in ne obrekujem.«

Občutek izključenosti pred prodajo časopisa je opisalo pet oseb. Ena oseba je imela občutek izključenosti in manjvrednosti. V takih trenutkih se je raje *umaknila* in bila sama: »Ja, če sem dobil takšen občutek, sem se raje umaknil in sem imel čas zase. Imel sem nemiškega ovčarja in

kadar me je prijela huda stiska, sem šel vedno v naravo, sprehod... Na koncu me je še on zapustil, ker ga je povozil avto.»

Druga oseba ni imela občutka izključenosti, le občutek *manjvrednosti*, ki ji ga je vzbujal njen oče: *»Občutka izključenosti niti nisem imela. Včasih sem imela čuden dan, kot ga ima vsak, drugače pa niti ne. Ko sem začela svoje probleme bolj reševati, sem sodelovala z vsemi. Pri tem so mi nekateri pokazali zobe, drugi so mi pomagali. Doma sem bila sita stalnega ne znaš nič. Sita sem bila njegovega tečnarjenja, prekipelo mi je.»*

Tretja oseba je imela občutek izključenosti le enkrat v *nevladni organizaciji* zaradi *versko usmerjene* prostovoljke: *»občutka izključenosti niti nisem imel, razen v Vincencijevi zvezi dobrote z eno punco. Od začetka sva se dobro razumela in je bilo kar v redu. Potem sem pa videl, da je ona bolj ali manj versko fanatična in sem se samo obrnil ter šel.»*

Četrta oseba je pred prodajo cestnega časopisa imela občutek izključenosti in občutek *manjvrednosti* zaradi *prostitucije*, s katero se je pred prodajo časopisa preživljala: *»Ja, sem imela. Preden sem spoznala Kralje ulice sem sem se mogla s prostitucijo ukvarjat, da sem lahko preživela. Zato sem se počutila manj vredno. Kralji ulice so mi pomagali, da se danes počutim kot človek.»*

Peta oseba je imela občutek izključenosti, ker so jo drugi ljudje *izkoriščali*: *»Tudi do tega je pogosto prišlo, ker sem bil preveč doberin so me zato izkoriščali. Ljudem sem rad pomagal, jim dajal za pijačo. Na koncu sem pa naslednji dan osel izpadel, ko sam nisem imel 2 evrov ali 100 tolarjev.»*

Šesta oseba je imela občutek izključenosti zaradi *predsodkov* drugih ljudi: *»Odkar sem na ulici imam ta občutek ves čas. Ljudje so ob pogledu name in tem, kar počnem, večinoma polni predsodkov. Raje gredo mimo mene, kakor bi pozdravili ali me vsaj pogledali. Saj ni potrebno, da mi kaj povedo. Ko bi me vsaj pogledali, ampak ne, gredo naprej, mimo mene, kakor da ne obstajam.»*

4.4.1.2 OBČUTEK IZKLJUČENOSTI DANES

Danes osem oseb nima občutka izključenosti. Prva oseba ima ta občutek le pri svojih sorodnikih, vendar ga pri drugih ljudeh nima: *»Niti ne. Pri sorodnikih občutim, drugače pa ne.»*

Zanimivo je, da ima občutek izključenosti oseba, ki je v zadnjem času medijsko najbolj izpostavljena, saj je sodelovala v resničnostnem show-u Big Brother: *»Ja, še kar. Občutek izključenosti mi nekateri povzročajo zaradi zavisti, ker sem bil v Big Brother-ju, drugi, ker nočejo imeti opravka z brezdomci. Tega ni veliko, ampak dovolj, da se počutim izključenega.«*

Osebe, ki se danes ne počutijo izključene, so navedle nekaj različnih razlogov. Prva oseba navaja sposobnosti prilagajanja: *»Nimam občutka izključenosti, ker se vsakemu prilagajam. Jaz sem kot en hišni ljubljencek. To me je zapor navadil. Tam živiš s štiristo različnimi ljudmi od Bosancev, Črnogorcev, do Albancev, Američanov in Kitajcev. Prilagoditi se moraš vsakemu, v primeru, da se ne, ne moreš preživeti. V sedmih letih, ko sem bi v zaporu, sem se naučil sprejemati ljudi in vsakega spoznati, kakšen je. Znam oceniti človeka in se mu prilagoditi. Drugega je potrebno sprejeti takšnega, kot je, in bo tudi on tebe. Če vidi, da si ti v redu do njega, te bo vsak sprejel.«*

Druga oseba ima občutek sprejetosti v društvu: *»Niti nimam občutka izključenosti. Občutek imam, da me na društvu Kralji ulice dobro sprejemajo in to mi daje motivacijo, nov elan in polet. Bolj gledam na to, kje bi se vključila, kot izključila.«*

4.4.2 KAKO INTERVJUVANCI VIDIJO SAMI SEBE

4.4.2.1 KAKO STE VIDELI SAMEGA SEBE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA?

Prvi osebi se zdi, da se je včasih zasmilila sama sebi: *»Včasih se mi je zdelo tako, kot da bi se malo sam sebi zasmilil. Potem sem si rekel, da sem že toliko preživel in prepotoval cel svet.«*

Druga oseba se je videla, da je rada uživala v družbi vendar je postala agresivna, če jo je kdo nadlegoval: *»Vedno sem se dobro počutil in užival v dobri družbi. Če je kdo tečnaril, sem ga pa pretepel.«*

Tretja oseba je bila ponosna sama nase pred prodajo časopisa zaradi urejenih življenjskih okoliščin: *»Videl sem se v redu. Imel sem družino in stanovanje.«*

Četrta oseba se je videla premagano v boju z življenjem: *»Videl sem se kot premaganca. Pri 27-ih sem bil na cesti, moji vrstniki so bili že poročeni in imajo po enega, dva, celo tri otroke,*

jaz pa nič od nič. Potem pa iščem uteho v alkoholu. Problem je, ko se streznim in si moram spet iskati novo zalogo, da pozabim.»

Peta oseba se je videla v reševanju svojih problemov: *»Čim prej reševati svoje probleme, da lahko normalno živim naprej.«*

4.4.2.2 KAKO VIDITE SAMEGA SEBE DANES?

Prva oseba je zadovoljna sama s seboj: *»Z današnjim dnem sem prav zadovoljen. Nekaj Kraljev ulice sem že prodal, zaslužil približno 25€, si kupil sendvič, banditosa in cigarete. Šel sem na avtobus, ker se mi ni dalo 5 km peš hoditi.«*

Druga oseba vidi in čuti pomanjkanje pristnih človeških stikov s strani staršev, prijateljev in partnerjev: *»Včasih pride dan, ko bi najraje storil samomor... Saj družba je dobra. Samo nekaj mi manjka, verjetno ljubezen. Primanjkuje mi starševske, partnerske in tudi prijateljske ljubezni. Za prijateljstva imam občutek, da so vsa lažna.«*

Tretja oseba se vidi v reševanju iz situacije v kateri se je znašla z osvojitvijo novega partnerja: *»Zdaj si bom poskusil najti nekaj svojega, tako da bom šel na svoje. Dosti imam moške družbe in bi si rad našel žensko družbo. Trenutno se nakaj dogaja na tem področju, odvisno je pa od nje.«*

Četrta oseba se vidi izgubljeno in zato nima miru: *»Ne vem, kako sam sebe vidim. Mogoče malo izgubljenega. Na cesti se moram samo potepati. Sam se prebijam, hodim... Ni mi za delo, ni mi za ostati nikjer, moram potovati. To mi je v krvi.«*

Peta oseba vidi sebe v pozitivnem osebnem angažiranju pri svojih planih: *»V principu se maksimalno angažiram na samem projektu Kralji ulice, kaj narediti za ta projekt, dokler bom še v Ljubljani. Potem pa, ko bo prišel moj čas, oditi svojo pot dalje. Najprej komuna in potem naprej, opraviti svojo materinsko dolžnost.«*

Šesta oseba se vidi v iskanju resnice o samemu sebi in ni prepričana, ali si želi takšnega življenja: *»Ni mi ravno vseeno, da sem padel na to raven, ampak vsaka stvar je za nekaj dobra. Imam svoje razloge, vendar bi lahko sam določene stvari spremenil. Očitno je tako, ker mi je všeč...«*

Sedma oseba se vidi, kako rešuje svojo življenjsko situacijo: *»Priznam, da sem bil na tleh, ampak se poizkušam spraviti pokonci in nekaj narediti zase.«*

Osmo oseba se vidi dobro, saj nadaljuje s šolanjem in ima dobre stike z ljudmi pri prodaji časopisa: *»Trudim se narediti maturo. Čim več časopisov poizkušam prodati, tako da imam čim več financ. Po poklicu sem trgovka in sem dolgo časa delala v šanku in v trgovini, tako da imam dober občutek za kontakt z ljudmi. Ko prodajam, je to zame počitek, zraven pa še zaslužim.«*

4.4.3 KAKO VAS DRUGI DOJEMAJO?

4.4.3.1 KAKO SO VAS DRUGI DOJEMALI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA?

Vprašanje je subjektivne narave. Prvi dve osebi sta izjavili, da so jih drugi dojemali *dobro*: *»Mislim, da so me vedno dobro sprejeli.«*

»Vzeli so me bolj za šaljivega tipa, kar sem še danes. Na tak način sem tudi prišel v stik s Kralji ulice. Ko sem se malo spoznal ljudi, sem se hecal.«

Tretja oseba pravi, da so jo zaradi prostitucije drugi videli *slabo*: *»Videli so me kot prostitutko in narkomanko.«*

Četrta oseba pravi, da so jo drugi videli *slabo*, kot *pokvarjeno*, ker je preveč pila: *»Drugi so me smatrali, da sem pokvarjen, čeprav nisem kradel. Ker pijem, so me smatrali, da sem idiot in pijanec. Policaji so rekli, da sem dober, vendar bi moral malo manj piti.«*

Peta oseba pravi, da so mu poizkušali drugi *pomagati* iz trenutne situacije in mu *svetovati*, vendar se je na tavanje po ulicah preveč navadil: *»Moji prijatelji na Češkem so mi govorili, da bi moral življenje malo spremeniti, ker sem že čez trideset let star. Žena mi je tudi govorila, naj se spremenim. Vendar ne gre. Jaz moram potovati. Ko me začnejo noge peči, moram iti. Tako me ljudje tudi vidijo. Starši mi nič ne rečejo, razen, da naj živim, kakor hočem.«*

Šesta oseba pravi, da so ga nekateri vidijo *slabo*, drugi pa so mu *hoteli pomagati*: »Nekateri so me pomilovali, drugi so me zaničevali, spet tretji niso hoteli imeti opravka z mano, četrti so mi hoteli pomagati na vse mogoče načine.«

Sedma oseba pravi, da so jo drugi videli *slabo*, ker je *prijavila starše* na policijo: »Za nekatere sem tudi nora, ker sem starše na policijo prijavila. Vendar je bilo to nujno pri stvareh, ki jih rešujem. Druge poti ni bilo. Nekateri so me dojemali dobro, drugi *slabo*.«

4.4.3.2 KAKO VAS DRUGI DOJEMAJO DANES?

Prva oseba je izjavila, da jo drugi dojemajo *dobro*: »Meni se zdi, da *super*. Upam, da v *redu*. Če pa komu kaj ne paše, naj mi pove v obraz. To sem že vsem povedal.«

Zanimivo je, da drugo osebo danes dojemajo kot »*alkoholika*« in manjvrednega, kadar nima izkaznice prodajalca cestnega časopisa: »Drugi me vidijo kot *brezdomca*, kot *alkoholika*, kot *umazane smeti*, tako kot *gnoj*. Nekateri so do mene zelo *prijazni*, kadar sem prodajalec *uličnega časopisa*. Ko imam *izkaznico*, da sem prodajalec na *Kraljih ulice*, in povem, da imam *delo* kot prodajalec cestnega časopisa, takrat se do mene v *redu* obnašajo. Kadar *žicam*, je to drugače. *Ljudeje gredo stran od mene*.«

Tretja in četrta oseba pravita, da ju nekateri dojemajo *slabo*, drugi *dobro*: »Nekateri me *opravljajo*, drugi pa *hvalijo*. Tako da ne vem, kaj si mislijo, ali so le *ljubosumni* zaradi *žensk*, ali ker *grem delati*.«

»Drugi me dojemajo zelo različno. Nekateri me *prekomerno pozdravljajo*, drugi *nočejo z mano imeti stika*.«

Peti osebi drugi *ne verjamejo*, da ima občasno zaposlitev in si hoče pomagati: »Ko nisem več *Kraljev ulice prodajal*, sem delal normalno v *E. Leclerc-u*. Po vrnitvi naza k prodajanju *Kraljev ulice*, mi ne morejo verjeti, da sem tam delal in mislijo, da se *šalim*.«

Šeste osebe ne zanima, kako jo dojemajo drugi, ker ona druge dojema *slabo*: »*Veliko je zavidanja* in s tem se ne obremenjujem. Striktno sem se odločila, da se s tem ne bom več ukvarjala, zato se im to vprašanje ne zdi na mestu.«

4.5 OCENA STROKOVNIH SLUŽB

4.5.1 ISKANJE POMOČI

Tabela 32: Iskanje pomoči pred prodajo cestnega časopisa

	ISKANJE POMOČI PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Ni iskal-a	Vladne institucije	Nevladne institucije	Sorodniki, prijatelji	Drugje
Oseba 1		X			
Oseba 2	X				
Oseba 3		X			
Oseba 4			X		
Oseba 5	X				
Oseba 6				X	
Oseba 7	X				
Oseba 8	X				
Oseba 9		X			
Oseba 10	X				
SKUPAJ	5	3	1	1	

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa si pet oseb *ni iskalo* pomoči. Tri osebe so si iskale pomoč v *vladnih institucijah*, ena oseba v *nevladnih institucijah* in ena oseba pri *sorodnikih ali prijateljih*.

Tabela 33: Iskanje pomoči danes

	ISKANJE POMOČI DANES				
	Ne išče	Vladne institucije	Nevladne institucije	Sorodniki, prijatelji	Drugje
Oseba 1		X	X		
Oseba 2		X	X		
Oseba 3			X		
Oseba 4			X		
Oseba 5			X		
Oseba 6			X	X	
Oseba 7			X		
Oseba 8			X		
Oseba 9		X	X		
Oseba 10			X	X	
SKUPAJ		3	10	2	

Danes si tri osebe iščejo pomoč v *vladnih institucijah*, vseh deset oseb v *nevladnih institucijah* in dve osebi pri *sorodnikih in prijateljih*.

4.5.2 DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA CENTRIH ZA SOCIALNO DELO

Tabela 34: Doživljanje strokovne pomoči na CSD pred prodajo cestnega časopisa

	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA CSD PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Zelo slabo	Slabo	Dobro	Zelo dobro	Ni doživljal-a
Oseba 1			X		
Oseba 2				X	
Oseba 3			X		
Oseba 4					X
Oseba 5					X
Oseba 6			X		
Oseba 7	X				
Oseba 8	X				
Oseba 9	X				
Oseba 10		X			
SKUPAJ	3	1	3	1	2

Pred prodajo cestnega časopisa so tri osebe strokovno pomoč na centru za socialno delo doživljale *zelo slabo*, ena oseba *slabo*, tri osebe *dobro*, ena oseba *zelo dobro*, dve osebi pa te pomoči *nista doživljali*.

Prva oseba je strokovno pomoč pri ločitvi od partnerja doživljala *zelo slabo*: »Ko sem se ločeval, sem imel s centri za socialno delo zelo slabe izkušnje. Ko sem potreboval pomoč in so bili otroci pri meni, je bilo res katastrofalno. Dajali so mi tisti občutek, da mi je bilo že muka iti do njih, čeprav sem zaradi otrok moral. Če bi se le dalo, bi se takrat izognil. Bila je taka katastrofa, da nisem mogel verjeti.«

Druga oseba je strokovno pomoč doživljala *zelo slabo*, ker so ji odrekli pravico do materinskega doma, čeprav je imela doma zelo težke probleme: »Ko so se mi začeli problemi, sem ostala brez stanovanja. Zavetišče zase in sina sem poizkušala najti v materinskih domovih. Zavrnilo so me in še danes ne vem, zakaj. Na centru za socialno delo so tudi... V Tržiču je bila razrešena direktorica, ker ni tako delala, kot bi bilo po zakonu potrebno. Ni bilo ustrezno ponujene pomoči, lahko bi bilo drugače.«

Tretja oseba je doživljala strokovno pomoč na CSD *dobro*, vendar *slabo* pri ločitvi od partnerja: »V redu je bilo, niso bili roboti, so bili človeški in smo se pametno pogovarjali. Takrat, ko sva šla z ženo narazen, so rekli, da mora otrok biti pri mami. Sem rekel, da se

strinjam z njimi, ker je takšen zakon. Povedal sem jim, da če se njim zdi prav, da otrok živi v eni luknji samo zato, da ostane pri mamici, morajo pač oni ukrepati, če bo šlo kaj narobe.»

Četrta oseba je doživljala strokovno pomoč zelo dobro, saj so mu na CSD uredili stalno prebivališče: »Na centru za socialno delo sem prijavljen od leta 2005, ker sem bil pred tem vedno sposoben in sem honorarno delal. Na začetku je bilo težko, ker nisem imel stalnega prebivališča. Potem sem se na centru za socialno delo prijavil, tako da imam zdaj tam stalno prebivališče.»

Peta oseba je izjavila, da je bila zaradi njene slabovidnosti in nezaupanja pomoč slaba: »Niso mi ustrezno ponudili pomoči, ker več kot leto dni nisem prejemal socialne pomoči zaradi moje dioptrije.»

Tabela 35: Doživljanje strokovne pomoči na CSD danes

	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA CSD DANES				
	Zelo slabo	Slabo	Dobro	Zelo dobro	Ne doživlja
Oseba 1			X		
Oseba 2				X	
Oseba 3			X		
Oseba 4					X
Oseba 5					X
Oseba 6			X		
Oseba 7					X
Oseba 8					X
Oseba 9	X				
Oseba 10					X
SKUPAJ	1		3	1	5

Danes ena oseba strokovno pomoč na centru za socialno delo doživlja *zelo slabo*, tri osebe *dobro*, ena oseba *zelo dobro* in pet oseb strokovne pomoči *ne doživlja*.

Prva oseba doživlja strokovno pomoč na CSD dobro, ker ga redno obveščajo, kako je z njegovo hčerko: »Ko je potrebno izpolniti obrazec, ga pošljem ali prinesem na center za socialno delo. Vprašam jih po hčeri in mi povedo, da ni problemov in ji šolanje na gimnaziji gre nadpovprečno. Tako sem v življenju vsaj nekaj pametnega naredil.»

Druga oseba je po odpustu iz zapora strokovno pomoč doživljala zelo dobro: »Vse kar potrebujem je, da si grem podaljšati socialno podporo. Drugače sploh ne hodim gor. Po odpustu iz zapora sem moral redno hoditi na razgovore z mojo socialno delavko in je bilo zelo dobro. Moja socialna delavka mi je res pomagala tako v zaporu kot tudi potem zunaj.»

Tretja oseba zaradi zavračanja njenih prošelj za izredno pomoč strokovno pomoč doživlja zelo slabo: »Vsako vlogo za izredno pomoč, ki jo oddam, dobim zavrnjeno. Sicer so dopisani dodatni zneski, pomoč je pa še vedno zavrnjena. Ne vem, ali so še vedno v srednjem veku oziroma v prejšnjem sistemu.«

4.5.3 DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA ZAVODIH ZA ZAPOSLOVANJE

Tabela 36: Doživljanje strokovne pomoči na Zavodu za zaposlovanje pred prodajo cestnega časopisa

	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA ZAVODU ZA ZAPOSLOVANJE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Zelo slabo	Slabo	Dobro	Zelo dobro	Ni doživljal-a
Oseba 1		X			
Oseba 2					X
Oseba 3			X		
Oseba 4					X
Oseba 5	X				
Oseba 6		X			
Oseba 7		X			
Oseba 8	X				
Oseba 9	X				
Oseba 10	X				
SKUPAJ	4	3	1		2

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa so strokovno pomoč na zavodu za zaposlovanje štiri osebe doživljale *zelo slabo*, tri osebe *slabo*, ena oseba *dobro*, dve osebi pa strokovne pomoči *nista doživljali*.

Prva oseba je doživljala strokovno pomoč *slabo*, ker ji niso ponudili ustrezne zaposlitve: »Preko zavoda za zaposlovanju sem šel vprašat za delo. Potem sem šel delat v kuhinjo, ampak je bila 3 metre široka in 7 metrov dolga, notri pa pet kuharjev. Roko na deski imeti in sekljati čebulo, pa ne gre. Sem rekel, da tega pa ne morem več.«

Druga oseba je strokovno pomoč doživljala *slabo*, ker ji niso verjeli, da ima probleme z dioptrijo: »Na zavodu za zaposlovanje je bilo tako, da sem pisal prošnje in hodil na razgovore, vendar so me zaradi moje dioptrije zavračali. Ko sem to povedal svetovalkam na zavodu, so trdile, da si to izmišljujem, da bi lahko delal in enostavno nočem. Jaz bi z veseljem delal, ampak pri meni je dioptrija resen problem.«

Tretja oseba je strokovno pomoč doživljala *slabo*, ker so ji ponudili neustrezno zaposlitev, za katero še danes ni dobila vsega denarja: »*Katastrofa. Zavod za zaposlovanje mi je priskrbel dve službi, za katere še danes nisem dobila plače v celotnem znesku. Zelo slabo.*«

Tabela 37: Doživljanje strokovne pomoči na Zavodu za zaposlovanje danes

	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI NA ZAVODU ZA ZAPOSLOVANJE DANES				
	Zelo slabo	Slabo	Dobro	Zelo dobro	Ne doživlja
Oseba 1			X		
Oseba 2					X
Oseba 3					X
Oseba 4					X
Oseba 5					X
Oseba 6					X
Oseba 7					X
Oseba 8					X
Oseba 9					X
Oseba 10					X
SKUPAJ			1		9

Ena oseba doživlja strokovno pomoč na zavodu za zaposlovanje *dobro*, devet oseb te pomoči *ne doživlja*.

Oseba, ki doživlja strokovno pomoč, se je preko društva vključila v program usposabljanja na delovnem mestu: »*Na Kraljih ulice so mi ponudili usposabljanje na delovnem mestu. Vključili me bodo v program in pomagali delovno knjižico na zavod za zaposlovanje dostaviti ter obrazec izpolniti. Zelo sem vesel.*«

4.5.4 DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI V DRUŠTVIH IN NEVLADNIH ORGANIZACIJAH

Tabela 38: Doživljanje strokovne pomoči v drugih društvih in nevladnih organizacijah pred prodajo cestnega časopisa

	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI V DRUGIH DRUŠTVIH IN NEVLADNIH ORGANIZACIJAH PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA				
	Zelo slabo	Slabo	Dobro	Zelo dobro	Ni doživljal-a
Oseba 1					X
Oseba 2					X
Oseba 3					X
Oseba 4				X	
Oseba 5	X				
Oseba 6					X
Oseba 7					X
Oseba 8					X
Oseba 9	X				
Oseba 10					X
SKUPAJ	2			1	7

Pred prodajo cestnega časopisa sta dve osebi strokovno pomoč v društvih in nevladnih organizacijah doživljali *zelo slabo*. Ena oseba je strokovno pomoč doživljala *zelo dobro*, sedem oseb te pomoči *ni doživljalo*.

Prva oseba je strokovno pomoč v društvih in nevladnih organizacijah doživljala *zelo slabo*, ker se je počutila stigmatizirano: *»Enkrat sem prišla na Mislejevo (Socialna ambulanta Pro Bono) in slučajno nisem imela urejenih vseh papirjev, vendar sem nujno rabila antibiotike. So mi rekli, da narkomanov ne sprejemajo. Potem sem se raje zaprla vase. Narkomani smo stigmatizirani. Občutek dobivam, da si kot narkoman, zaslužim samo še metek v glavo.«*

Druga oseba je doživljala strokovno pomoč *zelo slabo*, ker ji v krizni situaciji niso nikjer pomagali razen na policiji: *»Slabo. Materinski dom je bil zavržen, center za socialno delo je verjel vsem ostalim razen meni. Nisem se imela več kam obrniti. Policisti niso ravno socialna ustanova, ampak tam sem našla pomoč, še najbolj od vseh.«*

Tabela 39: Doživljanje strokovne pomoči v drugih društvih in nevladnih organizacijah danes

	DOŽIVLJANJE STROKOVNE POMOČI V DRUGIH DRUŠTVIH IN NEVLADNIH ORGANIZACIJAH DANES				
	Zelo slabo	Slabo	Dobro	Zelo dobro	Ne doživlja
Oseba 1		X			
Oseba 2					X
Oseba 3	X				
Oseba 4				X	
Oseba 5					X
Oseba 6			X		
Oseba 7					X
Oseba 8					X
Oseba 9	X				
Oseba 10	X				
SKUPAJ	3	1	1	1	4

Danes tri osebe strokovno pomoč v drugih društvih in nevladnih organizacijah doživljajo *zelo slabo*, ena oseba *slabo*, ena oseba *dobro*, ena oseba *zelo dobro*, štiri osebe strokovne pomoči *ne doživljajo*.

Ena oseba strokovno pomoč doživlja zelo slabo, saj v težkih trenutkih ni dobila ustrezne pomoči: »Bila sem v Vincencijevi zvezi dobrote recimo, tam je v redu. Jaz imam zaradi tega infarkta pa zaradi aspirina precej močne menstruacije in takrat sem jih pač prosila, če mi dajo malo več tistih osvežilnih robčkov ravno za ta čas, pa potem ne rabim. Rekli so mi - ti si pa ena taka lisica. Sem si mislila dobro, če je tako, ne grem več tja. Zmeraj ni bilo slabo, ampak v odločilnih trenutkih, ko bi bilo potrebno, tega pa ne znajo ločiti.«

4.5.5 PREDLOGI IN MNENJA PRODAJALCEV ZA IZBOLJŠAVE IN SPREMEMBE V DRUŠTVU KRALJI ULICE

Intervjuvanci so mi navajali različne predloge, kaj bi v društvu za pomoč in samopomoč brezdomcem Kralji ulice izboljšali ali spremenili:

»Imam idejo, nanaša se na premajhen prostor za same uslužbence, ki so tam notri v tisti gneči, po moje bi morali... Meni je lahko, ko pridem noter, rečem za Kralje ulice, se obrnem in grem ven. Predsednika prodajalcev bi zamenjal.«

»Boljše bi bilo, če bi se cestni časopis zastonj delil ljudem. Z veseljem bi delil ljudem brezplačen cestni časopis, da bi si prebrali o brezdomcih in bi se spremenil pogled na nas. Nismo vsi brezdomci gnoj, umazani in alkoholiki. To bi jaz spremenil!«

»V sam projekt Kralji ulice bi vključila več zunanjih sodelavcev, se mi zdi, da preveč notranjih ljudi piše za časopis. Par strani bi namenila drugim ljudem, da bi se lahko tudi oni vključili in napisali svojo zgodbo, dogodivščino... Zakaj pa ne. Eno osvežitev.«

»Za prvega prodajalca, bi morala biti denarna nagrada, ne pa da dajo deset Kraljev ulice. Potem bi se še bolj potrudil, bil bolj zadovoljen in dobil še več volje do prodaje. Drugače je pa vse v redu.«

»Zdi se mi, da so ves čas iste teme, prav ene in iste zgodbe, na isti način, čeprav jih pišejo različni avtorji. To bi se moralo malo spremeniti. Mogoče bi lahko kakšno športno stran uvedli in da bi se malo spreminjala tematika. Kakšen večji prostor je definitivno potreben, ampak saj nekaj je.«

»Malo večji prostor. Občutek imam, da malo preveč popuščajo tem narkomanom, ki to izkoriščajo. En določen red bi morali držati in vzdržati.«

5 RAZPRAVA

Število prejemnikov socialne pomoči se je s prodajo časopisa zmanjšalo iz 8 na 5. Vzroki so prodaja časopisa in prekinitev stika z državnimi institucijami zaradi slabih izkušenj s strokovno pomočjo iz preteklosti.

Zaposlitvena situacija intervjuvancev se je spremenila, in sicer ni danes nobena oseba več redno zaposlena (prej 5), na črno delajo 3 (prej 6). Vsi se preživljajo s prodajo časopisa. Vzroki so samoiniciativna odpoved delovnega razmerja in dela na črno zaradi slabih in izkoriščevalskih odnosov z delodajalci. Nobena oseba ne prosi za denar na ulici.

Bivalne razmere intervjuvancev so se spremenile, in sicer se je število oseb z najeto sobo ali stanovanjem zmanjšalo z 8 na 4. Vzroki za izgubo stanovanja so nezmožnost sprotnega plačevanja najemnin, ločitve, prepiri s sostanovalci, stigmatizacija revščine iz širšega okolja in izkoriščevalski odnosi. Vsi intervjuvanci so s prebivališčem imeli nekakšno »patološko nesrečo«, saj se je večina od njih v preteklosti selila na vsake 3 – 4 mesece, nekateri še bolj pogosto.

Socialna mreža intervjuvancev se je glede na čas pred prodajo časopisa spremenila. Disfunkcionalne socialne mreže iz preteklosti so glavni razlog, da se intervjuvanci danes ne morejo obrniti po pomoč k sorodnikom, nekdanjim prijateljem, partnerjem.

Stiki s sorodniki se niso bistveno spremenili. Večina intervjuvancev nima stikov s sorodniki ali pa so le-ti slabi. 2 osebi sta zaradi slabih stikov s sorodniki pred prodajo časopisa danes stike z njimi prekinili. Razlogi za slabe odnose so odvisnost od trdih drog in alkohola, konflikti, ločitve ter stigmatizacija brezdomstva.

Stiki s prijatelji in znanci so se izboljšali. Danes ima 6 intervjuvancev (prej 4) dobre odnose s prijatelji in znanci, kar lahko povežemo z vključevanjem v delovno okolje prodaje cestnega časopisa in spoznavanjem novih ljudi. Intervjuvanca, ki nimata stikov s prijatelji in znanci, navajata, da zavestno zavračata prijateljske odnose.

Partnerski odnosi so se precej spremenili. Vsi intervjuvanci so pred prodajo časopisa imeli partnerske odnose, danes jih imata samo 2. Izguba partnerskih odnosov je posledica slabe kvalitete le-teh pred prodajo časopisa, ločitev, smrti, odvisnosti od alkohola in trdih drog, prestajanja zapornih kazni ter nezmožnosti vzdrževanja partnerskih odnosov na ulici.

Odnosi s sodelavci se niso spremenili. Večina intervjuvancev ima z njimi še vedno dobre odnose. Navajali so slabe izkušnje in izkoriščevalske odnose z delodajalci iz obdobja pred prodajo cestnega časopisa.

Več kot polovica intervjuvancev pred prodajo cestnega časopisa ni imela stikov z društvi in nevladnimi organizacijami. Danes se vsi intervjuvanci vključujejo v programe teh organizacij in odnose z njimi v glavnem doživljajo pozitivno. Kljub temu jih nekaj navaja slabe izkušnje s posameznimi zaposlenimi, prostovoljci ali celotnim društvom oziroma nevladno organizacijo.

Danes imajo vsi intervjuvanci tako pozitivne kot tudi negativne stike z neznanci na ulici. Zanimivo je, da število pozitivnih stikov v primerjavi z obdobjem pred prodajo narašča. 8 oseb (prej 2) ima več pozitivnih kot negativnih stikov. Izboljšanje odnosov z neznanci na ulici je posledica prodaje cestnega časopisa in uspešnosti društva pri seznanjanju širšega kroga bralcev z brezdomsko problematiko.

Zdravstveno stanje pri intervjuvancih se je izboljšalo. Danes 7 oseb (prej 4) nima problemov z zdravjem. Razliko lahko povežemo s terenskim delom društva Kralji ulice, strokovni pomoči pri urejanju dokumentacije v povezavi z zdravljenjem intervjuvancev in spremljanjem ter nudenjem podpore pri zdravljenju. Reden vir dohodka od prodaje cestnega časopisa prav tako pozitivno vpliva na samozadovoljstvo in zdravstveno stanje prodajalcev.

Danes je urejenost zdravstvenih zavarovanj intervjuvancev slabša. V obdobju pred prodajo časopisa jih je zaradi rednih zaposlitev večina imela urejena dodatna zdravstvena zavarovanja. Posledico zmanjšanja števila oseb z urejenim dodatnim zdravstvenim zavarovanjem in ostalimi zavarovanji lahko povezujemo z brezposelnostjo.

Uživanje alkohola in nedovoljenih drog se je zmanjšalo. Danes 9 oseb pije alkohol (prej 10), 4 osebe kadijo marihuano (prej 8), nobena oseba ne uživa amfetaminov (prej 1) in 1 oseba uživa heroin (prej 2). Posledično se je zmanjšalo število oseb, ki uživa več substanc hkrati. Spremembe lahko pripisujemo vključevanju v delovno okolje preko prodaje cestnega časopisa, vključevanju v druge aktivnosti društva Kralji ulice, informiranju prodajalcev o škodljivih posledicah drog, samopomoči, zdravstvenim težavam intervjuvancev in individualnim načrtovanjem s strokovnimi delavci.

Razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog so bili različni. Nekaj oseb je navajalo, da so pred prodajo cestnega časopisa uživali alkohol in droge zaradi dobrega počutja, nekateri so

to počeli zaradi depresije, drugi zaradi prometnih nesreč, tretji zaradi nočnih služb v gostinskih lokalih. Danes ostajajo razlogi za uživanje alkohola in nedovoljenih drog pri večini intervjuvancev enaki. Zanimivo je, da tiste osebe, ki so prenehale z uživanjem navajajo poslabšanje zdravstvenega stanja, nekaterim pa se za nedovoljene droge ne zdi več smotno zapravljati denarja.

V obdobju pred prodajo časopisa je za higieno 7 intervjuvancev skrbelo v najeti sobi ali stanovanju, danes 4. Razlog za to so izguba najete sobe ali stanovanja in posledično bivanje na cesti.²⁶ Ostale osebe poskrbijo za higieno v društvih in nevladnih organizacijah, ki brezdomcem nudijo tuš in pranje oblačil.

Glede na obdobje pred prodajo cestnega časopisa večina intervjuvancev danes nima občutka izključenosti. Temu botruje seznanjenje širše javnosti z brezdomsko problematiko in sorodnimi vprašanji s socialnega področja ter prodaja cestnega časopisa Kralji ulice.

Vsi intervjuvanci (10) si danes iščejo pomoč v nevladnih, 3 pa tudi v vladnih organizacijah. Pred prodajo cestnega časopisa si večina sploh ni iskala pomoči, ker je niso potrebovali.

V preteklosti je slabo strokovno pomoč na centru za socialno delo doživljala večina intervjuvancev. Danes 5 oseb (prej 2) to pomoč zavrača zaradi slabih izkušenj pred prodajo cestnega časopisa. Razlogi za to so slaba mediacija v ločitvenih postopkih, slabe razsodbe na podlagi pogovorov in zavračanje pomoči v kriznih situacijah.

Strokovno pomoč na zavodu za zaposlovanje danes doživlja 1 oseba (prej 8). Večina intervjuvancev strokovno pomoč zaradi slabih izkušenj iz obdobja pred prodajo časopisa zavrača. Razlogi so napotitve na neustrezna delavna mesta, ponudbe prostih delavnih mest z neprimernimi delavnimi pogoji in izkoriščevalski odnosi s strani delodajalcev.

V obdobju pred prodajo cestnega časopisa 7 intervjuvancev strokovne pomoči v društvih in nevladnih organizacijah ni doživljalo. Danes strokovno pomoč doživlja 6 oseb, od tega 4 osebe kot slabo. V utemeljitev navajajo, da v kriznih trenutkih strokovne pomoči niso dobili.

Na vprašanje o doživljanju strokovne pomoči v društvu Kralji ulice so vsi intervjuvanci zagotavljali, da jo doživljajo zelo dobro.

²⁶ Prispodoba za neprimerne bivalne pogoje.

6 SKLEP

Cestni časopis kot oblika pomoči brezdomcem je nedvomno prvi projekt v Sloveniji, ki problematiko brezdomstva zbližuje s širšo javnostjo, razbija stigmo in diskriminacijo brezdomstva. Cestni časopis ozavešča, informira, ponuja pomoč in samopomoč osebam, ki so na robu socialnega preživetja, hkrati pa tem osebam društvo Kralji ulice nudijo aktivno sodelovanje pri izdaji časopisa. Iz rezultatov raziskave lahko sklepam, da cestni časopis:

- predstavlja najuspešnejšo obliko dela z brezdomci pri nas;
- uspešno ozavešča in informira širšo javnost o brezdomski problematiki in sorodnih socialnih vprašanjih;
- zmanjšuje stigmatizacijo in diskriminacijo brezdomstva ter drugih ranljivih skupin;
- ponuja brezdomcem alternativo beračenju in stalen vir dohodka;
- pozitivno vpliva na delavne izkušnje;
- brezdomcem omogoča aktivno vključevanje pri soustvarjanja časopisa v obliki pisanja člankov, recenzij, fotografiranja, novinarskih zadolžitev ter podajanja mnenj na uredniških sestankih.
- nudi zaščito pred represivno kazensko zakonodajo, ki brezdomce preganja;
- z vključitvijo brezdomcev v prodajo ponuja alternativno socialno mrežo;

Izsledki raziskave pa pričajo tudi o negativnih učinkih spremenjene situacije. Pred prodajo je imelo več intervjuvancev redne zaposlitve in s tem socialno varnost, česar jim danes prodajanje časopisa ne nudi. Niso več zdravstveno zavarovani in ne teče jim pokojninska doba, kar kratkoročno sicer ne prinaša posledic, vendar se lahko učinki pokažejo v kasnejših življenjskih obdobjih.

7 PREDLOGI

Predlogi temeljijo na programih, ki bi brezdomcem lahko pomagali do enakopravne obravnave v vseh pravno političnih pogledih, pridobitvi nujnih prilagojenih zavetišč, podpori prehodnih stanovanjskih skupin, pomoči pri zaposlitvi, pomoči pri odvajanju od alkohola in nedovoljenih drog, osnovni zdravstveni oskrbi vseh ranljivih skupin, podpori pri izobraževanju in stalnim nastanitvam.

- Sprejem nove zakonodaje katera bi brezdomstvo definirala kot posebno obliko stanovanjske in socialne izključenosti v povezavi z pozitivno gospodarsko rastjo. Upoštevati bi morala ugotovitve strokovnjakov, ki delujejo na področja brezdomstva in skupaj z njimi soustvarjati nove pristope.
- Ustanoviti bi morali poseben akt kateri, bi brezdomce definiral kot družbeno neodvisno entiteto.
- Podpora države in občin stanovanjskim programom in prehodnim institucijam, ki so nujno potrebne.
- Zapuščene državne nepremičnine bi morali nameniti programom pomoči, ne pa brezdomce, ki se naselijo v te stavbe preganjati kot kriminalne združbe.
- Ustrezno postopanje pri reševanju zasvojenih z alkoholom in nedovoljenimi drogami in ne stigmatiziranje le-teh.
- Večja podpora in razvoj že obstoječih programov, ki se spopadajo z brezdomsko problematiko.

8 LITERATURA

- Avramov D, (1997): Western Europe thematic housing report, v *The Human Dignity And Social Exclusion Initiative*, The Council of Europe, Strasbourg.
- Blume, L. (2002): Stigma and social control. Dunaj: Institut für Höhere Studien.
- Boškić, R. in Zajc, M. (1997): Brezdomstvo. Teorija in praksa. 34/2. str. 241–252.
- Dean, H. (1996). Welfare, Law and Citizenship. London: Prentice Hall.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2005): Kralji ulice – predhodno poročilo o poteku akcijske raziskave, Socialna pedagogika, 9/3: str. 265–300.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2006). Problematika brezdomstva v Ljubljani. Končno poročilo raziskovalne naloge. Ljubljana, Združenje za pedagogiko.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007a). Brezdomstvo v Ljubljani. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007b): Na cesti – brezdomci o sebi in drugi o njih. Ljubljana, Pedagoška fakulteta
- Dragoš, Srečo, Socialno delo, Socialna Slovenija, letnik 32/1993, št. 5-6
- Edgar, B. in Meert, H. (2005). Fourth review of statistics on homelessness in Europe, The ETHOS definition of homelessness. Brussels: FEANTSA.
- ETHOS - 2007 – *European Typology on Homelessness and housing Exclusion*. Pridobljeno s svetovnega spleta, 6.10.2007:
<http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>.
- Goffman, E. (1986): Stigma : notes on the management of spoiled identity. New York: Touchstone Edition
- Howley, K. (2003). A poverty of voices: Street papers as communicative democracy. Journalism, vol 4,3, s. 273-290.

- Independent Commision on Population and Quality of life (1996). Caring for the future, Oxford and New York, Oxford University press.
- Interni dokument Društva Kralji ulice (2007), pridobljeno v društvu.
- Kosec B. (1995). Od »policijskega socialnega dela« do Zavetišča za brezdomce v Ljubljani. Diplomaska naloga. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.
- Kozar, M. (2007). Seminarska naloga, Diskurzi o brezdomstvu, Filozofska fakulteta.
- Kozar, M. (2008). Diplomaska naloga, Medijsko upodabljanje in samoupodabljanje brezdomcev: primer Kralji ulice. Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Mandič, S. (1997). Stanovanjska kariera, socialna izključenost in brezdomstvo, Družboslovne razprave, Let.13, št.24/25, str. 133-151, Fakulteta za družbene vede.
- Mandič, S. (1999). Pravica do stanovanja. Ljubljana, Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, B. (1997). Metodologija raziskovanja v socialnem delu II (študijsko gradivo). Ljubljana, Visoka šola za socialno delo
- National Coalition for the Homeless (2006). McKinney-Vento Act, Published by the National Coalition for the Homeless.
- Parkin, F. (1967). Working Class Conservatism: the Theory of Political Deviance, British Journal of Sociology, XVIII 278-90.
- Predstavitev Društva Kralji ulice (2006), <http://www.kraljiulice.org/predstavitev.htm>
- Smrekar, M. (1993). Diplomaska naloga, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.
- Stritih, B. (1987). Skupine za samopomoč v duševnih in socialnih težavah, Socialno delo, 2.
- Nacionalni program socialnega varstva do leta 2000, Poročevalec, št. 14, 1995

- Nacionalni program socialnega varstva 2000 - 2005,
<http://www.uradnilist.si/1/content?id=24745>.
- Nacionalni program socialnega varstva 2006 – 2010,
<http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=200639&stevilka=1683>
- Ule, M. (1999): Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije.
Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Zakon o varstvu zoper javni red in mir,
www.zdruzenjeobcin.si/dokumenti/doku223.doc,
<http://www.uradnilist.si/1/ulonline.jsp?urlid=200670&dhid=83569> .

9 POVZETEK

Za teoretični del diplomske naloge predstavljajo izhodišče različne teorije in avtorji, ki se ukvarjajo z brezdomsko problematiko. Najprej sem opredelil brezdomstvo, ga definiral in predstavil politiko do brezdomcev v Sloveniji. V nadaljevanju sem se osredotočil na Goffmanovo teorijo stigmatizacije, ki je povezana s stigmo ranljivih skupin. Teoretični del sem zaključil s poglavjem o cestnem časopisu, kjer sem predstavil njegov nastanek in razvoj v svetu, njegovo ustanovitev v Sloveniji ter dejavnosti društva Kralji ulice.

Teoretična podlaga mi je pomagala pri sestavi vprašalnika za intervjuje v empiričnem delu, ki sem jih opravil s prodajalci cestnega časopisa Kralji ulice. Pri tem sem zajel spremenljivke ekonomske situacije, socialne mreže, zdravstvenega stanja, samopodobe in ocene različnih strokovnih služb.

Rezultati empirične raziskave so pokazali, da cestni časopis predstavlja najuspešnejšo obliko dela z brezdomci v Sloveniji. Cestni časopis ponuja pomoč in samopomoč osebam, ki so na robu socialnega preživetja. Nudi jim reden vir dohodka, predstavlja alternativo beračenju, omogoča razvoj nove socialne mreže, ponuja možnost aktivnega vključevanja pri soustvarjanja časopisa in druge aktivnosti. Po drugi strani cestni časopis uspešno ozavešča in informira širšo javnost ter ji s tem približuje problematiko brezdomstva, razbija stigmo in zmanjšuje diskriminacijo brezdomstva.

Pomanjkljivost cestnega časopisa je, da ne nudi redne zaposlitve in s tem socialne varnosti. Prodajalci niso zdravstveno zavarovani, ne teče jim pokojninska doba in nimajo starostnega zavarovanja, kar kratkoročno sicer ne prinaša posledic, vendar se lahko učinki pokažejo v kasnejših življenjskih obdobjih.

10 PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik za intervju

SPOL: STAROST:

ŽIVLJENJE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA

EKONOMSKA SITUACIJA

Viri dohodka:

- Kakšne vrste dohodka ste prejeli od državnih ali drugih institucij? Kolikšna je bila višina mesečnega prejemanja?
- Kje in na kakšen način ste služili denar drugje (zaposlitev, dela na črno, ulica, drugo)? Kolikšna je bila višina mesečnega zaslužka?

Prebivališče:

- Kje ste živeli?
- Ali ste imeli probleme s stanovanjem ali prenočiščem? Kakšne?
- Približno koliko denarja ste porabili na mesec za prenočišče?

SOCIALNA MREŽA

- Kakšni so bili vaši stiki s sorodniki?
- Kakšni so bili vaši stiki z prijatelji in znanci?
- Kakšne partnerske odnose ste imeli?
- Kakšni so bili odnosi s sodelavci?
- Kakšne odnose ste imeli z društvi, organizacijami? Ali ste se vključevali v aktivnosti?
- Kakšni so bili vaši stiki z neznanci na ulici? Pozitivni, zakaj? Negativni, zakaj?

ZDRAVSTVENO STANJE

- Kakšno je bilo vaše zdravstveno stanje?
- Ali ste imeli zdravstveno zavarovanje? Kakšno?
- Ste uživali nedovoljene droge ali alkohol? Kaj je bil glavni razlog?
- Kje in kako ste poskrbeli za higijeno? Kako pogosto ste se tuširali in umivali zobe?
- Kje in kolikokrat ste poskrbeli za pranje oblačil?

SAMOPODOBA

- Ali ste imeli občutek izključenosti? Zakaj?
- Kako ste videli samega sebe?
- Kako so vas dojemali drugi?

OCENA SLUŽB

- Kje ste iskali pomoč? Ali so vam jo ustrezno ponudili?
- Kako ste doživljali strokovno pomoč na CSD-ju in Zavodu za zaposlovanje?
- Kako ste doživljali strokovno pomoč v društvih in organizacijah?

ŽIVLJENJE S PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA

EKONOMSKA SITUACIJA

Viri dohodka:

- Kakšne vrste dohodka prejimate od državnih ali drugih institucij? Kolikšna je višina mesečnega prejemanja?
- Kje in na kakšen način služite denar drugje(zaposlitev, dela na črno, ulica, drugo)? Kolikšna je višina mesečnega zaslužka?
- Koliko mesečno zaslužite s prodajo Kraljev ulic?

Prebivališče:

- Kje živite?
- Ali imate probleme s stanovanjem ali prenočiščem? Kakšne?
- Približno koliko denarja porabite na mesec za prenočišče?

SOCIALNA MREŽA

- Kakšni so vaši stiki s sorodniki?
- Kakšni so vaši stiki z prijatelji in znanci?
- Kakšne partnerske odnose imate?
- Kakšni odnose imate s sodelavci?
- Kakšne odnose imate z društvi, organizacijami? Ali se vključujete v aktivnosti?
- Kakšni so vaši stiki z neznanci na ulici? Pozitivni, zakaj? Negativni, zakaj?

ZDRAVSTVENO STANJE

- Kakšno je vaše zdravstveno stanje?
- Ali imate zdravstveno zavarovanje? Kakšno?
- Uživate nedovoljene droge ali alkohol? Kaj je glavni razlog?
- Kje in kako ste poskrbeli za higijeno? Kako pogosto se tuširate in umivate zobe?
- Kje in kolikokrat poskrbite za pranje oblačil?

SAMOPODOBA

- Ali imate občutek izključenosti? Zakaj?
- Kako vidite samega sebe?
- Kako vas dojemajo drugi?

OCENA SLUŽB

- Kje si iščete pomoč? Ali vam jo ustrezno ponujajo?
- Kako doživljate strokovno pomoč na CSD-ju in Zavodu za zaposlovanje?
- Kako doživljate strokovno pomoč v društvih in organizacijah?
- Kako ste zadovoljni s strokovnim delom društva Kralji ulic? Vam kot društvo nudijo ustrezno pomoč? Kaj bi spremenili, izboljšali?

Priloga 2: Primer intervjuja

SPOL: M STAROST: 29

ŽIVLJENJE PRED PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA

EKONOMSKA SITUACIJA

Viri dohodka:

- Kakšne vrste dohodka ste prejeli od državnih ali drugih institucij? Kolikšna je bila višina mesečnega prejemanja?

»Socialno pomoč ampak to sam neki let. Tko recmo po končani sredni šoli. Takrat u tolatjih je blo 46000 tolarjou.«

- Kje in na kakšen način ste služili denar drugje(zaposlitev, dela na črno, ulica, drugo)? Kolikšna je bila višina mesečnega zaslužka?

»Predvsm delo na črno, ne vem razna dela po gradbiščih po, nevem čiščenje. U tolarjih ni pršlo čez 120000. Sm tud fehtu, ja ne vem takrat odvisno od dneva, en dan dobiš na primer sam 2 eura drug dan ti kapne tud po 20 euru na dan, pa mogoče manj delaš k dan prej k si dobi 2 - mislm delaš...«

Prebivališče:

- Kje ste živeli?

»Rojen sm biu u kranju, u kranju sm živeu do svojga 25 leta, poj k so mi zarubl stanovanje, sm prstau na cesti, pol neki časa sm živeu u hrastniku, neki časa u arclinu pri celju, potem pa predcem u ljubljani. To u hrastniku sm meu, s sestro sva plačvala garsonjero, u celju sm tud tri mesce delu u etolu u škofji vasi u kemični industrija, sobo sm meu, drugač pa med temi obdobji, pa predcem na ulci.«

- Ali ste imeli probleme s stanovanjem ali prenočiščem? Kakšne?

»Predcm, ne vem k sm iskou, kšno sobo je biu, mislm tist poglavitn vprašane je blo vir dohodka in k poveš, da imaš sam socialno pomoč al pa, da se preživlaš naprimer zdle s prodajo kralji ulice je blo adijo, k to ni zanesljiv dohodek in te nočjo sprejet na primr u stanovanje, ko sm pa že meu to srečo, da sm imeu sužbo in sm lahko plačevou je pršlo, pa do konfliktou al iz lastnikom, mislm sobe, ali pa z sostanovauci. Tko, da si morau na vsake 3 – 4 mesce u bistvu tud k sm delau sm morau iskat novo stanovanje, na vsake 3 – 4 mesce.«

- Približno koliko denarja ste porabili na mesec za prenočišče?

»Zdele če govoriva u tolarjih je blo to, kok, od 30 do 40 tisoč tolarjeu.«

SOCIALNA MREŽA

- Kakšni so bili vaši stiki s sorodniki?

»Dobri, mislm dobri – po tem rubežu se tko al tko z mamou nism niti slišou niti vidu, z bratom pa sestro še ohranjamo stike, še predcem s sestro k sva zlo navezana drug na drugu, pol še pokojn tko da...«

- Kakšni so bili vaši stiki z prijatelji in znanci?

»Ne vem, ko se je to razvedl, da sm u bistvu na ulci, sm kr neki recmo temu u narekovajih prijateljeu zgubu, tko da, različen je tko da, nekateri so me pomiloval, drugi so me poslal u tri krasne in podobno.«

- Kakšne partnerske odnose ste imeli?

»Uredu, dokler nismo mel prometno nesrečo in mi je punca umrla na rokah.«

- Kakšni so bili odnosi s sodelavci?

»Ja odlične, s sodelauci odlične, edino kar sm meu probleme je blo z ne vem, z vodilnim osebjem, ja s šefi, zared tega tud večinoma nism uspeu obdržat službe za dal časa.«

- Kakšne odnose ste imeli z društvu, organizacijami? Ali ste se vključevali v aktivnosti?

»Razn, ne vem, izbruhovega bazena u kranju, to je zasedn prostor tako kokr metelkova u ljubljani in je prou zaprou res bazen u katerem sm clo u osnovni šoli plavau notr, zdej se pa prirejajo koncerti in različne prireditve tko, da... oni so alternativno kulturno društvo izbruh. Ja predcem ne vem, sodelovou sm pri pripravi koncertov pri, pa neki časa sm igrou bas kitara pr enmu bendu tako da, sm biu kr vključen.«

- Kakšni so bili vaši stiki z neznanci na ulici? Pozitivni, zakaj? Negativni, zakaj?

»Pred kralji, kar se tega beračenja tiče? Ne vem, pri beračenju si meu tko kokr pri prodaji kraljeu si meu več al mnj, ljudje k ti pridejo recmo vsak dan mim tebe pa ti stisnejo po več euro u roko, drugi te napadajo, lej mlad si zdrou si pejt delat pa take, do fizičnih napadou, tko da, use mogoč, ne skorej fizično tisto nakazan je blo že, da bi me udaru ampak so ga preprečl.«

ZDRAVSTVENO STANJE

- Kakšno je bilo vaše zdravstveno stanje?

»Zdravje me hvala bogu še danes služi če odštejm vid in zobe. Tko da, ne vem, kašnih hujših zdravstvenih težau havla bogu nism meu.«

- Ali ste imeli zdravstveno zavarovanje? Kakšno?

»Dokler sm meu socialno pomoč sm meu obvezno k ga je plačevala občina, ne, ne, ne, dodatno bi morou sam plačvt, sm ga meu dokler sm u sredno šolo hodu, po tem pa ne vč.«

- Ste uživali nedovoljene droge ali alkohol? Kaj je bil glavni razlog?

»Alkohol ja, sm meu kr konstantne težave z alkoholom, nedovoljene droge pa ne, razn recmo kšn dim marihuane. Poglavitni razlog je prometna nesreča k se mi je zgodila pred več kt desetimi leti. Sm imeu in jh mam še dan danes, traume...«

- Kje in kako ste poskrbeli za higijeno? Kako pogosto ste se tuširali in umivali zobe?

»Predn sm sploh slišau za te razne zveze k skrbijo za higijeno u ljubljani sploh nism ne vem, tolk skrbeu za svojo higijeno, k nism meu pojma kje, in sm u bistvu kr odaju tis vonj k ne vem, na primr na troli so se me izogibal pa podobno. Lah je minil tud mesec dni predn sm pršu do tuša.«

- Kje in kolikokrat ste poskrbeli za pranje oblačil?

»Tud to je biu problem ne vem če sm meu viška dnarja sm si šu kupt obleke tiste pa nism meu kje prt insm jih samo zavrgu.«

SAMOPODOBA

- Ali ste imeli občutek izključenosti? Zakaj?

»Ne sam učasih ampak non stop od kar sm na ulci. Ne vem k ldje večinoma k te vidjo kaj si in kaj delaš so tisti predsodki, rajš gre mim tebe pa kukr, da bi ne vem, vsaj reku živjo al pa kej podobnga al pa da b te vsaj pogledu sej ni treba, da ti kej pove, vsaj da b te pogledu, ampak ne, enostavno ne obstajaš, gre naprej mim tebe.«

- Kako ste videli samega sebe?

»Ne vem kokr enga luzerja k mu ne vem, naprimer pr 27-ih sm jes biu na cesti ostali moji kolegi so bli že poročeni, mislm moji vrstniki so bli že poročeni, po enga, dva celo tri otroke majo, jest pa nič od nič. Sej tud to je tist ne vem, potem pa iščeš uteho u alkoholu. Problem je k se enkrat strezneš pa si morš spet iskt novo zalogo, da spet prideš na tisto ravn, da pozabš.«

- Kako so vas dojemali drugi?

»Nekateri so me pomiloval, drugi so me zaničeval spet tretji me, sploh niso hotl met opravka z mano, četrti so mi hotl pomagat na vse mogoče načine in tako, da različno.«

OCENA SLUŽB

- Kje ste iskali pomoč? Ali so vam jo ustrezno ponudili?

»Predvsm u centru za socialno delo. Niso mi je ustrezni ponudl kr več ko leto dni nism prejemu socialne pomoči zaradi enga banalnega razloga.«

- Kako ste doživljali strokovno pomoč na CSD-ju in Zavodu za zaposlovanje?

»Ja ne vem, pri zavodu za zaposlovanje je blo tisto, ko sm pisal prošnjo, pa ko sm hodu na razgovore je biu pglavitni razlog je biu moja dioptrijska in, ko sm jest to moji svetovauki na zavodu povedu ne eni ampak večim je bla edina reakcija, da si jest to zmišljujem, da bi lahko delu in enostavno nočem delat, jest bi z veseljem delu ampak pr men je resno problem dioptrijska.«

- Kako ste doživljali strokovno pomoč v društvih in organizacijah?

»U bistvu nism meu nobenih stikou s temi organizacijami.«

ŽIVLJENJE S PRODAJO CESTNEGA ČASOPISA

EKONOMSKA SITUACIJA

Viri dohodka:

- Kakšne vrste dohodka prejimate od državnih ali drugih institucij? Kolikšna je višina mesečnega prejetja?

»Nobene.«

- Kje in na kakšen način služite denar drugje (zaposlitev, dela na črno, ulica, drugo)? Kolikšna je višina mesečnega zaslužka?

»Moj edini vir dohodka je trenutno prodajanje kraljeu ulice.«

- Koliko mesečno zaslužite s prodajo Kraljev ulic?

»Pa recmo tm od 400 do 500 eurou se da najdit.«

Prebivališče:

- Kje živite?

»U rogu.«

- Ali imate probleme s stanovanjem ali prenočiščem? Kakšne?

»Ja u bistvu, ne vem, rog je zdele odprt sam recmo temu za prenočišča za posameznike in tej k so vn letel mau grdo gledajo k vejo, da sm jes notr in... s prejšnjimi stanovauci pa tud probleme sm meu, da notr pridm ampak če ne b blo te moje kolegice Mojce vrjetn sploh ne vem kje bi u dans.«

- Približno koliko denarja porabite na mesec za prenočišče?

»Nič. Ni pa zastalno. Sej mam zdele eno alternativo, pr podutiku je ena brunarca z pomočjo, mislm, vaščanou zbrou župnik in zdle je prosta tako, da obstaja možnost, da se lahk preselim tja. Upam, da mi bo uspelo.«

SOCIALNA MREŽA

- Kakšni so vaši stiki s sorodniki?

»S sestro in z bratom se slišmo z mamo kokr sm reku zdle bo 4 leta, je nism niti vidu, upam, da je nikol ne bom. Zarad nje sm na cesti.«

- Kakšni so vaši stiki z prijatelji in znanci?

»Ker se kraljeu ulice tiče so kr dobri pa tud ne vem metelkova. Če govorima u Mojci pa ne vem, brez nje sploh ne vem kako bi pršu notr u big braderja z oblekami k sm jih meu in podobno. Problem je pa to, da se pozna manj k pou leta.«

- Kakšne partnerske odnose imate?

»Ne, ne nimam.«

- Kakšni odnose imate s sodelavci?

»Ja odvisno, s temi k so na nedovoljenih drogah so predvsem slabi odnosi, s temi k so u narekovajih rečeno normalni ni nobenih problemou, z nekaterimi tud sodelujem u gledališki skupini tako, da... nekateri mi celo zavidajo to mojo izpostavljenost k me zdle prepoznajo.«

- Kakšne odnose imate z društvi, organizacijami? Ali se vključujete v aktivnosti?

»S kralji ulice odlični. Potem vincencijeva zveza dobrote zelo malo kr sm bol maukrat tm ampak, ko sm je blo uzdušje ne vem, prijetno, mislm pa tud tisti k delajo tm, prostovolci so dost korektni do, mislm do, se vid d jim ni vseno za ns, ampak spet je biu problem pri uporabnikih teh društv, nekateri delajo probleme in... Aktivnost, kokr sm prej omenu z društvom kralji ulice sodelujem na tisti maksimalni ravni, ne vem pišem članke za njih, prodajam kralje ulice, hodim na konference k me pošlejo kokr novinarja, pa recmo pišm recenzije, hodim na te predstave, na gledališki...«

- Kakšni so vaši stiki z neznanci na ulici? Pozitivni, zakaj? Negativni, zakaj?

»Ne vem, spet je tist dvorezni meč, nekteri so, tiste stalne stranke kupjo tud po 5, 6 revij na mesec, nekteri, tko k sm prej omenu, hod mim tebe k, da te ni, ustau se pr kanti za smeti pa vrže notr smeti ampak tebe pa ne vit.«

ZDRAVSTVENO STANJE

- Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

»Ja zadovoljivo kaj cmo, razn zob pa dioptrije je zadovoljivo.«

- Ali imate zdravstveno zavarovanje? Kakšno?

»Ne, trenutno ne. Niti osnovnga. Zdle, ko si uredim tole socialno pomoč potem ne bo problema.«

- Uživate nedovoljene droge ali alkohol? Kaj je glavni razlog?

»Alkohol ja, nedovoljene droge ne. Zdej ne vem, tist pritisk k ga čutm na cesti pa spet se bom ponavlju, prometna nesreča, predcm prometna nesreča.«

- Kje in kako ste poskrbeli za higijeno? Kako pogosto se tuširate in umivate zobe?

»Večinoma zdle pr tej kolegici in njenih prijateljih pred tem sm pa uporablu razne te verske organizacije od vincencijeve zveze do ne vem kva majo tm u štepanji vasi tko da... Pogostost, kadar so odprti dvakrat tednsko.«

- Kje in kolikokrat poskrbite za pranje oblačil?

»Enkrat tednsko mi ta kolegica cunje k sm jih umazau čez tedn, mi jih opere tko, da mi jih nasledn dan prpele.«

SAMOPODOBA

- Ali imate občutek izključenosti? Zakaj?

»Ja, še kr. Ne vem nekteri, nekteri zdle kar se big braderja tiče, nekteri zarad zavisti k sm biu notr, drugi zarad k nočjo imet oprauka z brezdomci in nočejo met oprauka z podobnim. Tega ni ravno velik ampak dost, da se počutim izklučenga.«

- Kako vidite samega sebe?

»Ja ne vem, prznam to biu je na tleh ampak nekako se poskuša spraut vn iz tega dreka, poskuša neki narest zase.«

- Kako vas dojemajo drugi?

»Spet se bom ponavljam, ne vem, odvisno nekteri me pozdrauljajo prekomerno recmo temu, prekomerno, drugi nočjo met stika z mano in podobno.«

OCENA SLUŽB

- Kje si iščete pomoč? Ali vam jo ustrezno ponujajo?

»Predusem pr društvu kralji ulice in zdle bom začeu tud s centrom za socialno delo. Društvo kralji ulice mi stoprocentno ustrezno ponujajo za centr za socialno delo pa bomo vidl kako bo naprej, mam pa slabe izkušnje z njimi.«

- Kako doživljate strokovno pomoč na CSD-ju in Zavodu za zaposlovanje?

»Trenutno je ne doživlam.«

- Kako doživljate strokovno pomoč v društvih in organizacijah?

»Ful mi jo nudijo, kralji ulice.«

- Kako ste zadovoljni s strokovnim delom društva Kralji ulic? Vam kot društvo nudijo ustrezno pomoč? Kaj bi spremenili, izboljšali?

»Sm zadovoln s strokovnim delom. Ustrezno pomoč, ja, ja. Ne vem, delo k ga oni ustvarjajo, opravljajo je za enkrat kr dobro in če bodo nadaljeval u tej smeri u bistvu sploh ni potrebe da bi kej, kdorkoli karkoli spremenjevou.«

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani **Staš Praznik** vpisan na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2001/2002 kot redni študent izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom **Cestni časopis kot oblika pomoči in samopomoči brezdomcem** napisal samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice **dr. Vesne Leskošek**.

Datum: 26. 6. 2008

Podpis: